

วาทะปรัชญาเมธี

ดร. ปรีดี พนมยงค์

รัฐบุรุษอาวุโสประเทศไทย

ป ระ ก า ย ธรรม : ร ี ย บ ร ี ย ง

วาทะปรัชญาเมธี
ดร. ปรีดี พนมยงค์
รัฐบุรุษอาวุโสประเทศไทย

PRIDI-PHOONSUK
ปรีดี - พนมยงค์

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา นำมาไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกับนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

คำนำ

“วาทะปรัชญาเมธี ดร.ปรีดี พนมยงค์” เป็นหนังสือที่ไม่จำเป็นต้องมีคำนำแต่ประการใด เพราะโดยชื่อ ปรีดี พนมยงค์ ย่อมเป็นหลักประกันในคุณค่าของหนังสืออยู่ในตัวเองอย่างบริบูรณ์แล้ว

แต่เมื่อประภายธรรม ผู้รวบรวมวาทะของท่าน ปรัชญาเมธี ดร.ปรีดี พนมยงค์ ได้ขอร้องให้ผมช่วยเขียนคำนำ ซึ่งผมก็ขัดไม่ได้ ด้วยเห็นในความวิริยะอุตสาหะและความมีจิตใจเชิดชูคุณธรรมของผู้รวบรวม ผมจึงขอสถองตอบด้วยความยินดี

“วาทะปรัชญาเมธี ดร.ปรีดี พนมยงค์” เป็น “วาทะ” สั้นๆ ของท่านปรีดี พนมยงค์ ที่ประภายธรรม ได้เฟ้นออกมาจากหนังสือหลายๆ เล่ม ที่ได้รวบรวมความคิดเห็นของท่านปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ของสังคม ซึ่งท่านปรีดี พนมยงค์ ได้แสดงไว้ในที่หลายๆ แห่ง ทั้งในการให้สัมภาษณ์ ในการแสดงปาฐกถา ในการเขียนบทความและคำขวัญ และในบทนิพนธ์หลายเรื่อง รวมทั้งจดหมายบางฉบับของท่าน ซึ่งประภายธรรม ผู้รวบรวมได้บอกที่มาของวาทะนั้นๆ ไว้แล้วว่ามาจากหนังสืออะไร หน้าที่เท่าไร อันจะเป็นประโยชน์ให้แก่ผู้ที่ใคร่รู้ในความแจ่มชัด และข้อความต่อเนื่องในวาทะนั้นๆ ได้เบาะแสเพื่อศึกษาค้นคว้าต่อไป

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ท่านปรีดี พนมยงค์ เรียกการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) มาเป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (Limited Monarchy หรือ Constitution Monarchy)

ระบอบประชาธิปไตยในความเข้าใจของท่านปรีดี พนมยงค์นั้น ท่านหมายถึงประชาธิปไตยรอบด้าน คือเศรษฐกิจ ประชาธิปไตย การเมืองประชาธิปไตย วัฒนธรรมหรือวรรณกรรม สังคมประชาธิปไตย

การเปลี่ยนแปลงเมื่อเช้ามีดของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงอำนาจทางการเมือง ส่วนอำนาจทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมยังคงอยู่ในกำมือของพวกเจ้าศักดินา และนายทุนที่เพิ่งแตกหน่ออ่อน จึงยังไม่ไ้ระบอบประชาธิปไตย ท่านปรีดี พนมยงค์ จึงได้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจขึ้นมา เพื่อให้ให้อำนาจทางเศรษฐกิจมาอยู่ในมือของประชาชน และนั่นก็คือการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง แต่ท่านก็ทำไม่สำเร็จ อำนาจทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงมาแล้วก็ค่อยๆ แปรธาตุเปลี่ยนสีกลับคืนไปสู่อำนาจเดิมที่แปลงโฉมมาในรูปของอำมาตยาธิปไตยและธนาธิปไตยจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งก็เป็นไปตามสังขธรรมที่ว่า ชนชั้นใดเป็นผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจ ชนชั้นนั้นก็จะได้กุมอำนาจทางการเมืองและวัฒนธรรม

เจตนารมณ์ของการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ที่แสดงออกในแถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองคือ**ประชาธิปไตย** “ประเทศจะมีความเป็นเอกราชอย่างพร้อมบริบูรณ์ ราษฎรจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะมั่งคั่ง ไม่ต้องอดตาย ทุกคนจะมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพ พ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาส ของพวกเจ้าหมตสมัยที่เจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร สิ่ง que ทุกคนพึงปรารถนา คือความสุขความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า ‘ศรีอาริยะ’ นั้น ก็จะพึงบังเกิดแก่ราษฎรถ้วนหน้า”

ก็ขอฝากเจตนารมณ์ประชาธิปไตยดังกล่าวนี้ไว้กับท่านผู้อ่านทั้งหลายได้ช่วยพิจารณาด้วย

ขอขอบคุณ
สุพจน์ ด้านตระกูล

คำนำผู้รวบรวม

ประชาธิปไตย คือการปกครองที่ถือเสียงของปวงชนเป็นใหญ่ ถือประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การปกครองแบบประชาธิปไตยจึงเป็นที่ปรารถนาของประชาชนทั่วโลก

แต่ในหลายมุมของโลก จะเห็นว่ามี การเรียกร้องประชาธิปไตยกันมาก ทำไมหรือ? ก็เพราะว่าในโลกยังไม่มี การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยกันอย่างแท้จริง จะเป็นประชาธิปไตยก็เพียงในหมู่กลุ่มชนชั้นของตนเท่านั้น ซึ่งไม่เรียกว่าประชาธิปไตย แต่เป็นอัตตาธิปไตย หรือคณาธิปไตย

การปกครองที่เป็นประชาธิปไตยนั้น จะต้องเป็นให้ครบในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต และทัศนะความคิดเห็น แต่จะเป็นเช่นนี้ได้ ประชาชนทุกหมู่เหล่าต้องออกมาแสดงความคิดเห็นนำเสนอความต้องการของตนต่อสาธารณะ และผลักดันให้เป็นจริงขึ้นมา พร้อมทั้งต้องคัดค้านความไม่ชอบธรรมทางประชาธิปไตยอย่างจริงจัง อย่างที่มวลราษฎรไทยกำลังดำเนินการอยู่ หลักประชาธิปไตยที่แท้จริงจึงจะบังเกิดขึ้น

การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของไทยเรา ได้เริ่มมาแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ แต่ประชาธิปไตยของไทยเราก็กังไม่ชื่อว่าเจริญรุ่งเรืองได้สักที ต้องล้มลุกคลุกคลาน

ภายใต้เผด็จการมาตลอด

แต่ครั้งที่มีการต่อสู้ทางประชาธิปไตย จะต้องมีการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน มีการหลังเลือดและน้ำตาเพื่อประชาธิปไตย ครั้งแล้วครั้งเล่า ประชาชน ปัญญาชน และสาธุชน ได้ล้มหายตายจากไปเป็นจำนวนมาก ผู้ที่สามารถดำรงชีพชีวิตอยู่ได้ ก็ไม่อาจอยู่อย่างปกติสุข ถูกฝ่ายเผด็จการตามรังควาน ต้องระหกระเหินไปยังต่างแดน

ปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) นักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เพื่อบ้านเมืองและราษฎรไทย เป็นอีกผู้หนึ่งที่ทำงานเพื่อส่วนรวม เพื่อประเทศชาติมาตลอด แต่ก็ไม่สามารถอยู่ในประเทศของตนได้ เพราะอะไรหรือ ? เพราะปรีดีฯ เป็นคนดี ย่อมเป็นของธรรมดาที่คนดีไม่เป็นที่ปรารถนาของคนชั่ว และเป็นการบังเอิญเสียเหลือเกินที่บ้านเมืองไทยมักจะถูกปกครองโดยคนชั่วเป็นส่วนใหญ่ ปรีดีฯ จึงอยู่ในบ้านนี้เมืองนี้ไม่ได้ ต้องลี้ภัยไปต่างประเทศ (ลี้ภัยไปอยู่สาธารณรัฐราษฎรจีน ๒๑ ปี และอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศสจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิต)

แต่อย่างไรก็ตาม คนอย่างนายปรีดี พนมยงค์ เคยเป็นอย่างไร ก็คงเป็นอย่างนั้น เคยดีมาอย่างไรก็ยังดีอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง วางตนเสมอต้นเสมอปลาย อันเป็นลักษณะนิสัยของบัณฑิต ซึ่งไม่แสดงอาการขึ้นๆ ลงๆ เดียวดีเดียวร้าย แตกต่างจากปราชญ์จอมปลอม บางท่าน

ระหว่างมีอำนาจเป็นผู้บริหารประเทศ ปรีดีฯ เคยทำเพื่อส่วนรวมอย่างไร หลังจากหมดอำนาจ ทั้งได้รับความลำบาก ก็ยังพากเพียรทำประโยชน์เพื่อบ้านเมือง เพื่อมวลราษฎรอยู่อย่างนั้น โดยเฉพาะงานทางด้านความคิดของท่านมีออกมาโดยไม่ขาดสายเพื่อสร้างสิ่งดีงามต่อส่วนรวม

“วาทะปรัชญาเมธี ดร.ปรีดี พนมยงค์” เป็นงานรวบรวมความคิดของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ จากหนังสือหลายๆ เล่มที่ท่านได้แสดงไว้ในหลายที่หลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของ “ประชาธิปไตย” ท่านได้แสดงไว้อย่างแหลมคมนัก ผู้ฝึกฝนในประชาธิปไตยล้วนสนใจผลงานของท่าน หากผู้ใดละเอียดต่อผลงานทางความคิดของท่าน จะโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม จะถือว่ามีความทันสมัยทางการเมือง คงจะมีได้กระมัง

ผมสนใจผลงานทางความคิดของท่าน จึงได้รวบรวมไว้เป็นวาทะ ง่ายแก่การจดจำ ศึกษา และปฏิบัติ เหมาะแก่ทุกท่าน โดยเฉพาะท่านที่ไม่ค่อยมีเวลาศึกษาค้นคว้ามากนัก อ่านวาทะของท่านเหมือนกับว่าได้อ่านความคิดของท่านเกือบทั้งหมดเลยทีเดียว

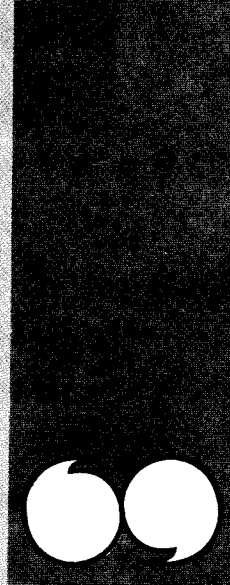
ในท้ายที่สุดต้องขอขอบพระคุณ คุณดุขฎิ (พนมยงค์) บุญทัศน์กุล คุณวณิ (พนมยงค์) สายประดิษฐ์ คุณสุพจน์ ด้านตระกูล และคุณสันติสุข โสภณสิริ ที่ได้เอื้อเฟื้อ ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจในการทำงานชิ้นนี้ ทุกๆ ท่านไม่ยากให้มีข้อบกพร่อง ผมเองก็ได้พยายามอย่างมาก แต่หากว่ามีข้อบกพร่องที่ท่านผู้รู้อาจตรวจพบ ขอได้โปรดกรุณาชี้แนะ อย่าได้เกรงใจ จะขอขอบพระคุณยิ่ง

ด้วยศานติและไมตรี
ประกายธรรม

สารบัญ

๑. กฎวิทยาศาสตร์	๑
๒. สังคมมนุษย์	๑๗
๓. ธาตุแท้ของมนุษย์	๓๗
๔. เศรษฐกิจ	๔๓
๕. การต่อสู้ทางการเมือง	๕๓
๖. ประชาธิปไตย	๖๑
๗. เผด็จการ	๘๑
๘. ผู้แทนฯ พรรคการเมือง เรื่องการเลือกตั้ง	๘๗
๙. รัฐธรรมนูญ	๑๐๑
๑๐. หลักกฎหมาย	๑๑๕

๑๑. ชาติ, รัฐ, ประเทศ	๑๒๙
๑๒. นโยบายของประเทศ	๑๓๙
๑๓. เอกราช	๑๔๓
๑๔. การศึกษาและปัญญาสติ	๑๔๗
๑๕. สงครามและสันติภาพ	๑๕๗
๑๖. การอภิวัฒน์	๑๖๓
๑๗. พระศาสนา	๑๖๕
๑๘. <u>ความเห็นแก่ตัว</u>	๑๗๓
๑๙. ความเป็นปรีดี พนมยงค์	๑๗๕
ประวัติและผลงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์	๑๗๙
บรรณานุกรม	๑๙๗

วาทะปรัชญาเมธี

ดร. ปรีดี พนมยงค์

รัฐบุรุษอาวุโสประเทศสยาม

ก ฏ วิ ท ย า ศ า ส ต ร ์

วิทยาศาสตร์สังคมให้คิดไว้ว่า
“ราษฎรเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ของตน”
และให้ถือ “มวลชนเป็นใหญ่”

(วิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๑๒)

ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมขึ้นอยู่กับเจตนา
ไม่ว่าจะเป็นเจตนาดีหรือเจตนาร้าย

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ สัมฤทธิ์ อินทปັນติ และ น.อ. ศิริ พงศ์ทัต ร.น.
ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส หน้า ๘๒)

ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และสรรพวิชาทั้งปวง
ตลอดจนความก้าวหน้าของมนุษยสังคม
อาจถูกรั้งไว้ได้บางระยะเท่านั้น
แต่ในที่สุดก็ไม่มีพลังใดๆ
ที่จะยับยั้งไว้ได้ชั่วกาลปาวสาน
คือความก้าวหน้าจะต้องมีชัยต่อความล้าหลัง

(คำปราศรัยของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อธรรมศาสตร์บัณฑิต
และเนติบัณฑิต นักสันติภาพ ที่ได้มาเยี่ยม ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๔ หน้า ๘)

ถึงทั้งหลายในโลกนี้มีได้หนึ่งคงอยู่กับที่
ทุกสิ่งมีอาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง
ชีวิตย่อมมีด้านบวกกับด้านลบ
มีส่วนใหม่ที่กำลังเจริญงอกงามกับส่วนเก่าที่เสื่อม
ซึ่งกำลังดำเนินไปสู่ความสลายแตกดับ
มนุษย์สังคมก็ดำเนินไปตามกฎแห่งอนิจจัง
คือมีสภาวะเก่าที่ดำเนินไปสู่ความเสื่อมสลาย
และสภาวะใหม่ที่กำลังเจริญ
ระบบสังคมใดๆ ไม่หนึ่งคงอยู่กับที่ชั่วกาลปาวสาน
คือ ระบบเก่าย่อมดำเนินเข้าสู่ความเสื่อมสลาย
เช่นเดียวกับสังขารทั้งหลาย
ส่วนระบบที่เกิดใหม่ก็เจริญเติบโตจนถึงขีดที่ไม่อาจ
เติบโตต่อไปได้อีก
ก็ดำเนินเข้าสู่ความเสื่อมสลาย
โดยมีระบบที่ใหม่ยิ่งกว่าสืบทอดกันเป็นช่วงๆ ไป

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๙)

ดิ
งี้ทั้งหลายในโลกนี้เป็นอนิจจัง
ไม่มีสิ่งใดหนึ่งคงอยู่กับที่
ทุกสิ่งที่มีอาการเคลื่อนไหว
เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๑๕)

ชี
วิตย่อมมี ด้านบวก กับ ด้านลบ
มีส่วนที่เกิดใหม่ ซึ่งเจริญงอกงาม กับส่วนเก่าที่เสื่อม
ซึ่งกำลังดำเนินไปสู่ความสลายแตกดับ
ด้านบวกหรือด้านลบ หรือสิ่งใหม่กับสิ่งเก่า
ย่อมได้อยู่ในตัวภายในของชีวิตนั่นเอง
ซึ่งทำให้ชีวิตมีการเคลื่อนไหว

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๑๖)

สังคมของมนุษย์มีพลังใหม่ซึ่งเป็นด้านบวก
และมีพลังเก่าซึ่งเป็นด้านลบ
ที่ปะทะกันอยู่นั้นทำให้สังคมเคลื่อนไหวไป
ในทำนองเดียวกันกับสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย
ตามกฎหมายของธรรมชาติพลังเก่าเสื่อมสลายไป
ระบบสังคมของพลังเก่าก็เสื่อมสลายไปด้วย
พลังใหม่ที่เจริญเติบโต, ระบบสังคมพลังใหม่
ก็เจริญเติบโตไปด้วย
สภาวะเก่าหลีกเลี่ยงจากความเสื่อมสลายไปไม่พ้น
ส่วนสภาวะใหม่ก็ต้องดำเนินไปสู่ความเจริญ
ซึ่งพลังงานเก่าไม่อาจต้านทานไว้ได้
ดังนั้นสภาวะใหม่น่าจะได้รับชัยชนะต่อสภาวะเก่า
ในวิถีแห่งการปะทะระหว่างด้านบวกกับด้านลบ
ตามกฎหมายธรรมชาติ

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๑๖-๑๗)

ศีลธรรมมิกที่แท้จริงมากมาย
มิได้โลกในวัตถุสิ่งของ
คือมีความเป็นอยู่อย่างไม่ฟุ้งเฟ้อ
แทนที่จะหลงไปตามความยั่วยวนทางโลกสมัยใหม่
ศัพท์เงินที่แปลว่า ไม่เสพย์สุข
นี้ก็แสดงว่าอิทธิพลทางจิตมีอยู่มาก
ที่ช่วยให้ตัดกิเลสในทางวัตถุ
ดังนั้นศีลธรรมที่แท้จริง
จึงไม่ปฏิเสธผลสะท้อนของจิตที่เกิดจากสสาร
และมีได้ถือเอาวัตถุเป็นสรณะ หรือนิยมวัตถุ
หรือวัตถุนิยม
ตามที่เข้าใจกันผิดกันอยู่มาก

(ความเป็นอนิจจังของสังคัม หน้า ๔๔)

ถึงทั้งหลายย่อมพัฒนาจากปริมาณ
เข้าสู่คุณภาพที่ดียิ่งขึ้นเสมอ

(ความเป็นอนิจจังของสังคัม หน้า ๗๓)

เงินทอง...เป็นของไม่เที่ยงแท้

(เค้าโครงการเศรษฐกิจ หน้า ๑๐)

การกระทำใดๆ

เมื่อไม่คำนวณกำลังให้ดีแล้ว

การนั้นจะสำเร็จได้ยาก

(เค้าโครงการเศรษฐกิจ หน้า ๖๐-๖๑)

ปิตุภูมิมี “สสาร” เป็นรากฐาน

ดังนั้นมนุษย์สังคมก็มีสสารทางสังคมเป็นรากฐาน

คือสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจเป็นรากฐาน

ส่วนระบบการเมืองและทรศนะสังคม

ก็เกิดจากสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎธรรมชาติแห่งความขัดแย้ง
เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๒๔)

จิตใจวิทยาศาสตร์ประกอบด้วยจิตใจ ๖ ประการ คือ

๑. จิตใจสังเกต...
๒. จิตใจมาตรการ...
๓. จิตใจค้นคว้าหาหลักฐานและเหตุผล
และใช้ความคิดทางตรรกวิทยา
๔. จิตใจปราศจากอคติ...
๕. จิตใจวิจารณ์ (CRITICAL SPIRIT)
และจิตใจวิจารณ์ตนเอง
(SELF-CRITICAL SPIRIT)...
๖. จิตใจที่มีความคิดเป็นระเบียบ

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎหมายชาติแห่งความขัดแย้ง
เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๓๔, ๓๕, ๓๖, ๓๗)

เราจะต้องวินิจฉัยเหตุการณ์ตามกฎหมายชาติ
และกฎหมายชาติย่อมดำเนินไปตามวิถีทางของกฎนั้น

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ คลอเดีย รอสส์ ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
ฝรั่งเศส หน้า ๑๑๑)

การที่สสารเคลื่อนไหว

ก็เพราะมี “ประติการ” คือความขัดแย้งระหว่าง
ด้านบวก (Positive) กับด้านลบ (Negative)

ที่มีอยู่ภายในตัวของสสาร

สังคมเคลื่อนไหวก็เพราะมี “ประติการ”

คือความขัดแย้งระหว่างด้านบวกกับด้านลบ

ที่มีอยู่ภายในสังคม

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎหมายชาติแห่งความขัดแย้ง
เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๖๒)

โดยที่คำว่า “วิทยาศาสตร์” มีเครดิตดี

ที่แสดงถึงความรู้อันถูกต้องแท้จริง

ในสภาวะทางธรรมชาติ

จึงมีผู้นำเอาคำนี้ไปใช้เรียกคติทางสังคม

ซึ่งตนนับถือว่าเป็น “วิทยาศาสตร์”

ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นระหว่างผู้ถือคติทางสังคมต่างกัน

ซึ่งแต่ละฝ่ายก็อ้างว่าของตนเป็นวิทยาศาสตร์

(สังคมปรัชญาเบื้องต้น หน้า ๕๓)

ผู้ที่ไม่เคยประสบแล้วจะรู้สึกร้อยได้อย่างไรได้

(การประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ
ณ วังปารุสกวัน เมื่อ ๑๒ มี.ค. ๒๔๗๕ หน้า ๓๖)

ถ้าปราศจากความสังเกตแล้ว
ก็เป็นไปไม่ได้ ที่บุคคลใดจะอ้างว่า
มีปัญญาหรือมีความฉลาด
เพราะว่าที่แท้ก็จะเป็นการถือตามคำบอกเล่า
ที่ห่างจากสัจจะ

(จดหมาย ฉบับวันที่ ๒๐ ก.ย. ๒๕๑๑ ถึง ปาส แบ้ว ดา
ว่าด้วย “ความรู้ทั่วไปเรื่องที่ดิน” หน้า ๔)

วิสัยทัศน์การของ

สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย กล่าวคือ

เอกราชของชาติ, อธิปไตยของชาติ

สันติภาพ, ความเป็นกลาง

ความไพบูลย์ของประชาชน

พร้อมด้วยประชาธิปไตยของประชาชน

(คำสัมภาษณ์เอเชียวิค ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๓ หน้า ๑๓๑)

วิชากรที่เป็นพลเมืองส่วนข้างมากนั้น

แม้จะยังไม่แสดงความต้องการให้ประจักษ์ชัดแจ้ง

แต่ก็เป็นพลังเงียบที่พร้อมต้อนรับระบบ

ที่ทำให้ความเป็นอยู่ของชาติดีขึ้น

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๒)

ประวัติศาสตร์แห่งสมัยระบบศักดินา
แห่งมนุษยชาตินั้น
แสดงตัวอย่างที่มีบุคคลหนึ่งใช้วิธีต่อสู้ทางอาวุธ
ต่อสู้ผู้ครองอำนาจรัฐได้สำเร็จแล้ว
ภายในขณะพรรคนั้นเองก็มีบุคคล
ที่มีความโลภและความริษยา
ซึ่งเกิดจากรากฐานแห่งความเห็นแก่ตัว (Egoism)
ขนาดหนักนั้น
ใช้วิธีทำลายคนในขณะเดียวกัน
เพื่อตนคนเดียวเป็นศูนย์กลางแห่งกิจการทั้งหลาย
(Egocentrism)

(คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประเทศไทย ๒๕ มิถุนายน
หน้า ๓๕๔)

ทุกๆ คณะพรรค ทุกๆ ชบวนการ
ก็มีคำขวัญเรียกร้องให้สมาชิกของตน
มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน
แต่ก็ไม่ปรากฏว่าภายในชบวนการใด
สมาชิกจะมีความสามัคคีกลมเกลียวกันได้ตลอด
ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามกฎธรรมชาติแห่งความขัดแย้ง
ที่มีอยู่ภายในกลุ่มและสังคมของมนุษย์
ซึ่งเป็นเรื่องยืดยาวลึกซึ่งควรแก่การศึกษา

(คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย ๒๔ มิถุนายน หน้า ๓๕๕)

การพิจารณาเรื่องใดๆ นั้น
อย่ารับฟังเอาทั้งดุ้น
หากจะรับฟังอะไร
ก็ต้องพิเคราะห์วิจารณ์เสียก่อน

(ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส
ปรีดี พนมยงค์ หน้า ๘)

คณะราษฎรมีความผิดพลาดหลายประการ
อันเป็นผลประจักษ์อย่างหนึ่งที่เราเห็นว่า
มีความแตกแยกกันภายในคณะราษฎร
ปัญหาที่จะต้องพิจารณาคือ
เหตุใดคณะราษฎรจึงมีความแตกแยกกัน
ความแตกแยกนั้นเกิดขึ้นเพราะความแตกต่างกัน
ในระดับจิตสำนึกแห่งความเสียสละ
การเห็นแก่ตัวภายหลังที่ได้ชัยชนะก้าวแรกแล้ว
และแตกต่างกันในทัศนะทางสังคม
ที่แต่ละคนและกลุ่มบุคคลที่มีซากทัศนะเก่า
ค้างอยู่น้อยบ้างมากบ้าง
สมาชิกทุกคนมีทัศนะตรงกัน และยอมพลีชีพร่วมกัน
เฉพาะการล้มระบบสมบูรณาญาสิทธิราชเท่านั้น
เมื่อได้ชัยชนะก้าวแรกแล้ว
ได้แตกแยกกันตามทัศนะคงที่ ถอยหลัง ก้าวหน้า
ที่แต่ละคนแต่ละกลุ่มมีอยู่
ฝ่ายทัศนะคงที่ก็พอใจที่ล้มระบบสมบูรณาฯ แล้ว
ฝ่ายก้าวหน้าต้องการพัฒนาประเทศ
ให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ฝ่ายถอยหลังต้องการปกครองประเทศ
ตามระบบเผด็จการ
ที่แม้ดูผิวเผินว่าเป็นคนละอย่างกับระบบทาส
แต่ถ้าวิจารณ์ให้ถ่องแท้
คือการปกครองอย่างระบบทาส
ที่ถอยหลังไปยิ่งกว่าระบบศักดินา

(จнгพิทักษ์เจตนารมณั้ประชาธิปไตยสมบูรณั้ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
หน้า ๔๑๔)

การแตกแยกกันภายในคณะ
หรือภายในพรรคต่าง ๆ นั้น
เป็นปรากฏการณ์มีอยู่ทั่วไป

(จнгพิทักษ์เจตนารมณั้ประชาธิปไตยสมบูรณั้ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
หน้า ๔๑๔)

ไม่ปรากฏว่า มีพรรคหรือคณะกรรมการเมืองใดในโลกนี้
ทั้งที่เป็นมาแล้วในอดีตและปัจจุบัน
ที่ไม่มีข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในพรรค

(จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
หน้า ๔๑๙)

ซากทัศนะทาสเป็นยันตรายต่อชาติและราษฎรไทย

(จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
หน้า ๔๓๒)

ให้หลักการจะเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้
ก็โดยบุคคลที่สามารถทำให้หลักการนั้น
บังเกิดผลแท้จริงได้

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๗๕)

จากไม่มีไปสู่มีน้อย

จากมีน้อยไปสู่มีมาก

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๘๑)

ยุติวิธีข่มขู่ต้องเป็นไปตามสภาพท้องถิ่นและกาละ

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๘๕)

สังคมมนุษย์

สังคมของมนุษยชาติประกอบด้วย

ก. เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม

ข. การเมือง เป็นโครงสร้างเบื้องต้น

จากรากฐานเศรษฐกิจ

ซึ่งสามารถสะท้อนไปยังรากฐานเศรษฐกิจ

อำนวยความสะดวกดำเนินการผลิตของสังคม

ค. วัฒนธรรมทางสังคม

เป็น “จิตใจที่เกิดขึ้นหรือเพาะขึ้น”

(ภาษาลาตินว่า “Animi Cultura”)

จากระบบเศรษฐกิจที่เป็นรากฐาน

และจากระบบการเมือง

ที่เป็นโครงสร้างเบื้องต้นนั้น

เป็นหลักนำจิตใจของมนุษย์ในสังคมให้ปฏิบัติ

(พิศนาคะศัพท์ “สังคม” “มนุษยสังคม” “ชาติ” “ประชาชาติ”
“ปิตุภูมิ” “มาตุภูมิ” “รัฐ” หน้า ๒๗)

๑ ในการมีชีวิตอยู่ได้นั้น
มนุษย์จำเป็นต้องมีปัจจัยในการดำรงชีพ...
แต่มนุษย์โดยลำพังคนเดียว
ไม่อาจผลิตชีวิตปัจจัยตามที่ต้องการได้
ในทุกกาละ ทุกท้องที่ ทุกสภาพแวดล้อม...
มนุษย์จึงต้องมีความสัมพันธ์กันอยู่เป็น “สังคม”
เพื่อผลิตและได้มาซึ่งปัจจัยนั้น

(พิเคราะห์ศัพท์ “สังคม” “มนุษย์สังคม” “ชาติ” “ประชาชาติ”
“ปิตุภูมิ” “มาตุภูมิ” “รัฐ” หน้า ๒๗)

บางคนเอาคำกลอนของสุนทรภู่ตอนหนึ่งที่ว่า

บางคนเอาคำกลอนของสุนทรภู่ตอนหนึ่งที่ว่า
“รู้อะไรก็ไม่สู้รู้วิชา รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี” นั้น
มาเป็นสภาวะจิตเพื่อใช้เป็นหลักนำในการปฏิบัติตน
แต่อันที่จริงกลอนนั้นเป็นคำรำพึงของสุนทรภู่
ซึ่งเป็นปราชญ์ที่มีปัญญาสูง
รับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตในรัชกาลที่ ๒
แต่ในสมัยรัชกาลที่ ๓ สุนทรภู่ต้องระเห่เร่ร่อน
ส่วนพวกประจบสอพลอแม้ไม่มีความรู้
ก็สามารถรับราชการมีตำแหน่งสูง
สุนทรภู่ไม่มีความประสงค์
ให้ชนรุ่นหลังคิดเอาตัวรอดเฉพาะตน

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๕๐)

ที่สำคัญของระบบทาสและศักดินา คือ
เจ้าทาสและเจ้าศักดินาซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยในสังคม
มีอำนาจบังคับทาสและข้าไพร่
ซึ่งเป็นราษฎรส่วนข้างมากของสังคม
จำต้องปฏิบัติตามคำสั่งหรือ “สุรสีหนาท”
ของเจ้าทาสและเจ้าศักดินา
และจำต้องเชื่อฟังอย่างหลับหูหลับตา
ซึ่งเรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “Obeissance Areugle”
อังกฤษ “Blind Obedience”
ถ้าไม่เชื่อฟังก็ต้องถูกเจ้าทาสและเจ้าศักดินา
ลงโทษตามอำเภอใจ
เช่นทรมานกลั่นแกล้ง, ฆาตกรรม, ให้อดอยาก, เช่นว่า
ระบบทาสและศักดินาจึงเป็นรากเง้าของระบบเผด็จการ
ที่ปกครองสังคมโดยวิธีการเช่นเดียวกันนั้น
อาทิ ระบบฟาสซิสต์, นาซี, ระบบเผด็จการทหาร

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๔๔)

โดยที่มนุษยชาติได้แยกย้ายกระจัดกระจายไปอยู่ทั่วโลก
จึงทำให้เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ มีอาหารการกิน
และมีชีวปัจจัยแตกต่างกันออกไปยิ่งขึ้นทุกที
ผิวพรรณจึงผิดเพี้ยนกันไปได้
ตามสภาพแห่งท้องที่
แต่สังขารแห่งมนุษยชาติไม่ว่าจะอยู่ในท้องที่ใด
ก็เป็นสังขารแห่งมนุษยชาติเหมือนกัน
สภาพความเป็นอยู่นั้น
ก็ก่อให้เกิดอุปนิสัยและวัฒนธรรม
โดยเฉพาะของแต่ละสังคม
ส่วนภาษาที่เป็นสัญญาณแห่งความสัมพันธ์กันนั้น
ก็ย่อมพัฒนาไปตามความจำเป็นแห่งความสัมพันธ์
ของแต่ละกลุ่มเผ่าพันธุ์ในท้องที่ต่าง ๆ

(สังคมปรัชญาเบื้องต้น หน้า ๖๕-๖๖)

ความเห็นแก่ผู้อื่นเป็นส่วนรวม (Altruism)

เกิดขึ้นในยุคปฐมกาล

ซึ่งมนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำมาหาเลี้ยงชีพ

โดยไม่มีการกดขี่เบียดเบียนระหว่างกัน

ต้องต่อสู้ภัยธรรมชาติร่วมกัน

ความเป็นอยู่เช่นนี้

จึงก่อให้เกิดจิตสำนึกในความรักสังคม

โดยมิได้ยกเอาความเห็นแก่ตัวเหนือส่วนรวม

และไม่มีชนชั้นหรือเชื้อชาติ

ที่จะยกขึ้นเป็นใหญ่กว่าส่วนรวม

(สังคมปรัชญาเบื้องต้น หน้า ๑๐๙)

สังคมซึ่งมนุษย์สัมพันธ์กันอยู่นั้นมีสภาพเป็นอินทรีย์
คือเป็นกายทางสังคม (Social Organism)
ซึ่งประกอบด้วยเศรษฐกิจที่เป็นรากฐาน
ทางสสารของสังคม
ระบบการเมืองซึ่งเป็นโครงสร้างเบื้องต้น
จากรากฐานเศรษฐกิจ
ทรงสถานะทางสังคมเปรียบประดุจเป็นภาวะทางจิต
ซึ่งมนุษย์ถือเป็นหลักฐานในการปฏิบัติทางสังคม

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎธรรมชาติแห่งความขัดแย้ง
เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๔๒-๔๓)

สังคมเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง
ไม่มีระบบสังคมใดหนึ่งอยู่กับที่

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎธรรมชาติแห่งความขัดแย้ง
เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๖๒)

ระบบสังคมเก่ามิได้สูญหายไปทันใด
เมื่อเกิดระบบสังคมใหม่ขึ้น
เมธีบางท่านเปรียบประดุจว่า
ระบบสังคมใหม่เกิดขึ้นจากมดลูกของสังคมเก่า
ซากสังคมเก่าจึงตกค้างอยู่มาก
ในระยะหัวต่อระหว่าง
ระบบสังคมเก่ากับระบบสังคมใหม่
และจะตกค้างอยู่อีกน้อยบ้างมากบ้างในสังคมใหม่
สุดแต่ความเคยชิน (Habitude)
ที่บุคคลเคยปฏิบัติและเป็นมรดกตกทอดมา
ฝังอยู่ในสันดานมากน้อยต่าง ๆ กัน

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎหมายชาติแห่งความขัดแย้ง
เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๘๘)

การเปลี่ยนแปลงระบบสังคม
เริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลง “พลังการผลิต”
(Productive Forces)

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎหมายแห่งชาติแห่งความขัดแย้ง
เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๙๐)

วิวัฒนาการในสังคมไทยนั้น
ได้อยู่คู่เคียงกับระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
มาเป็นเวลาช้านาน

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๓๐)

การศึกษาจากตำราทางสังคมนั้น

นักปราชญ์วิทยาศาสตร์ทางสังคม ได้เตือนไว้เสมอว่า
ให้ถือตำราเป็นหลัคนำเท่านั้น

ส่วนการปฏิบัติตามหลัคนำ

จะต้องเป็นไปตามความเหมาะสมแก่สภาพ

ของแต่ละสังคมตามภูมิประเทศและกาลสมัย

นักปราชญ์ผู้หนึ่งกล่าวเตือนนักสังคมที่ล้าหลังว่า

“จงตัดเกือกให้เหมาะแก่ตีน

ไม่ใช่ตัดตีนให้เหมาะแก่เกือก”

สุภาชิตของไทยก็มีว่า

“เห็นช้างซื้อยาขี่ตามช้าง”

สุภาชิตทั้งสองบทเป็นสุภาชิตที่กำกวม

โดยเฉพาะสุภาชิตไทยบทนั้นที่แท้มีมาแล้ว

ตั้งแต่โบราณกาล

แต่ยังกำกวมอยู่เสมอ

ผู้ใดไม่ทำตาม คือมัวลอกคัดแบบจากสังคมอื่นมาทั้งดุ้น

จึงเป็นผู้ล้าหลัง

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๓๙-๔๐)

ในสังคมใดที่มีการประนีประนอม
โดยฝ่าย เจ้าสมบัติ กับ ผู้ไร้สมบัติ
ยอมให้ผู้ไร้สมบัติได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรมบ้าง
และยอมกระทำการอันเป็นสวัสดิการของผู้ไร้สมบัติ
ระบบธรรมาภาพของสังคมนั้นก็ยิ่งประจักษ์อยู่ต่อไปได้
แต่ในสังคมใดที่ขัดแย้งทวีความรุนแรง
ถึงขีดที่ไม่อาจประนีประนอมกันได้
ระบบธรรมาภาพของสังคมนั้น
ก็ดำเนินไปสู่ความเป็นอนิจจังเร็วขึ้น

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๗๒)

วิระบบสังคมที่เปลี่ยนไปแล้วหลายทอดนั้น
ย่อมเข้าสู่ระบบสังคมใหม่ที่ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเสมอ

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๗๓)

นอกจากการพิจารณาให้เข้าใจกฎแห่งอนิจจัง
ซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติโดยทั่วไปแล้ว
นักสังคมจำต้องมี ศิลปะ อีกด้วย
และต้องเป็นศิลปะที่ประณีตมาก
ไม่ใช่ศิลปะที่ซรุระกะพร่องกะแพร่ง
โดยคัดลอกเอามาจากสังคมอื่นทั้งดุ้น

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๘๔)

วิธีที่จะทำให้สังคมไทยรอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ นั้น
ก็ต้องสุดแต่แต่ความถนัดของราษฎรส่วนมาก
ที่ถูกกดขี่เบียดเบียนแห่งสังคมต่างๆ
ผู้ใดที่แม้มีความปรารถนาดีต่อมวลชน
แต่ถ้าไม่คำนึงถึงความถนัดของมวลชนไซ้
ความปรารถนาดีนั้นก็มีความนึกคิด
ที่เรียกว่า “อัตวิสัย” (Subjectivism)
และ “จิตนิยม” (Idealism)
คือการนึกเอาเองตามวิสัยและจิตของตน
ซึ่งมิใช่ความปรารถนาดีทาง “ภาวะวิสัย” (Objectivism)

(วิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๑๒-๑๓)

การหาทางรอดของสังคมไทยนั้น

มวลชนย่อมต้องการทราบมิเพียงแต่ด้านทำลาย
เพราะเพียงแต่ด้านนั้นยังมีใช้ทางรอดของสังคมไทย
หากมวลชนต้องการทราบถึงด้านก่อสร้าง
ที่มวลชนจะเห็นได้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนประกอบด้วย

(วิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๑๕-๑๖)

หลักการแบ่งชนชั้นของสังคมใดๆ นั้น

จะต้องเป็นไปตามระดับแห่งความสัมพันธ์
การผลิตทางเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานของสังคม
และความสัมพันธ์ทางการเมืองที่เป็นโครงสร้างเบื้องต้น

(วิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๑๙)

ความรู้สึกของคนยากจนกับคนร่ำรวยนั้นต่างกัน

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน หน้า ๖)

คนที่อยู่กระต้อม

มีความรู้สึกนึกคิดต่างกับคนที่อยู่ปราสาท

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน หน้า ๖)

สภาพแวดล้อมทางสังคม

เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจาก “ภวัตถุหา”

หรือ “วิภวัตถุหา”

ที่ตั้งอยู่บนรากฐานทางจิตของบุคคล

สภาพแวดล้อมทางสังคมนั้น

เป็นไปตามกฎแห่งความเคลื่อนไหว

ของวิทยาศาสตร์ทางสังคม

ถ้าหากกฎแห่งความเคลื่อนไหวของสังคม

โคจรมาไม่ได้ไซ้

ผู้ใดอยากให้มาก็มาไม่ได้

แต่ถ้าหากกฎแห่งความเคลื่อนไหว

โคจรตามวิถีทางที่เป็นวิทยาศาสตร์

ก็ไม่มีผู้วิเศษใดจะต้านทานได้

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน หน้า ๘)

พระพุทธองค์ได้ทรงสอนไว้ว่า
คนเราเกิดมา มีชีวิตอยู่ ก็เติบโตไปได้ถึงขีด
ที่ไม่อาจเติบโตต่อไปได้
ก็เข้าสู่ความแก่ ความเจ็บ ในที่สุดก็ตายฉับใดก็ดี
ระบบสังคมของมนุษย์ก็เป็นไปตามกฎเช่นนั้น

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน
หน้า ๘-๙)

ชีวิตแห่งสังคมของมนุษยชาตินั้นยืนยาวมาก
คือตั้งแต่มีมนุษยชาติในโลกนี้หลายแสนหลายล้านปี
ก็ยังมีมนุษยชาติอีกหลายล้านปี

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน
หน้า ๑๐)

ระบบสังคมปัจจุบันจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง
คือเปลี่ยนแปลงจากระบบที่มีการกดขี่เบียดเบียน
ไปสู่ระบบที่ปราศจากการกดขี่เบียดเบียน
ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน
หน้า ๑๑)

พลังแห่งความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสังคมหนึ่ง ๆ
ก็คือพลังของมวลราษฎรแห่งสังคมนั้น ๆ นั้นเอง

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน
หน้า ๑๑)

สังคมเก่านั้นเอง
เป็นที่จุดติของการอภิวัฒน์เพื่อสังคมใหม่

(คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย ๒๔ มิถุนายน
หน้า ๓๕๙)

สังคมจะดำรงอยู่ได้ก็โดยมวลราษฎร
ดังนั้นระบบของสังคมที่จะทำให้มวลราษฎร
มีพลังผลักดันให้สังคมก้าวหน้า
ก็คือระบบประชาธิปไตย

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๒)

รูปของสังคมใดๆ นั้น ย่อมประกอบด้วย
ระบบเศรษฐกิจ, การเมือง, ทัศนสังคม

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๓)

สังคมของมนุษย์จะดำเนินไปสู่รูปใดนั้น
ก็โดยความเคลื่อนไหวของมนุษย์ในสังคมนั้นๆ

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๔)

ความเป็นอยู่ของมนุษย์
เป็นสิ่งที่กำหนดจิตสำนึกของมนุษย์
ความเป็นอยู่นั้นหมายถึง “ฐานะและวิถีดำรงชีวิต”
ที่แตกต่างกันระหว่างมนุษย์
ซึ่งจำแนกออกเป็นชนชั้น
และอันดับปลีกล่อยของชนชั้นมากมายหลายชนิด

(ประสพการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบาลอวูโส
ปรีดี พนมยงค์ หน้า ๑๕)

ธาตุแท้ของมนุษย์

ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นปรารถนาวิถีสันติ
 ถ้าเราพิจารณาประวัติศาสตร์ในอดีต
 และที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็เห็นได้ว่า
 การที่มนุษย์ของบางประเทศ
 ใช้วิถีไม่สันติในการเปลี่ยนแปลงนั้น
 ก็เพราะระบบสังคมเก่าได้กีดกันทางนิตินัย
 หรือทางพฤตินัย หรือทั้งสองทาง
 มิให้มนุษย์ใช้วิถีสันติได้
 มนุษย์จึงจำเป็นต้องใช้วิถีไม่สันติ

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน
 หน้า ๑๑)

พวกทหารส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าไปทั้งหมด
 โดยทำนองเดียวกัน พลเรือนก็ไม่ใช้ดีไปทั้งหมด
 ทั้งนี้เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล

(ปรีดี ฯ ให้สัมภาษณ์ ปีเตอร์ ลิมเควีกโก แห่งนิตยสาร
Journal of Contemporary Asia ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
 หน้า ๑๕๕)

ในประเทศไทย

มีกลุ่มคนประเภทเดียวกับที่เคยมีในประเทศฝรั่งเศส...

เราเรียกคนเหล่านี้ว่า “ผู้เกินกว่าราชา”

คือหมายถึงพวกที่ชอบทำตนนิยมราชาธิปไตย

ยิ่งกว่าองค์พระราชาธิปไตยเอง

(ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้าและ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราชกุมารจีน
หน้า ๑๐-๑๑)

ความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันที่ดำรงชีวิตมีแตกต่างกัน

และยิ่งมนุษย์มีความเกี่ยวพันกันกว้างขวางขึ้น

และเจริญขึ้นแล้ว ความต้องการก็ยิ่งมีมากขึ้น

(เค้าโครงการเศรษฐกิจ หน้า ๔๒-๔๓)

ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ มิได้หยุดชะงักลงภายใน

อายุขัยของคนใดหรือเหล่าชนใด

คือประวัติศาสตร์จะต้องดำเนินต่อไปในอนาคต

โดยไม่มีสิ้นสุด

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๐)

ไม่ว่ามนุษย์มีเสรีภาพส่วนบุคคลตามธรรมชาติ
แต่มนุษย์ก็มีหน้าที่ตามธรรมชาติในการใช้สิทธิเสรีภาพ
เพื่อมิให้เสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่น
และเพื่อให้ชาติดำรงอยู่กับเติบโตพัฒนาก้าวหน้าต่อไปได้

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๕๔)

ตามธรรมชาตินั้น

มนุษย์ต้องการปลดปล่อยความทุกข์ยาก

(จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่ หน้า ๔๐๕)

มนุษย์ไม่ใช่เกิดมาเพื่ออยู่คนเดียว

มนุษย์ย่อมเกิดมาเพื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อื่น

เหตุฉะนั้นมนุษย์จึงมีอิสระ

ในการสมาคมกับเพื่อนมนุษย์อื่น

(คำอธิบายกฎหมายปกครอง หน้า ๑๕๓)

มนุษย์จำเป็นต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
ในประเทศหนึ่ง ถ้ามนุษย์คนหนึ่งต้องรับทุกข์
เพื่อนมนุษย์อื่นก็รับทุกข์ด้วย
จะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม
เหตุฉะนั้นเพียงแต่มนุษย์มีความอิสระ
และมีความเสมอภาคจึงยังไม่เพียงพอ
คือจำเป็นต้องมีการช่วยเหลือกันฉันทัพันธ์ด้วย

(คำอธิบายกฎหมายปกครอง หน้า ๑๕๖)

มนุษย์ที่รวมกันอยู่เป็นประเทศ
จำเป็นต้องมีการปกครอง

(คำอธิบายกฎหมายปกครอง หน้า ๑๖๐)

มนุษย์มีเสรีภาพในร่างกายของตน
เหตุฉะนั้นควรที่มนุษย์จะมีเสรีภาพที่จะใช้สมองของตน
แสดงความเห็นเพื่อสาธารณประโยชน์

(คำอธิบายกฎหมายปกครอง หน้า ๒๔๕)

เราไม่ควรถือเป็นหลักตายตัวว่า
ถ้าผู้ใดเป็นทหารก็ต้องนิยมระบบเผด็จการ หรือ
ถ้าผู้ใดเป็นพลเรือนก็ต้องนิยมระบบประชาธิปไตย
เพราะทหารหลายคนนิยมระบบประชาธิปไตย
เช่น พระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งระหว่างเป็น
ผู้บัญชาการทหารบก และเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น
ก็ปกครองบ้านเมืองอย่างเป็นประชาธิปไตย
และเมื่อถึงกำหนดวาระที่จะต้องออกจากตำแหน่ง
ก็ลาออกไปอย่างดุษฎีภาพ ส่วนพลเรือนจำพวก
ที่มีซากทศณะเก่า รวมทั้งซากทศณะทาส
ที่หวังประโยชน์จากระบบเผด็จการหรือระบบอภิสิทธิ์ชน
ก็สนับสนุนระบบเช่นนั้น
ซึ่งแม้จะดูเพียงผิวเผินว่า
เป็นระบบอีกชนิดหนึ่งต่างหากจากระบบทาส
แต่ว่าที่แท้ก็เป็นระบบปกครองราษฎรเยี่ยงทาส
ซึ่งถอยหลังยิ่งกว่าระบบศักดินา

(จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ตอบบรรณาธิการสามัคคีสาร
วารสารของนักเรียนไทยในสหราชอาณาจักรอังกฤษ หน้า ๒๓)

ผู้^๒ที่ทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อคณะราษฎร
แต่โดยมีอุดมคติซื่อสัตย์ต่อองค์พระมหากษัตริย์
ข้าพเจ้าเคารพในความซื่อสัตย์
ซึ่งมีตัวอย่างอยู่มากหลายที่ผู้ซื่อสัตย์เหล่านี้
ได้รวมกิจการรับใช้ชาติกับข้าพเจ้า
ท่านเหล่านี้ไม่ต้องวิตกกังวล
แต่ผู้ซึ่งแสดงว่าซื่อสัตย์
ต่อองค์พระมหากษัตริย์ในภายนอก
ส่วนภายในหวังผลส่วนตนหรือมูลสืบเนื่องมาแต่
ความไม่พอใจเป็นส่วนตนเช่นนี้แล้ว
ก็เกรงว่าผู้นั้นก็อาจหันเหไปได้
สุดแต่ว่าตนจะได้รับประโยชน์ส่วนตนอย่างไรมากกว่า
(ชีวประวัติย่อของ นายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๔๗-๔๘)

เศรษฐกิจ

ไวยาญนใหญ่ก็เริ่มมาจากเป็นนายทุนน้อยก่อน

(วิธิพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๙)

ให้ลัทธิไปมีว่า ชนชั้นใดมีอำนาจเศรษฐกิจ

ชนชั้นนั้นอาศัยอำนาจเศรษฐกิจ

ช่วยยึดครองอำนาจทางการเมือง

เพื่อประโยชน์แห่งชนชั้นของตนและพันธมิตรของตน

ฉะนั้น รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นแม่บทแห่งระบบการเมือง

และแห่งระบบสังคม

จึงเป็นไปตามความต้องการของชนชั้นนั้น

ใช้กดขี่ราษฎรส่วนมากของสังคมให้จำต้องปฏิบัติตาม

ซึ่งเป็นผลสะท้อนกลับไปยังรากฐานเศรษฐกิจ

คือรักษาและพัฒนาอำนาจเศรษฐกิจนั้น

(วิธิพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๑๐)

มนุษย์เราที่มีฐานะในการดำรงชีพ
และมีวิถีดำรงชีพต่าง ๆ กันนั้น
ก็มีความแตกต่างกันอยู่แล้วในชั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ
และความแตกต่างในชั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจนี้
ย่อมนำไปสู่ความแตกต่างในทางการเมือง
แล้วก็นำไปสู่ความแตกแยกในทางทรรศนะ
ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์นี้เป็นธรรมชาติในสังคม
ที่บุคคลยังมีความแตกต่างกันอยู่
จริงอยู่ ความแตกต่างของบุคคลทั้งหลายนี้
อาจจะรวมกันได้เพื่อจุดประสงค์ร่วมกันเฉพาะกาล
และเฉพาะชั้น แต่เมื่อเสร็จขั้นนั้นแล้ว
ความแตกแยกก็ย่อมที่จะเกิดมีขึ้น
จะหวังให้ทุกคนทุกกลุ่มสมานฉันท์กำลังอยู่ตลอดไปนั้น
ในสังคมที่มีความแตกแยกกันในทางชนชั้นวรรณะ
เป็นไปไม่ได้

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ เทห์ จงจิตกิจ บรรณาธิการใหญ่บางกอกโพสต์
และ ประทีป นครชัย บรรณาธิการ ส.น.ท.ผ. สาร หน้า ๖)

ปัญหาสำคัญอยู่ที่พื้นฐานทางเศรษฐกิจ

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ เทห์ จงคดีกิจ บรรณาธิการใหญ่บางกอกโพสต์
และประทีป นครชัย บรรณาธิการ ส.น.ท.ผ. สาร หน้า ๑๐)

การอภิวัฒน์ทุกอย่าง

ย่อมมาจากการขูดรีดทางเศรษฐกิจเป็นเบื้องต้น

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ คลอเดีย รอสส์ ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
ฝรั่งเศส หน้า ๑๐๘)

ปัญหาเศรษฐกิจนี้ผมเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

เพราะเป็นรากฐานของสังคม

ถ้าเราแก้ปัญหานี้ไม่สำเร็จ

ก็ย่อมกระทบถึงทางการเมือง

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ เทห์ จงคดีกิจ บรรณาธิการใหญ่บางกอกโพสต์
และ ประทีป นครชัย บรรณาธิการ ส.น.ท.ผ. สาร หน้า ๕)

ระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ

หมายถึงราษฎรส่วนมากของสังคม

ต้องไม่ตกเป็นทาสของคนจำนวนส่วนข้างน้อย

ที่อาศัยอำนาจผูกขาดเศรษฐกิจของสังคม

และราษฎรทั้งปวงจะต้องร่วมมือกันฉันทัพพี้อง

ออกแรงกายหรือแรงสมองตามความสามารถ

เพื่อผลิตสิ่งอุปโภคและบริโภคให้สมบูรณ์

ครั้นแล้วแต่ละคนก็จะได้รับผลด้วยความเป็นธรรม

ตามส่วนแรงงานทางกายหรือสมองที่ตนได้กระทำ

ผู้ใดออกแรงงานมากก็ได้มาก

ผู้ใดออกแรงงานน้อยก็ได้น้อย

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๗๐)

๖
ผู้รู้ดีว่าเศรษฐกิจเป็นรากฐานของการเมือง
ก็ต้องสนใจทางโน้มของประชากร
ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจ
มิฉะนั้น การเมืองของผู้นั้นก็เลื่อนลอยอยู่ในอากาศ
มิได้มีพื้นฐานบนเศรษฐกิจเลย

(จดหมาย ฉบับวันที่ ๒๐ ก.ย. ๒๕๑๑ ถึง ปาล เป้ว ดา
ว่าด้วย “ความรู้ทั่วไปเรื่องทีหนึ่ง” หน้า ๔)

๗
ดิราบใดที่เอกชนยังต่างคนต่างทำอยู่แล้ว
ตราบนั้นเราจะสลัดจากแอกแห่งความกดขี่
ในทางเศรษฐกิจไม่ได้

(คำโครงการเศรษฐกิจ หน้า ๖๒)

เศรษฐกิจเป็นรากฐานสำคัญแห่งมนุษยสังคม
ส่วนระบบการเมืองเป็นแต่เพียงโครงร่างเบื้องต้น
ที่จะต้องสมานกับความต้องการทางเศรษฐกิจ
ของมวลมนุษย์ในสังคม
ถ้าหากรัฐธรรมนูญอันเป็นแม่บทแห่งกฎหมาย
สอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจนั้น
วิกฤตการณ์ทางสังคมก็ไม่เกิดขึ้น
และประเทศชาติก็ดำเนินก้าวหน้าไป
ตามวิถีทางวิวัฒน์ (Evolution) อย่างสันติ
ถ้าหากรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้อง
กับความต้องการทางเศรษฐกิจของสังคม
วิกฤตการณ์ก็ต้องเกิดขึ้นตามกฎหมายชาติแห่งข้อขัดแย้ง
ระหว่างสองสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กัน

(จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
หน้า ๔๑๕)

มนุษย์ต่างมีหนี้ตามธรรมจริยาต่อกัน

จึงจำต้องร่วมประกันภัยต่อกัน

และร่วมกันในการประกอบกิจการเศรษฐกิจ

(การประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ
ณ วังปารุสกวัน เมื่อ ๑๒ มี.ค. ๒๔๗๕ หน้า ๓๑)

ถ้าพิจารณาถึงประโยชน์ของประเทศแล้ว

การวางแผนเกินไปใช้ไม่ได้

คือเราจะถูกรุกรานทางเศรษฐกิจมากขึ้นทุกที

(การประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ
ณ วังปารุสกวัน เมื่อ ๑๒ มี.ค. ๒๔๗๕ หน้า ๓๕)

การที่จะส่งเสริมให้ราษฎรได้มีความสุขสมบูรณ์นั้น

ก็มีอยู่ทางเดียว

ซึ่งรัฐบาลจะต้องเป็นผู้จัดการเศรษฐกิจเสียเอง

โดยแบ่งการเศรษฐกิจนั้นออกเป็นสหกรณ์ต่าง ๆ

(เค้าโครงการเศรษฐกิจ หน้า ๑)

๑ ในประเทศสยามนี้
มีบุคคลที่เกิดมาหนักโลก
อาศัยบุคคลอื่นกินมีจำนวนไม่น้อย
กล่าวคือตนเป็นผู้ไม่ประกอบการเศรษฐกิจหรือการใด
ให้เหมาะสมแก่แรงงานของตน
อาศัยอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ของผู้อื่น
หรือบางทีก็ทำงานเล็กๆ น้อยๆ
เช่นในกรุงเทพ ฯ หรือในหัวเมือง
เมื่อสังเกตตามบ้านของคนชั้นกลางหรือของผู้มั่งมีแล้ว
ก็จะเห็นว่าผู้ที่อาศัยกินมีอยู่จำนวนมาก
บุคคลจำพวกนี้นอกจากจะหนักโลกแล้ว
ยังเป็นเหตุที่ทำให้ราคาสິงของเพิ่มขึ้นได้
(คำโครงการเศรษฐกิจ หน้า ๒๔)

ทรัพย์สินที่ได้มาโดยแรงงานนั้นบริสุทธิ์
และที่ได้มาโดยการทำมาหากินอย่างสม่ำเสมอ
ในสังคมระบบสังคมทุน
ก็เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยบริสุทธิ์...
ส่วนบุคคลที่อาศัยตำแหน่ง
บิบบังคับเอาทรัพย์สินของราษฎร
จึงเป็นทรัพย์สินไม่บริสุทธิ์

(นายปรีดีฯ พูดถึงกรณีสวรรคต หน้า ๓๘)

บรรพบุรุษได้เงินมาโดยแรงงาน
และโดยการทำมาหากินอย่างสม่ำเสมอ
มรดกนั้นก็เป็นทรัพย์สินบริสุทธิ์
ส่วนมรดกใดสืบจากบรรพบุรุษหากินไม่บริสุทธิ์ก็ดี
ใช้อำนาจตำแหน่งเบียดเบียน
หรือบังคับเอามาจากราษฎรก็ดี
รากฐานแห่งกรรมสิทธิ์นั้นไม่บริสุทธิ์มาตั้งแต่ต้น
ฉะนั้นไม่ว่าจะสืบมาก็ชั่วคน มรดกนั้นก็ไม่บริสุทธิ์

(นายปรีดีฯ พูดถึงกรณีสวรรคต หน้า ๓๘)

การต่อสู้ทางการเมือง

ที่ได้มีการกดขี่ขูดรีด

ก็เป็นธรรมดาของมนุษย์ที่ถูกกดขี่ข่มเหง

ทำการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของตน

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน
หน้า ๒๔)

การต่อสู้ระหว่างชนชั้นนั้น

มิใช่เพียงชูงให้ต่อสู้ระหว่างชนชั้นนอกราช

ของปัญญาชนเท่านั้น

หากปัญญาชนดังกล่าวต้องต่อสู้ชนชั้น

ที่มีอยู่ภายในตัวเอง

ซึ่งมีชนชั้นเกาติดยุติในนิสัยและความประพฤติด้วย

(ควรจะแก้ปัญหาเมืองไทยอย่างไร คำตอบปัญหาภาคที่ ๑ เกี่ยวกับ
ระบบสังคมนิยมและระบบคอมมิวนิสต์จะเหมาะสมแก่เมืองไทยหรือไม่
หน้า ๔๑)

๑ ในสังคมที่มนุษย์มีฐานะและวิถีดำรงชีพแตกต่างกันนั้น
ความขัดแย้งย่อมมีขึ้นระหว่างจำพวกต่าง ๆ
หรือชนชั้นวรรณะต่าง ๆ ของสังคม

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๑)

๒ ผู้ใดถือคัมภีร์จัดในทางยุทธวิธี
ก็ย่อมนำมาซึ่งความพ่ายแพ้

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๘๕)

๓ ความขัดแย้ง...ย่อมนำไปสู่การต่อสู้ระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ
หรือที่เรียกว่าการต่อสู้ระหว่างชนชั้นวรรณะ
ซึ่งอาจเป็นการต่อสู้ทางสันติ
หรือถ้าวิธีต่อสู้ทางสันติไม่อาจเป็นไปได้
ก็อาจมีการต่อสู้ทางไม่สันติเกิดขึ้น

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎหมายมหาชนแห่งความขัดแย้ง
เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๗)

ถ้าปัญญาชนใดต้องการที่จะสละชนชั้นเดิม
มายืนหยัดฝ่ายชนชั้นผู้ไร้สมบัติ
โดยวิธีที่มันคงมิใช่โลดโผนชั่วเล่นแล้ว
ก็ควรถือคติต่อมตน ทำที่ละก้าวๆ
เริ่มจากแสดงตนเป็นนักศึกษาของกรรมกร
เป็นผู้รับใช้ของกรรมกร
เป็นแนวร่วมของกรรมกร
และพัฒนาโดยการศึกษาทฤษฎีให้พิสดารขึ้น
สมานกับการปฏิบัติ
และมีความเป็นอยู่อย่างกรรมกรแล้ว
ในที่สุดก็จะบรรลุถึงซึ่งการสละชนชั้นเดิม
มายืนหยัดฝ่ายชนชั้นผู้ไร้สมบัติ
หรือชนชั้นประเภทกรรมกรอย่างแท้จริงได้

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎหมายธรรมชาติแห่งความขัดแย้ง
เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๒๓๒)

การขัดแย้งระหว่างมนุษย์นี้

เป็นธรรมชาติในสังคมที่บุคคลยังมีความแตกต่างกันอยู่

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ เทห์ จงคดีกิจ บรรณาธิการใหญ่บางกอกโพสต์
และประทีป นครชัย บรรณาธิการ ส.น.ท.ผ. สาร หน้า ๖)

ถ้าใครเป็นคอมมิวนิสต์จริงแล้วเราไม่กลัว
สิ่งที่ควรกลัวก็คือคอมมิวนิสต์ไม่จริง
ถ้าคอมมิวนิสต์จริงแล้ว
ย่อมเป็นผู้เคารพต่อหลักวิทยาศาสตร์
ค่อย ๆ ไปตามศรัทธา
คุณจะไปกลัวอะไร เขาไม่ใช่จะมาหักอกเมื่อไร
ส่วนคอมมิวนิสต์ไม่แท้ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
อาจจะทำบุ่มบ่าม ผิด ๆ ถูก ๆ
อันนี้ลืควรกลัว

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ เทห์ จงคดีกิจ บรรณาธิการใหญ่บางกอกโพสต์
และ ประทีป นครชัย บรรณาธิการ ส.น.ท.ผ. หน้า ๙)

ไรรายังกลัวคอมมิวนิสต์

คอมมิวนิสต์ก็ยิ่งมา

ดูอย่างรัสเซียกลัวคอมมิวนิสต์

แล้วก็ปราบคอมมิวนิสต์อย่างร้ายแรง

ผลสุดท้ายก็ได้คอมมิวนิสต์มาทั้งประเทศ

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ เท่ท์ จงคดีกิจ บรรณาธิการใหญ่บางกอกโพสต์
และ ประทีป นครชัย บรรณาธิการ ส.น.ท.ผ. สาร หน้า ๑๐)

การเบียดเบียนกันและช่มเหลงกันย่อมไม่คงอยู่กับที่

คือจะต้องเสื่อมสลายไปในที่สุด

โดยการต่อสู้ของสมาชิกส่วนมากแห่งสังคม

ซึ่งอาจเป็นวิธีสันติเช่นในปัจจุบัน

คือวิธีรัฐสภานิตประชาธิปไตยสมบูรณ์

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๘๙)

ปุณฺชนผู้เบียดเบียนช่่มเหงผู้อื่น
ซึ่งแม้ในขณะหนึ่งจะมีพลังมหาศาล
เปรียบเสมือนพญามารก็ดี
แม้จะใช้วิธีที่ไร้ศีลธรรมประหัตประหารผู้บริสุทธิ์
เพื่อต่ออายุการเบียดเบียนให้ยาวออกไปชั่วขณะก็ดี
แม้จะใช้วิธีรักษาระบบของปุณฺชนเหล่านั้น
โดยปิดหนทางเท่าที่ตนสามารถนึกได้ก็ดี
แต่ก็ไม่สามารถยับยั้ง
ความเสื่อมสลายแห่งระบบของปุณฺชน
และไม่สามารถต้านทานระบบใหม่ของสาธุชนได้
เพราะสิ่งที่จะเกิดขึ้นใหม่มีย่อมมีทางเกิด
และทางเติบโตตามกฎธรรมชาติได้เสมอ
กำแพงใด ๆ ไม่อาจสร้างขึ้นโดยปุณฺชน
เพื่อสกัดกั้นการอุบัติและการวิวรรตของสิ่งทั้งหลาย

(ความเป็นอนิจจังของสังคัม หน้า ๑๓-๑๔)

คนที่กลัว “ปีศาจ” นั้น

อยู่ในสภาพทางจิตชนิดหนึ่งที่พวกเขาอาจจะมองเห็นได้
ในทำนองเดียวกันประเทศที่ประชาชน
มีความหวาดกลัวต่อลัทธิคอมมิวนิสต์
ก็มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นคอมมิวนิสต์
เพราะว่าความกลัวลัทธิคอมมิวนิสต์
จะทำให้รัฐบาลในประเทศนั้น
สามารถทำผิดอย่างมหันต์ได้
แล้วด้วยเหตุนี้ประชาชนก็จะต่อต้านรัฐบาลของตน

(ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้าและ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน
หน้า (๕๑))

ป ระ ชา ธิ ป ไ ต ย

การมีระบบประชาธิปไตยทางการเมือง
 แต่เพียงด้านเดียวเท่านั้น
 แม้จะเป็นประโยชน์แก่ราษฎรส่วนมาก
 ดีกว่าไม่มีระบบประชาธิปไตยทางการเมืองเสียเลย
 ก็จริงอยู่
 แต่ถ้าไม่มีระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจด้วยแล้ว
 ราษฎรส่วนมากก็ไม่มีโอกาสในทางปฏิบัติ
 ที่จะใช้สิทธิประชาธิปไตยได้
 เพราะคนส่วนน้อยที่กุมอำนาจเศรษฐกิจอยู่ในมือ
 ย่อมมีโอกาสดีกว่า
 ในการใช้สิทธิประชาธิปไตยทางการเมือง

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๓)

๒
ถ้าหากผู้ใดต้องการระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์
แม้แต่ต้องการเพียงระบบประชาธิปไตยทางการเมือง
แต่ยึดถือทัศนคติทางสังคม
ที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยเป็นหลักนำแล้ว
ก็ย่อมดำเนินกิจกรรมไปตามแนวทาง
ที่ไม่อาจเข้าสู่ระบบประชาธิปไตย
ตามความต้องการนั้นได้

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๔)

๓
อันที่จริงราษฎรไทยนิยมความเป็นประชาธิปไตย
มาแต่โบราณกาลแล้ว
อาทิ ในสมัยก่อนเมื่อสมภารวัดใดในชนบทว่างลง
ก็มีการประชุมพระในวัดและราษฎร
ในหมู่บ้านเลือกสมภาร
ผู้ใหญ่บ้านว่างลงก็ประชุมราษฎรเลือกผู้ใหญ่บ้าน
ซึ่งราษฎรส่วนมากก็มาประชุมกัน
โดยไม่ต้องเดินทางมาหน่วยเลือกตั้งที่ห่างไกล

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๔)

ระบบการเมืองที่จะเป็นประชาธิปไตยได้
ก็ต้องมีรัฐธรรมนูญ
วิธีเลือกตั้งซึ่งให้ราษฎรมีสิทธิ
ออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรได้เสมอภาคกัน
และมีความสะดวกในการออกเสียงได้ในทางปฏิบัติ
อีกทั้งจะต้องมีระบบที่ฝ่ายบริหารจำต้องปฏิบัติ
เพื่อราษฎรอย่างแท้จริง
และระบบที่ฝ่ายตุลาการจำต้องมีอิสระ
และดำรงไว้ซึ่งความเที่ยงธรรม

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๔-๑๖๕)

ข้าพเจ้าไม่เคยพบตำรา
หรือการปฏิบัติของประเทศใดในโลก
ที่ถือว่าวุฒิสภาซึ่งสมาชิกเป็นโดยการแต่งตั้งนั้น
เป็นระบบประชาธิปไตย

(จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึง ฯพณฯ สฤษดิ์ ธนะรัชต์
นายกรัฐมนตรี วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ หน้า ๒-๓)

ท่านอาจได้ยินวาทะของบางคนว่า
ระบบประชาธิปไตยในอนาคตของประเทศไทยนั้น
จะต้องเป็นประชาธิปไตยอย่างไทยๆ
วาทะนี้ฟังดูแล้วน่าเลื่อมใส
ถ้าผู้กล่าวปรารถนาอย่างจริงใจ
ให้ระบบการเมืองของไทย
เหมาะสมแก่สภาพท้องถิ่นกาลสมัยของมวลราษฎรไทย
แต่ก็ควรพิจารณาว่าคำที่ว่าอย่างไทยๆ นั้น
ขออย่าให้เหมาะสมเพียงแค่เฉพาะ
คนไทยส่วนน้อยของสังคมเท่านั้น

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๙)

ในฐานะนักประชาธิปไตย
เราก็ต้องรับฟังความเห็นทุกๆ ด้าน

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๗๑)

ฟังตระหนักถึงภัยอันตราย
ที่กำลังคุกคามประชาธิปไตยโดยทางอ้อม
โดยเฉพาะพวกที่เอาเสียคลุม
ที่มีป้ายยี่ห้อว่าประชาธิปไตยมาสวมใส่
เพื่ออำพรางธาตุแท้ปฏิกิริยาของเขา
แทรกซึมเข้ามาในขบวนการ
ของนิสิตนักศึกษา นักเรียน และมวลราษฎร
เพื่อหวังเหนี่ยวรั้งให้ประชาธิปไตย
ที่วีรชนได้นำมาให้ปวงชนก้าวหนึ่งแล้วต้องชะงักงัน
และดึงให้ถอยหลังเข้าคลอง
เพื่ออภิสิทธิ์ชนได้เบียดเบียนปวงชนต่อไปอีก
หรือฟื้นฟูระบบเบียดเบียนการกดขี่
ที่อภิสิทธิ์ชนเคยทำมาแล้วในอดีต

(พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัว วิธีให้ราษฎร
ถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้
รัฐจ่ายค่าป่วยการ ให้ราษฎรที่มาลงคะแนน, ชนรุ่นใหม่จะมีทาง
ได้เป็นผู้แทนในทางปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว” หน้า ๑๒)

การที่ประชาธิปไตยถือมติปวงชนเป็นใหญ่
ก็เพื่อราษฎรทั้งหลายที่ประกอบเป็นปวงชนนั้น
ได้มีรัฐบาลของปวงชนซึ่งราษฎรเลือกตั้งขึ้น
โดยตรงหรือโดยทางผู้แทนราษฎร
จึงจะเป็นรัฐบาลที่กระทำการ
เพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหลาย
ให้มีความอุดมสมบูรณ์ในการครองชีพ
และปลอดภัยจากการกดขี่เบียดเบียนระหว่างกัน
อีกทั้งเพื่อให้ราษฎรทั้งหลายประพาสติดต่อกัน
ตามศีลธรรมอันดีของประชาชน
ชาติจึงจะดำรงคงมีความเป็นเอกราช
และพัฒนาก้าวหน้าต่อไปได้

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๕๖-๒๕๗)

อภิสิทธิ์ชนได้แก่บุคคลที่มีฐานะพิเศษตามระบบศักดินา
และบุคคลที่เป็นเจ้าสมบัติสมัยใหม่
มีทุนยิ่งใหญ่มหาศาลเป็นจักรวรรดินิยม
เป็นบรมธนาภพเหนือกว่านายทุนผู้รักชาติ
ที่ทำมาหากินโดยสุจริต
อภิสิทธิ์ชนหมายความว่ารวมถึงลูกสมุนที่ยอมตน
เป็นเครื่องมือของอภิสิทธิ์ชนด้วย
ในทางปฏิบัตินั้นอภิสิทธิ์ชนก็มีกำลังทรัพย์
ใช้เป็นทุนในการเลือกตั้ง
ได้ยิ่งกว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นฝ่ายสามัญอยู่แล้ว
ถ้าหากตัวแทนของอภิสิทธิ์ชน
ได้เป็นวุฒิสมาชิกโดยไม่ต้องรับเลือกจากราษฎร
อภิสิทธิ์ชนกับลูกสมุนก็สามารถ
ผูกขาดอำนาจการปกครองไว้โดยเด็ดขาดตลอดกาล
ชาติก็จะมีรัฐบาลของอภิสิทธิ์ชนตลอดกาล
โดยแต่งตั้งจากอภิสิทธิ์ชนตลอดกาล
เป็นรัฐบาลที่กระทำการเพื่ออภิสิทธิ์ชนตลอดกาล

อภิสิทธิ์ชนก็เป็นผู้แสวงผลประโยชน์ของชาติ
ที่เกิดขึ้นด้วยน้ำพักน้ำแรงของปวงชนตลอดกาล
อันเป็นการเบียดเบียนสามัญชนคนส่วนมาก
ซึ่งจะมีความอดัดขัดสนยิ่งขึ้น
ปวงชนที่เป็นพลังสำคัญของชาติก็จะอ่อนเปลี้ยลง
ซึ่งเป็นการบั่นทอนการพัฒนาก้าวหน้า
และการดำรงความเป็นเอกราชของชาติ
ดังนั้นเพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหลาย
ที่ประกอบกันเป็นปวงชน
และเพื่อประโยชน์ของชาติ
แบบการปกครองประชาธิปไตย
จึงต้องถือตามมติปวงชนเป็นใหญ่

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๕๗-๒๕๘)

ที่ชนะประชาธิปไตยเป็นชัยชนะที่เกิดขึ้น
จากสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์
ที่จะต้องสัมพันธ์กันอยู่เป็นกลุ่มชน
หรือสังคมหรือเป็นชาติ
ไม่มีบุคคลใดจะอยู่โดดเดี่ยวโดยลำพังได้
มนุษย์จึงต้องมีทักษะ
ที่เป็นหลักนำความประพฤติดของตน
เพื่ออยู่กับเพื่อนมนุษย์อื่นในชาติเดียวกัน
เพื่อให้ชาติดำรงอยู่
และเพื่อพัฒนาเติบโตก้าวหน้าต่อไปได้
ทักษะประชาธิปไตยจึงเป็นทักษะที่ตั้งอยู่บนรากฐาน
แห่งประโยชน์ส่วนรวมของปวงชน
แม้ว่ามนุษย์มีเสรีภาพส่วนบุคคลตามธรรมชาติ
แต่มนุษย์ก็มีหน้าที่ตามธรรมชาติ
ในการใช้สิทธิเสรีภาพ
เพื่อมิให้เสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่น
และเพื่อให้ชาติดำรงอยู่
กับเติบโตพัฒนาก้าวหน้าต่อไปได้

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๕๔)

๑ ในทางวิชาการแห่งทฤษฎีนั้น
เรื่องที่เรียกว่า “ดุลยภาพแห่งอำนาจ”
แห่งระบบรัฐสภานั้น
หมายถึงการให้อำนาจสูงสุดทั้งสาม
คืออำนาจนิติบัญญัติ, อำนาจบริหาร, อำนาจตุลาการ,
มีอำนาจสมดุลระหว่างกัน
ไม่ปรากฏในทางวิชาการประชาธิปไตยว่า
ภายในอำนาจนิติบัญญัตินั้น
ต้องมีการถ่วงอำนาจของสภาผู้แทนราษฎรโดยอภิสิทธิ์ชน
จนทำให้สภาผู้แทนราษฎรต้องทรุดเซไป
อันทำให้เสียดุลยภาพแห่งอำนาจ
ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติกับอำนาจบริหาร

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๖๗)

๒
ถ้าเพียงแต่คิดๆ ว่าอยากได้ระบบประชาธิปไตย
แต่ยึดถือทัศนะล้าหลังที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย
การปฏิบัติในชั้นสุดท้ายของตน
ก็จะวกไปสู่ความไม่เป็นประชาธิปไตย

(จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่ หน้า ๔๐๗)

๓
ผู้กุมอำนาจที่นับถือธรรมของพระพุทธองค์อย่างแท้จริง
โดยไม่ถือแต่เปลือกนอก
เพียงให้ขึ้นชื่อนับถือพุทธศาสนาแล้ว
ก็มีทางที่จะให้เกิดประชาธิปไตยโดยวิธีสันติได้

(จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่ หน้า ๔๐๗)

การที่จะมีระบบประชาธิปไตยได้นั้น
ขบวนการนำก็ต้องมีทัศนะประชาธิปไตย
เป็นหลักนำการปฏิบัติ
และช่วยให้มวลราษฎรมีทัศนะเช่นนั้นดูจกัน

(จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่ หน้า ๔๐๘)

พระพุทธรองค์ตรัส...ว่า
กตัญญูจะต้องคู่กันไปกับกตเวที
ฉะนั้นการพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์
ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
ให้มั่นคงไว้และพัฒนายิ่งขึ้นนั้น
จึงเป็นกตเวทียิ่งที่สาธุชนผู้รักชาติพึงปฏิบัติ

(จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
หน้า ๔๑๕)

บุคคลใดยึดถือทัศนะกึ่งประชาธิปไตย
ก็ดำเนินการปฏิบัติไปได้เพียงกึ่งประชาธิปไตย
บุคคลใดยึดถือทัศนะที่ตกค้างมาจากระบบทาส
ก็ดำเนินการปฏิบัติให้มีการปกครองเยี่ยงระบบทาส
และเป็นกำลังเกื้อกูลให้ระบบเผด็จการ
ที่ปกครองราษฎรเยี่ยงระบบทาส
กลับฟื้นขึ้นมาได้ตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์

(จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
หน้า ๔๑๗)

การยึดมั่นในทัศนคติประชาธิปไตยสมบูรณ์
เป็นหลักนำในการบรรลุถึง
ซึ่งเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์อันเป็นสัมมาทฤษฎี
และการหมั่นสำรวจตนเองอยู่เนืองนิตย์
เพื่อแก้ไขความผิดพลาดและหลงผิดของตนเอง
และช่วยเพื่อนให้แก้ไข

(จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
หน้า ๔๒๐)

๖
ถ้าราษฎรไทยส่วนมากถูกกรอกสมองให้หลงเชื่อ
ตามทรรศนะคติที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยสมบูรณ์ไซ้
ภัยอันตรายก็เกิดขึ้นได้แก่สังคมไทย

(วิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๑๒)

๖
เมื่อตัดสินใจเป็นประชาธิปไตย
ก็ต้องให้ประชาธิปไตยเขาไป

(ปรีดี ให้สัมภาษณ์ เท่ จงคดีกิจ บรรณาธิการใหญ่บางกอกโพสต์
และ ประทีป นครชัย บรรณาธิการ ส.น.ท.ผ. สาร หน้า ๑๑)

ประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์นั้นหมายถึง
ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นรากฐานของสังคม
และประชาธิปไตยทางการเมืองซึ่งเป็นโครงร่างปกครอง
และทัศนะประชาธิปไตยที่เป็นหลักนำให้มนุษย์ปฏิบัติ
เพื่อประชาธิปไตยเศรษฐกิจและการเมืองของสังคม

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ ประทีป นครชัย บรรณาธิการ ส.น.ท.ผ. สาร
เกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิต หน้า ๕๙)

เป็นการดีกว่าสำหรับทุกคน
ที่จะอภิปรายเรื่องต่างๆ
อย่างเปิดเผยและถูกต้องตามกฎหมายในสภา
(คำสัมภาษณ์เอเชียวีค ๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๓ หน้า ๑๓๐)

สิทธิประชาธิปไตยเกิดขึ้นตามธรรมชาติ
พร้อมกับการมีมนุษยชาติในโลกนี้
(ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์
เกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๑๗ หน้า ๑๒๔)

เป็นเวลาช้านานมาแล้วที่ชาวสยามเป็นประชาธิปไตย
แม้ในสมัยโบราณก็รู้จักการออกเสียง
เช่น เมื่อเจ้าอาวาสมรณภาพ
พระและราษฎรในหมู่บ้านก็เลือกตั้งว่า
ผู้ใดสมควรเป็นเจ้าอาวาสแทน
และในกรณีที่หัวหน้าหมู่บ้านตายหรือถูกเกลียดชัง
ราษฎรในหมู่บ้านก็มีโอกาสเลือกคนอื่นขึ้นแทน
มีตัวอย่างมากหลายซึ่งถ้าได้ปฏิบัติตามประเพณีในชนบท
คือประเพณีของมรวาสหรือของพระภิกษุก็ตาม
เราก็จะเห็นว่าชาวสยามเป็นประชาธิปไตย

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ คลอเดีย รอสส์ ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
ฝรั่งเศส หน้า ๑๐๗)

การเรียกร้องให้ปวงชนชาวไทย
ได้คืนสิทธิประชาธิปไตยสมบูรณ์นั้น
เป็นการต่อสู้โดยชอบธรรม (Just struggle)

(ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์
เกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๑๗ หน้า ๑๒๔)

ระบอบประชาธิปไตยนั้น

เราหมายถึงประชาธิปไตยอันมีระบียบ
ตามกฎหมายและศีลธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต
ไม่ใช่ประชาธิปไตยอันไม่มีระบียบ
หรือประชาธิปไตยที่ไร้ศีลธรรม
เช่น การใช้สิทธิเสรีภาพอันมีแต่จะให้เกิดความปั่นป่วน
ความไม่สงบเรียบร้อย ความเสื่อมศีลธรรม
ระบอบชนิดนี้เรียกว่า อนาธิปไตย
หาใช่ประชาธิปไตยไม่
ขอให้ระวังอย่าปนประชาธิปไตยกับอนาธิปไตย
อนาธิปไตยเป็นภัยอย่างใหญ่หลวง
แก่สังคมและประเทศชาติ

(ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๙๖)

ระบบประชาธิปไตยเกิดขึ้นตามธรรมชาติ

พร้อมกันกับการมีมนุษยชาติในโลกนี้

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๕๐)

จะบอบประชาธิปไตยจะมั่นคงอยู่ได้
ต้องประกอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม
และความซื่อสัตย์สุจริต
หรือในครั้งโบราณกาลเรียกว่า
การปกครองโดยสามัคคีธรรม
การใช้สิทธิโดยไม่มีขอบเขต
ภายใต้กฎหมายหรือศีลธรรม
หรือใช้สิทธิโดยไม่สุจริต
ไม่ใช่หลักของประชาธิปไตย

(ชีวิตประวิทย์ของนายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๙๖)

คำว่า “ประชาธิปไตย”
จะมีความหมายเป็นอย่างอื่นไม่ได้
นอกจากความหมาย
“แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่”
เพราะอำนาจสูงสุดเป็นของปวงชน
ซึ่งมีสิทธิกับหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์ชน

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๕๖)

ข้าพเจ้าไม่ประสงค์ที่จะให้ผู้ใดเชื่อข้าพเจ้าโดยไม่มีคำ
ข้าพเจ้าต้องการให้มีคำ
แต่คำโดยสุจริตใจ ไม่ใช่ปั้นข้อเท็จจริงขึ้น
ทางธรรมนั้นการกล่าวเท็จหรือมุสาวาทก็เป็นผิด
ในทางการเมืองการใช้สิทธิตามระบอบประชาธิปไตย
ต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งหวังผลส่วนรวมจริง ๆ
ไม่ใช่มุ่งหวังผลส่วนตัว หรือมีความอิจฉาริษยา
อันเป็นมูลฐานเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัว

(ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๙๗)

มนุษยชาติตั้งแต่ปฐมกาลมีทัศนะประชาธิปไตย

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๙๙)

ข้าพเจ้าหวังว่า ท่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหลาย
คงจะใช้สิทธิของท่านด้วยความบริสุทธิ์ใจ
และอาศัยกฎหมายและศีลธรรมความสุจริตเป็นหลัก
ไม่ช่วยกันส่งเสริมให้มีระบอบอนาธิปไตย
ข้าพเจ้าขอฝากความคิดไว้ต่อท่านผู้แทนราษฎรทั้งหลาย
โดยเป็นห่วงถึงอนาคตของชาติ
ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะได้เห็นประเทศชาติ
ปลอดจากระบอบเผด็จการ
และปลอดจากระบอบอนาธิปไตย
คงมีแต่ระบอบประชาธิปไตย
อันพร่องพร้อมไปด้วยสามัคคีธรรม
ระบอบประชาธิปไตย
โดยพร่องพร้อมไปด้วยสามัคคีธรรมนี้
เป็นวัตถุประสงค์ของคณะราษฎร
ที่ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ
และเป็นพระราชประสงค์
ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่พระราชทานรัฐธรรมนูญ

(ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๙๘)

๖
ถ้าเราช่วยกันประคองให้ระบอบประชาธิปไตยนี้
ได้เป็นไปตามระเบียบเรียบร้อย...

ระบอบเผด็จการย่อมมีขึ้นไม่ได้

(ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๙๗)

วิธีประชาธิปไตย

ตามหลักที่ประธานาธิบดีลินคอล์นให้ไว้
คือการปกครองโดย “รัฐบาลของราษฎร
โดยราษฎร เพื่อราษฎร”

ถ้าทำตามนี้ได้จริง เอกภาพของชาติก็เป็น
“เอกภาพของราษฎร โดยราษฎร เพื่อราษฎร”
เป็นความเต็มใจของราษฎรที่รักษาเอกภาพของชาติ
จึงเป็นการรักษาเอกภาพของชาติให้มั่นคงได้

วิธีประชาธิปไตยดังกล่าวนี้
เป็นการนำไปสู่รากฐานแห่งจิตสำนึกของมนุษย์
ที่จะให้มีความรู้สึกในการต้องการเอกภาพของชาติ

(ข้อสังเกตเกี่ยวกับเอกภาพของชาติกับประชาธิปไตย หน้า ๑๔๓)

เผด็จการ

ปัญหามีได้อยู่ที่ว่า

๗

ถ้าผู้ใดเป็นทหารแล้วย่อมนิยมลัทธิเผด็จการ
หรือผู้ใดเป็นพลเรือนแล้วย่อมสนับสนุนประชาธิปไตย
ปัญหาอยู่ที่ซากทัศนคติที่ตกค้างมาจากระบบทาส
ยังคงฝังอยู่ที่บุคคลใด
ไม่ว่าคนนั้นเป็นทหารหรือพลเรือน
ก็ทำให้บุคคลนั้นๆ ถือเป็นหลักนำ
ดำเนินการปฏิบัติไปในแนวทางที่ต้องการ
หรือสนับสนุนให้มีระบบเผด็จการ
ที่ปกครองราษฎรอย่างระบบทาส

(จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
หน้า ๔๒๐-๔๒๑)

อุปมพลังต่อต้านเผด็จการที่แท้จริงของประเทศไทย
คือราษฎรไทยจำนวนส่วนข้างมากของสังคม
ที่ถูกกดขี่เบียดเบียนจากระบบเผด็จการ
และซากเผด็จการ

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๗๔)

การต่อสู้เผด็จการนั้นต้องใช้เวลายืดเยื้อยาวนาน

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๘๖)

การต่อต้านเผด็จการนั้น

เป็นเรื่องกว้างขวางพิศดารมาก

เพราะเผด็จการมีหลายชนิด

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๙๐)

ฝ่ายต่อต้านเผด็จการ

จะต้องคำนึงถึงความสามารถของแต่ละบุคคล
ที่มีจิตสำนึกคัดค้านระบบเผด็จการว่า
ตามความสมัครใจของเขานั้น
เขาสามารถคัดค้านได้เพียงใดและโดยวิธีใด
ก็ควรเป็นไปตามความสมัครใจของเขา เช่น
เขาสามารถทำการโฆษณาคัดค้านฝ่ายเผด็จการโดยทางใดๆ
ก็ต้องถือว่าเป็นประโยชน์แก่การคัดค้านเผด็จการ
มิใช่จะต้องเรียกร้องให้เขาทำสิ่งที่เขาไม่ถนัด
หรือไม่สามารถที่จะทำได้
ถ้าฝ่ายต่อต้านเผด็จการได้คำนึงถึงข้อนี้
ก็จะได้ขุมกำลังของฝ่ายตนเพิ่มขึ้น
ในการประกอบกำลังต่อต้านเผด็จการ

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๘๒)

ช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า
ของราษฎรส่วนมากให้สำเร็จไปได้
จึงจะสามารถได้ราษฎรส่วนข้างมาก
เข้ามาเป็นฝ่ายต่อต้านเผด็จการ

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๘๒)

พรรคใด, กลุ่มใด, จะต่อสู้เผด็จการโดยวิธีใดนั้น
สุดแต่แต่ตนจะวินิจฉัยว่าตนสามารถนัดใช้วิธีใด
แต่เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะเกณฑ์ให้คนอื่น
ต้องถือตามวิธีที่ตนนับถือบูชาอย่างคับแคบ
ควรทำจิตใจอย่างกว้างขวาง
ถือว่าทุกวิถีทางที่บัณฑิตอนำนาจเผด็จการ
ยอมเป็นประโยชน์ในการต่อต้านเผด็จการ
การอ้างเหตุการณ์ว่า
ถ้าใช้วิธีนั้นๆ จะทำให้ผู้ติดตามล้มตายนั่น
ก็เป็นเหตุผลที่เหลวไหล

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๘๕)

การต่อสู้ใดๆ นั้นย่อมมีทั้งการรุกและการรับ
ฉะนั้นไม่ควรมองเพียงด้านเดียว
คือด้านวิธีต่อสู้เผด็จการ
คือต้องพิจารณาด้านที่ฝ่ายเผด็จการจะตอบโต้ด้วย
คือฝ่ายเผด็จการย่อมใช้วิธีเศรษฐกิจ, วิธีการเมือง,
วิธีใช้กำลังทหารตำรวจ, วิธีจิตวิทยา
ที่ทำให้คนลุ่มหลงในระบบเผด็จการ
ซึ่งฝ่ายต่อสู้เผด็จการจะต้องพิจารณาให้ถ่องแท้
โดยอาศัยหลักทฤษฎีสังคมที่ถูกต้อง
สมานกับรูปธรรมที่ประจักษ์ด้วย
และวินิจฉัยตามความเหมาะสมแก่สภาพ
ของกำลังของทั้งสองฝ่าย
ตามท้องที่และกาลสมัย

(เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร หน้า ๔๔๖)

ผู้แทนฯ พรรคการเมือง เรื่องการเลือกตั้ง

ปัญหากระบวนการเมืองประชาธิปไตย

โดยผ่านทางผู้แทนราษฎรนี้

มีข้ออยู่ที่ว่า รูปภายนอก

มีรัฐสภาอันประกอบด้วยผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งจากราษฎร

แต่ยังจะต้องพิจารณาถึงระบบการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรว่า

ในทางปฏิบัติราษฎรได้มีโอกาสออกเสียงเสมอภาคกัน

และมีความสะดวกเพียงใด

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๖๖-๑๖๗)

ถ้าเราเคารพปวงชนแท้จริงแล้ว

ก็ต้องให้เสรีภาพแก่ปวงชนที่จะสมัครใจใช้สิทธิอะไร

ยิ่งเขียนห้ามสังคมนิยมไว้

สังคมนิยมก็จะมาถึงเร็วโดยวิธีทางอื่นนอกจากรัฐสภา

ฉะนั้นควรให้ทุกคนมาสู้กันทางรัฐสภาอย่างเสรี

จะเหมาะกว่า

(พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัว วิธีให้ราษฎร
ถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐ
จ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน ชนรุ่นใหม่จะมีทางได้
เป็นผู้แทนในปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว” หน้า ๓๔)

ระบบพรรคนั้นได้แก้ปัญหาก็กล่าวกันว่า

“ผู้แทนขายตัว” ได้หรือไม่

ปัญหาอยู่ที่คุณธรรมของผู้แทนแต่ละคนว่า

มีความซื่อสัตย์ต่อประชาธิปไตย

และต่อมวลราษฎรหรือไม่

(พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัว วิธีให้ราษฎร
ถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐ
จ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน ชนรุ่นใหม่จะมีทางได้
เป็นผู้แทนในปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว” หน้า ๑๖-๑๗)

ขอให้ผู้สนใจสอบสวนดูว่า

ที่มีผู้อ้างว่าการเลือกตั้งชนิด “รวมเขต” ในจังหวัดใหญ่

แล้วได้ผู้แทนของพรรคชนิด “กินรวบ” นั้น

สามารถป้องกันผู้แทนขายตัวได้จริงหรือไม่

(พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัว วิธีให้ราษฎร
ถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐ
จ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน ชนรุ่นใหม่จะมีทางได้
เป็นผู้แทนในปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว” หน้า ๑๙)

การป้องกันผู้แทนชาตินั้นมิใช่ทำได้โดยพรรค
 การที่ประเทศต่างๆ มีพรรคการเมืองนั้น
 เราต้องศึกษาตามหลักวิชาการเมืองให้ถูกต้องเสียก่อนว่า
 คนในชาติหนึ่ง ๆ นั้น ประกอบด้วยหลายชนชั้นวรรณะ
 ซึ่งมีฐานะทางสังคมและทางดำรงชีพต่าง ๆ กัน
 แต่ละชนชั้นวรรณะแต่ละอันดับปลื้มย่อย
 ก็มีพรรคซึ่งเป็นตัวแทนในการดำเนิน
 เพื่อให้บรรลุตามความปรารถนาที่เป็นอุดมคติ
 ของชนชั้นวรรณะและอันดับปลื้มย่อย

(พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนชาตินั้น วิธีให้ราษฎร
 ถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐ
 จ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน ชนรุ่นใหม่มะมีทางได้
 เป็นผู้แทนในปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว” หน้า ๒๒-๒๓)

๒
 ถ้าหากสภาพนิติบัญญัติต้องการมีวุฒิสภา
 ก็ควรใช้วิธีเลือกตั้งโดยตัวแทนของราษฎร

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
 หน้า ๒๗๑)

วิธีป้องกันผู้แทนขายตัว

ผมได้ชี้แจงความเห็นว่ามีใช้แก้โดยวิธีพรรค

ที่ไม่เคยปรากฏในเมืองไทยและเมืองนอก...

แต่อยู่ที่ต้องแก้ตัวผู้แทนนั้นๆ เอง

ว่าจะมีวิธีการอย่างไรให้เขามีhiriโอดตັปะ

ยึดมั่นในประโยชน์ของมวลราษฎรยิ่งกว่าส่วนตัว

มีวิธีการที่เขาจำต้องปฏิบัติในสิ่งควรประพฤติ

ละเว้นในสิ่งควรละเว้น

และต้องใช้วิธีให้อำนาจแก่ราษฎรที่เลือกตั้งผู้นั้นขึ้นมา

สามารถควบคุมผู้แทนของตนได้โดยตรง

มีใช้หวังให้พรรคควบคุม

ผมเห็นว่าวิธีป้องกันผู้แทนขายตัว

มีวิธีที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งเท่าที่พบ

คือ วิธีรัฐธรรมนูญของบางประเทศและบางรัฐ

เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า "Recall"

ซึ่งแปลว่า "การเรียกตัวกลับคืน"

หรือ "การถอดผู้แทน"

คือเมื่อราษฎรในเขตเลือกตั้งผู้แทนคนใดเห็นว่า
ผู้แทนของตนมีพฤติกรรมที่ส่อให้เห็นว่า
ไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ของตน
ก็มีสิทธิ์เมื่อรวมกันได้ประมาณร้อยละ ๒๕
หรือกว่านั้นขึ้นไป

ทำหนังสือยื่นต่อรัฐสภาหรือองค์การใดที่เหมาะสม
เรียกตัวผู้แทนนั้นกลับคืนให้หมดสมาชิกภาพไป

(พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัว วิธีให้ราษฎร
ถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐ
จ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน ชนรุ่นใหม่จะมีทางได้
เป็นผู้แทนในปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว” หน้า ๒๔-๒๕)

๖๖ ในรัฐสภา การต่อสู้ทางสภา

ก็เป็นหนทางหนึ่งของการต่อสู้ด้วยเหมือนกัน

เราต้องพิจารณาที่จะเลือกการต่อสู้

ตามกาลเทศะและเงื่อนไข

บางทีการต่อสู้ทางรัฐสภาดีสำหรับบางคราวบางสภาพ

เราไม่ควรปฏิเสธการต่อสู้ทางรัฐสภาเสียหมดทีเดียว

(คำสัมภาษณ์เอเชียวีก ๒๔ ธ.ค. ๒๕๒๓ หน้า ๑๓๑)

วิธีเรียกผู้แทนกลับคืน ต้องใช้จ่ายเงินของรัฐบาลมาก
ถ้ามีการเลือกตั้งชนิด “รวมเขต” ของจังหวัดใหญ่
แต่ถ้ามีการเลือกตั้งชนิด “แบ่งเขต” ของจังหวัดใหญ่
เท่ากับจำนวนของจังหวัดนั้นพึงมีผู้แทนได้แล้ว
รัฐก็ใช้เงินน้อยกว่า
เท่ากับการเลือกตั้งซ่อมเมื่อผู้แทนตายหรือลาออก
เมื่อผู้แทนแต่ละคนรู้ตัวว่า
ตนเองจะถูกราษฎรเรียกตัวกลับคืน
หรือถูกถอนการเป็นสมาชิกโดยราษฎรในเขตของตน
ผู้แทนแต่ละคนก็จะต้องระมัดระวังตัว
โดยไม่ทำผิดต่ออุดมคติและคำมั่นสัญญา
ที่ให้ไว้แก่ราษฎรในขณะเลือกตั้งรวมทั้งไม่ยอมขายตัว
ดังนั้นเราอาจจะไม่มีการถอนตัวผู้แทน
หรือจะถอนเพียงไม่กี่คนที่ไม่มีหิริโอตตปะ
แต่ราษฎรก็คงไม่เสียตาย
ที่จะต้องใช้จ่ายในการเลือกตั้งใหม่
ดีกว่าที่จะปล่อยให้ผู้แทนขายตัวคงอยู่
ในตำแหน่งต่อไปจนครบวาระ

(พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัว วิธีให้ราษฎร
ถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐ
จ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน ชนรุ่นใหม่จะมีทางได้
เป็นผู้แทนในปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว” หน้า ๒๕-๒๖)

วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก...

พิจารณาจากสภาพของราษฎรไทยเป็นสำคัญก่อนอื่น
ว่าจะต้องตั้งต้นจากง่ายไปสู่ยาก

เปรียบเหมือนนักเรียนชั้นประถม

ก็ต้องเรียนเลื่อนขึ้นไปเป็นลำดับ

ไปสู่มัธยมแล้วเข้ามหาวิทยาลัยเรียนชั้นปริญญาตรี

ปริญญาโท ปริญญาเอกเป็นลำดับไป

ถ้าจากประถมกระโดดขึ้นเรียนปริญญาเอก

ก็ไม่มีทางสำเร็จ

และจะทำให้นักเรียนผู้นั้น

เบื่อหน่ายไม่มาเรียนหรือลาออกไปจันใดก็ดี

ถ้าวิธีเลือกตั้งยุ่งยากซับซ้อน

ราษฎรที่มีสภาพยังไม่ถึงขั้นนั้นก็เบื่อหน่าย

แล้วก็จะไม่มาออกเสียงลงคะแนน

ความหวังที่ท่านจะให้ประชาชน

นิยมระบบประชาธิปไตย

ก็ไม่อาจบรรลุได้

(พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัว วิธีให้ราษฎร
ถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐ
จ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน ชนรุ่นใหม่มะมีทางได้
เป็นผู้แทนในปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว” หน้า ๒๗)

หลักการเดิมที่มีสภาสูงไว้

เพื่อมีหน้าที่ยับยั้งร่างกฎหมายที่สภาผู้แทนเสนอมานั้น

โดยถือกันว่าสมาชิกสภาสูง

เป็นผู้มีอายุมากกว่าสมาชิกสภาล่าง

จึงย่อมไตร่ตรองรอบคอบไม่หุนหันพลันแล่น

แต่ความจริง...

สมาชิกสภาสูงมีอายุมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนนั้น

ก็เป็นแต่เขียนไว้ในกฎหมายว่า สมาชิกสภาสูง

ต้องมีอายุอย่างต่ำมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทน

แต่ก็ได้มีข้อห้ามไว้ว่า ถ้าคนมีอายุสูงเท่าใด

จึงสมควรเป็นสมาชิกสภาผู้แทนไม่ได้

ดังนั้นเราจึงเห็นจากรูปธรรมที่ประจักษ์ว่า

สมาชิกสภาผู้แทนมีอายุขนาดเป็นพ่อหรือปู่

ของสมาชิกสภาสูงได้หลายคน

เช่น ท่านเชอซิลล์มีอายุถึง ๙๑ ปี

ก็ยังเป็นสมาชิกสภาผู้แทนของอังกฤษ

ท่านแฮร์รีโอดมีอายุถึง ๘๕ ปี

ก็ยังเป็นสมาชิกสภาผู้แทนของฝรั่งเศส

และยังมีอีกหลายท่านที่นับไม่ถ้วนที่มีอายุสูง
ยิ่งกว่าอายุของสมาชิกสภาสูง
แต่ท่านก็เป็นสมาชิกของสภาผู้แทน
แม้ในประเทศไทยเราเอง
ผู้แทนหลายคนมีอายุมากกว่าวุฒิสมาชิก
ฉะนั้นถ้ามีสภาเดียว
ก็ย่อมมีสมาชิกทั้งหนุ่มและแก่คละกันไป
ฝ่ายคนหนุ่มใจร้อนหน่อย
ก็มีฝ่ายคนแก่ในสภาช่วยกันเหนี่ยวรั้งไว้ได้
ดังนั้นทฤษฎีที่ว่า
สมาชิกสภาสูงมีอายุมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทน
จึงไม่เป็นไปตามความจริงที่ประจักษ์

(พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนชายฉกรรจ์ วิธีให้ราษฎร
ถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐ
จ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน ชนรุ่นใหม่มจะมีทางได้
เป็นผู้แทนในปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว” หน้า ๓๙-๔๐)

ผู้แทนราษฎรถูกบังคับให้สังกัดพรรค
ผู้สนับสนุนความคิดนี้อ้างเหตุว่า
เพื่อป้องกันผู้แทนชายตัว
และอ้างว่าในประเทศที่เล่นการเมืองแบบพรรค
ต้องให้ผู้แทนสังกัดพรรค
(ขอให้กลุ่มศึกษาถามผู้อ้างนั้นว่าตำราของประเทศใด)
แต่วุฒิสมาชิกไม่ต้องสังกัดพรรค
จึงทำให้วุฒิสมาชิกมีฐานะวิเศษกว่าผู้แทน
ซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งโดยตรง
ดังนี้...เป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยหรือไม่

(ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์
เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๑๗ หน้า ๑๓๘)

ไม่ควรดูหมิ่นราษฎรและชาติไทย
ในการไม่ให้ราษฎรมีเขตเลือกตั้งเสมอภาคกัน

(ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์
เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๑๗ หน้า ๑๓๘)

วุฒิสมาชิกโดยการแต่งตั้ง

มิใช่ผู้แทนปวงชน

หากเป็นตัวแทนของอภิสิทธิ์ชน

ซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยในชาติ

จึงไม่ใช่วิธีประชาธิปไตยซึ่งถือปวงชนเป็นใหญ่

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๖๕)

ส่วนมากของประเทศประชาธิปไตยที่มีวุฒิสภานั้น

ใช้วิธีเลือกตั้งวุฒิสมาชิก ๒ ชั้น คือ

ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด

หรือสภามณฑลชั้นหนึ่งก่อน

แล้วสมาชิกสภาจังหวัด

หรือสมาชิกสภามณฑลเลือกวุฒิสมาชิก

วุฒิสมาชิกชนิดนี้จึงเป็นตัวแทนของราษฎร

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๖๖)

การที่ประชาธิปไตยบางประเทศมี ๒ สถานัน
 ก็เพื่อให้ผู้สูงอายุช่วยกันกรอกร่างกฎหมาย
 ที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติแล้ว
 เพราะถือว่าผู้แทนราษฎรนั้น
 กฎหมายกำหนดอายุขั้นต่ำไว้น้อยกว่าวุฒิสมาชิก
 แต่ไม่ได้กำหนดอายุชั้นสูงของผู้แทนราษฎรไว้
 ฉะนั้นในทางปฏิบัติปรากฏว่า
 หลายคนที่สูงอายุกว่าวุฒิสมาชิก
 ได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎร
 ฉะนั้นหลายราชอาณาจักรปัจจุบัน
 จึงมีผู้แทนราษฎรแต่สภาเดียว
 ซึ่งมีสมาชิกคนหนุ่มและคนสูงอายุร่วมงานกัน
 ส่วนบางประเทศที่ยังมีวุฒิสภานั้น
 ก็เพื่อช่วยกันกรอกร่างกฎหมายจากสภาผู้แทนราษฎร
 คือการ “ยับยั้ง” ประดุจเป็นห้ามล้อมิใช่เป็นการ “ถ่วง”

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
 หน้า ๒๖๖)

เรื่องที่เรียกว่า “ดุลยภาพแห่งอำนาจ”

แห่งระบบรัฐสภานั้น

หมายถึงการให้อำนาจสูงสุดทั้งสามคือ

อำนาจนิติบัญญัติ, อำนาจบริหาร, อำนาจตุลาการ

มีอำนาจสมดุลระหว่างกัน

ไม่ปรากฏในทางวิชาการประชาธิปไตยว่า

ภายในอำนาจนิติบัญญัตินั้นต้องมีการถ่วงอำนาจ

ของสภาผู้แทนราษฎรโดยอภิสิทธิ์ชน

จนทำให้สภาผู้แทนราษฎรต้องทรุดเซไป

อันทำให้เสียดุลยภาพแห่งอำนาจ

ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติกับอำนาจบริหาร

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๖๗)

รัฐธรรมนุญ

มีบางคนโฆษณาหลอกลวงให้ชนรุ่นใหม่หลงเข้าใจผิดว่า
 พระปกเกล้าฯ จำใจต้องพระราชทานรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค.
 ประดุจเป็นพระลัญจกรประดับบนรัฐธรรมนูญฉบับนั้น
 ที่คณะราษฎรทูลเกล้าฯ ถวาย
 ผมขอชี้แจงความจริงว่า
 นอกจากทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชกระแส
 และทรงยกร่างพระราชปรารภ
 ประกอบรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธ.ค. แล้ว
 ยังมีการปฏิบัติที่แสดงว่าพระองค์เต็มพระทัย
 ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่แม้จะมีอายุมากแล้ว
 ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในราชสำนัก
 และนายทหารรักษาวังสมัยนั้นคงจำกันได้ว่า
 ก่อนถึงวันพระราชทานพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญนั้น
 พระองค์ได้เสด็จไปที่พระที่นั่งอนันตสมาคม
 เพื่อทรงบัญชาการด้วยพระองค์เองว่า
 พิธีนั้นควรจัดอย่างไร
 ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยามโนปกรณษ์
 พระยาพหลฯ และผมไปเฝ้าด้วย
 แล้วได้ทรงบัญชาการซ่อมพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ

โดยให้นายทหารรักษาวังจำนวนหนึ่งยืนทางฝ่ายซ้าย
สมมติว่าเป็นที่ประทับของเจ้านายที่จะมาเฝ้าในราชพิธี
ทางฝ่ายขวาของราชบัลลังก์

ให้พระยามโนปกรณักษ์ พระยาพหลฯ

และผมกับคณะสมาชิกราษฎรจำนวนหนึ่งยืนเข้าแถว
สมมติว่าเป็นที่ซึ่งคณะกรรมการราษฎรและเสนาบดี
และข้าราชการประจำชั้นผู้ใหญ่จะยืนเฝ้าในวันราชพิธี
ส่วนเบื้องหน้าพระราชบัลลังก์นั้น

กำหนดให้เป็นที่ยืนเฝ้าของเจ้าประเทศราช

และขุนนางผู้ใหญ่อื่นๆ

นี่ก็แสดงชัดแจ้งว่า

มิใช่พระองค์ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญ

โดยถูกบังคับหรือโดยเสียมิได้ก็จำต้องพระราชทาน

(พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนชายตัว วิธีให้ราษฎร
ถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐ
จ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน ชนรุ่นใหม่มะมีทางได้
เป็นผู้แทนในปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว” หน้า ๒๖-๔๓)

การเบียดเบียน การฉ้อราษฎร์บังหลวง
เกิดขึ้นเพราะผู้เบียดเบียนผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวง
ไม่มี “hiri” คือไม่มีความละอายใจ
และ “โอตตปปะ” คือความไม่เกรงกลัวบาป
รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นแม่บทของระบบการปกครองแผ่นดิน
ซึ่งร่างขึ้นโดยปราศจากhiriโอตตปปะ
ก็นำไปสู่ระบบที่ปราศจากhiriโอตตปปะ
ถ้าร่างขึ้นด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อปวงชน
ประกอบด้วยhiriโอตตปปะ
ก็นำไปสู่ระบบที่นำความสุขสมบูรณ์
มาสู่ปวงชนและประเทศชาติ

(ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์
เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๑๗ หน้า ๑๓๐-๑๓๑)

มีผู้เข้าใจผิดว่าประเทศใดมีรัฐธรรมนูญ
ประเทศนั้นก็มีการปกครองแบบประชาธิปไตย
อันที่จริงนั้นรัฐธรรมนูญเป็นเพียงระเบียบการ
ที่เขียนเป็นกฎหมายว่าประเทศ (รัฐ) นั้นๆ
ปกครองกันแบบใด
แทนที่จะปล่อยให้ผู้มีอำนาจปกครอง
กระทำตามความพอใจของตนโดยไม่มีข้อกำหนดไว้

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๗๒)

รัฐธรรมนูญแต่ลำพัง
ยังไม่เป็นแบบการปกครองประชาธิปไตยเสมอไป

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๗๒)

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่เป็นแม่บทสูงสุด
ของกฎหมายทั้งหลาย
ฉะนั้นการร่างรัฐธรรมนูญจึงต้องดำเนิน
ตามหลักสำคัญ ๒ ประการคือ
ประการที่ ๑ สำคัญที่เป็นแม่บท
ซึ่งขึ้นอยู่กับรากฐานแห่งทัศนะของผู้ร่าง
กับสมาชิกสภาที่มีหน้าที่นิติบัญญัติ
ยืนหยัดในอภิสิทธิ์ชน หรือยืนหยัดในปวงชน
ถ้าผู้ร่างกับสมาชิกสภานั้นมีทัศนะยืนหยัดในอภิสิทธิ์ชน
บทบัญญัติในร่างรัฐธรรมนูญ
ก็มีสาระรักษาอำนาจและฐานะพิเศษของอภิสิทธิ์ชนไว้
โดยทางตรงหรือทางแฝงไว้โดยทางปริยาย
ถ้าผู้ร่างกับสมาชิกสภานั้นมีทัศนะยืนหยัดในปวงชน
บทบัญญัติในร่างรัฐธรรมนูญนั้นก็กระจ่างชัดแจ้งว่า
เป็นประชาธิปไตยที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่
โดยไม่มีสิทธิพิเศษของอภิสิทธิ์ชนแฝงไว้
ผู้ใดอ้างว่าปวงชนชาวไทย
มีอุปนิสัยเป็นปัจเจกนิยม (Individualism)

ต่างกับมนุษยชาติอื่นๆ
เพื่อใช้เป็นข้ออ้างร่างรัฐธรรมนูญ
มิให้เป็นประชาธิปไตยของปวงชนนั้น
ก็เป็นทัศนะเฉพาะตัวของผู้อ้างนั้นๆ เอง
เพราะมนุษยชาติตั้งแต่ปฐมกาลมีทัศนะประชาธิปไตย
ซึ่งแม้จะถูกระบบทาสกับระบบศักดินา
ซึ่งมีคติปัจเจกนิยมสมัยเก่าทำลายไป
แต่ปวงชนก็ยังรักษาคติประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ
และทางทัศนะไว้ได้หลายประการ
เช่น การร่วมมือกันลงแขกในการทำนา
การสร้างโรงเรียนบ้านพักในชนบท
และการประพฤติตามธรรมจริยา
หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
ทัศนะประชาธิปไตยที่เหลืออยู่นั้น
เพียงจะสูญไปเมื่อไม่นานมานี้
ภายหลังที่มีผู้เผยแพร่ความประพฤติต่างๆ
ตามคติปัจเจกนิยมสมัยใหม่

ตามคติปัจเจกนิยมสมัยใหม่
ประการที่ ๒ รูปแบบของรัฐธรรมนุญ
อันเป็นเทคนิคแห่งวิธีร่างกฎหมายทั่วไป
ซึ่งต้องนำมาใช้เป็นพื้นฐานแห่งการร่างรัฐธรรมนุญ
ในฐานะที่เป็นกฎหมายชนิดหนึ่ง
และในฐานะที่เป็นแม่บทสูงสุดแห่งกฎหมายทั้งหลาย
หลายท่านที่แม้ไม่เคยเรียนกฎหมายก็ย่อมสังเกตได้ว่า
กฎหมายต่าง ๆ นั้นมีพระราชบัญญัติ
ที่กำหนดหลักการสำคัญ ๆ ไว้
ซึ่งต้องผ่านสภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐสภา
หรือสภานิติบัญญัติ
พระราชบัญญัติมิได้กำหนด
ระเบียบการเบ็ดเตล็ดหยาบหยาบไว้
แต่ได้ใช้อำนาจฝ่ายบริหาร
ออกพระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวง
บัญญัติวิธีปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินั้น ๆ
ในฐานะที่รัฐธรรมนุญ
เป็นแม่บทสูงสุดของกฎหมายทั้งหลาย
ฉะนั้นรัฐธรรมนุญประชาธิปไตยของหลายประเทศ

จึงบัญญัติหลักสำคัญไว้

โดยให้สภาซึ่งมีหน้าที่นิติบัญญัติออกพระราชบัญญัติ
เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญนั้นๆ

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๒๔๘-๓๐๐)

รัฐธรรมนูญของหลายประเทศนั้น

ได้บัญญัติข้อความสำคัญ

ว่าด้วยระบบการเมืองประชาธิปไตย

อันเป็นโครงเบื้องต้นของสังคม

และสิทธิกับหน้าที่ประชาธิปไตยของพลเมือง

ให้ครบถ้วนบริบูรณ์โดยเขียนอย่างกระชับรัด

เพื่อเป็นแม่บทของกฎหมายทั้งหลาย

มิใช่เขียนฟุ่มเฟือยเป็นระเบียบปลีกย่อยเสียเอง

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๓๐๔)

๒
ไ้หากรัฐธรรมนูญใด

มีรัฐสภาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

เป็นผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น

ปวงชนก็ไว้วางใจได้ว่า

ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งให้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนราษฎรนั้น

จะต้องลงมติตราพระราชบัญญัติ, กฎบัตร, ปฏิญญา

วางระเบียบตามรัฐธรรมนูญ

ให้เป็นไปสมความต้องการของปวงชน

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ

หน้า ๓๐๙-๓๑๐)

จำต้องระมัดระวังร่างรัฐธรรมนูญ

ที่พรางตาปวงชนให้หลงว่าเป็นประชาธิปไตย

(ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์

เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๑๗ หน้า ๑๓๕)

การบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรนี้
เป็นจุดประสงค์อันใหญ่ยิ่งของข้าพเจ้า
ในการทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
ข้าพเจ้ามิได้ปรารถนาที่จะเปลี่ยน
พระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเป็นหลายองค์
ซึ่งเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย
แต่เปลี่ยนนอกเท่านั้น
ข้าพเจ้ามุ่งต่อสาระสำคัญคือ
“บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร”
และถือว่ารัฐธรรมนูญเปรียบประดุจกุญแจ
ที่จะไขประตูเปิดช่องทางให้ราษฎร
ได้มีส่วนมีเสียงในการปกครอง
ให้จัดถูกต้องตามความต้องการของตน

(คำโครงการเศรษฐกิจ หน้า ๖-๗)

(คำให้การเศรษฐกิจ หน้า ๖-๗)

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญ

ให้แก่ประชาชนชาวไทยนั้น

ไม่มีพระราชประสงค์ให้เป็นอนาธิปไตย

(ชีวิตวัยเยาว์ของนายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๙๖)

๖
เป้าหมายรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้อง

กับความต้องการทางเศรษฐกิจของมวลราษฎร

วิกฤตการณ์ก็ต้องเกิดขึ้นตามกฎหมาย

แห่งข้อขัดแย้งระหว่างสองสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กัน

(จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ตอบบรรณาธิการสามัคคีสาร
วารสารของนักเรียนไทยในสหราชอาณาจักรอังกฤษหน้า ๒๔)

หน้า ๓๑๐)

๗
มวลราษฎรไม่อาจอาศัยระบบรัฐธรรมนูญ

ที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยสมบูรณ์

แก้ความทุกข์ยากของมวลราษฎรถ้วนหน้าได้

(จดพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม
หน้า ๔๑๖)

วิธีร่างรัฐธรรมนูญตามแบบฉบับของอภิสิทธิ์ชนนั้น
นำไปสู่ประโยชน์ของอภิสิทธิ์ชนเท่านั้น
ซึ่งมวลราษฎรไม่อาจอาศัยระบบรัฐธรรมนูญ
ที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยสมบูรณ์
แก้ความทุกข์ยากของมวลราษฎรถ้วนหน้าได้

(จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ตอบบรรณาธิการสามัคคีสาร
วารสารของนักเรียนไทยในสหราชอาณาจักรอังกฤษ หน้า ๒๔)

ปวงชนซึ่งมีอำนาจสูงสุด
อาจถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นโมฆะ
ถ้าขัดต่อกฎบัตรและปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
ซึ่งสยามเป็นภาคี

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ

การพิจารณากฎหมายใด
รวมทั้งการพิจารณารัฐธรรมนูญ
อันเป็นแม่บทกฎหมายนั้น
มิใช่จะดูกันแต่เพียงแต่มาตราที่เขียนไว้
คือจำต้องพิจารณาตั้งแต่คำปรารภ
ของกฎหมายและรัฐธรรมนูญนั้นๆ
เพราะการศึกษาและตีความหมายในกฎหมายนั้น
จะต้องอาศัยความมุ่งหมายของกฎหมาย
หรือรัฐธรรมนูญนั้นๆ ประกอบด้วย
ความมุ่งหมายนั้นก็มิอยู่ในคำปรารภ

(จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ตอบบรรณาธิการสามัคคีสาร
วารสารของนักเรียนไทยในสหราชอาณาจักรอังกฤษ หน้า ๒๖)

ห ล ก ก ฎ ห ม า ย

คำว่า “กฎหมาย” มีทางที่วิเคราะห์ศัพท์ได้ ๒ สถาน
 สถานที่ ๑ ตามความหมายอย่างแคบ
 คำว่ากฎหมาย หมายถึงคำสั่งคำบังคับ
 ของผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน...
 สถานที่ ๒ ตามความหมายอย่างกว้าง
 คำว่ากฎหมาย หมายถึงความถึง
 หลักที่บุคคลจำต้องประพฤติตาม
 ถ้าไม่ประพฤติตามก็อาจจะต้องถูกบังคับ
 ให้ประพฤติตามหรืออาจจะต้องมีโทษ
 ซึ่งอาจเป็นโทษในทางอาญา ในทางแพ่ง
 ในทางปกครอง เหล่านี้เป็นต้น
 ดังนั้นกฎหมายอาจเป็นคำสั่งคำบังคับ
 ซึ่งผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดินได้บัญญัติไว้ก็ได้
 หรือผู้มีอำนาจในการออกคำสั่งบังคับได้บัญญัติไว้ก็ได้
 เช่น กฎเสนาบดี ข้อบังคับเจ้าพนักงาน

และรวมทั้งหลักแห่งความประพฤติอื่นๆ
ซึ่งมิได้ขีดเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
แต่เมื่อใครไม่ประพฤติตามอาจมีผลดังกล่าวแล้ว
เช่น จารีตประเพณี หลักกฎหมายทั่วไป

(คำอธิบายกฎหมายปกครอง หน้า ๑๔๓)

มนุษย์ที่จะรวบรวมกันอยู่ได้เป็นประเทศ
ย่อมจะต้องมีกฎหมายเพื่อบังคับความประพฤติ
จะต้องมีผู้มีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายนั้น
จะต้องมีอำนาจในการที่จะปฏิบัติหรือรักษาดูแล
ให้บุคคลกระทำตามกฎหมาย
และถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นในกฎหมาย หรือในการปฏิบัติ
ก็จะต้องมีการวินิจฉัยปัญหานั้นให้ลุล่วงไปได้

(คำอธิบายกฎหมายปกครอง หน้า ๑๔๔)

ไว้หลักกฎหมายทั่วไป

คือหลักที่มนุษย์รวบรวมกันอยู่
เป็นหมู่คณะหรือประเทศ จะต้องประพติดต่อกัน
แต่ปัญหาที่ว่ามนุษย์จะต้องประพติดต่อกันอย่างไร
จึงจะรวมกันอยู่ได้เป็นปกติสุขนั้น
ก็จำต้องอาศัยวิทยาศาสตร์
ซึ่งว่าด้วยความสัมพันธ์ของฝูงชน
ที่รวบรวมกันอยู่เป็นหมู่คณะ
เป็นเครื่องช่วยในการวินิจฉัย
วิทยาศาสตร์จำพวกนี้มีสาขาต่างๆ
เช่น สماعคมวิทยา เศรษฐวิทยา ศีลธรรม ศาสนา
รัฐประศาสน์ กฎหมาย ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น
วิชาเหล่านี้ย่อมจำเป็นสำหรับวิชาปกครอง
เหมือนดังที่จำเป็นในการศึกษากฎหมายโดยทั่วๆ ไป
ในบรรดาหลักกฎหมายทั่วไป
ซึ่งแอบแฝงอยู่ในวิชาต่างๆ
ยังมีหลักกฎหมายทั่วไปประเภทหนึ่ง
ซึ่งอาจจะยกขึ้นกล่าวในเบื้องต้นนี้

อันอาจจะเป็นประโยชน์ในการศึกษากฎหมายปกครอง
คือสิทธิของมนุษย์ชน

(คำอธิบายกฎหมายปกครอง หน้า ๑๕๐)

มนุษย์ซึ่งเกิดมามีสิทธิและหน้าที่
ในอันที่จะดำรงชีวิต
และรวบรวมกันอยู่ได้เป็นหมู่คณะ
สิทธิและหน้าที่เหล่านี้ย่อมมีขึ้น
จากสภาพตามธรรมดาแห่งการเป็นมนุษย์นั่นเอง
และซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑. ความเป็นอิสระ หรือเสรีภาพ (Liberté)
๒. ความเสมอภาค หรือสมภาพ (Egalité)
๓. ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันฉันพี่น้อง
หรือภราดรภาพ (Fraternité)

แต่จะต้องทราบเสียในที่นี้ว่า
สิทธิและหน้าที่เหล่านี้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เด็ดขาด
เพราะย่อมมีขึ้นจากสภาพธรรมดา
เหตุฉะนั้นอาจจะถูกจำกัดโดยบทกฎหมาย

หรือโดยจารีตประเพณีตามกาลเทศะ
ซึ่งอาจเป็นว่าในสมัยหนึ่งมีข้อจำกัดอย่างหนึ่ง
ในอีกสมัยหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่ง
หรือผันแปรไปตามประเทศต่าง ๆ
จะให้เหมือนกันทั้งหมดไม่ได้
สุดแต่ความต้องการของประเทศนั้น
และในสมัยนั้นอย่างไร

(คำอธิบายกฎหมายปกครอง หน้า ๑๕๐-๑๕๑)

มนุษย์ย่อมเป็นอิสระในตัวของตน
จะกระทำการกิจการ
ในส่วนที่เกี่ยวกับร่างกายได้
ผลแห่งความเป็นอิสระในตัวบุคคลมีที่สำคัญดังต่อไปนี้
ก. มนุษย์ย่อมเป็นไทย...
ข. มนุษย์จะถูกจับกุมตามความพอใจ
ของเจ้าพนักงานไม่ได้...
ค. โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิด
จะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้...

(คำอธิบายกฎหมายปกครอง หน้า ๑๕๑-๑๕๒)

ประเทศที่มีการกีดกันในทางกฎหมาย
หรือในทางปฏิบัติ ราษฎรส่วนใดไว้
ประเทศนั้นก็มีการต่อสู้จนกระทั่ง
ส่วนประเทศที่ไม่มีการกีดกันเช่นว่านี้
ก็ไม่ปรากฏว่ามีการต่อสู้กันจนกระทั่ง

(จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึง ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์
นายกรัฐมนตรี วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ หน้า ๓)

ถ้ารัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งที่บัญญัติขึ้น...
มิได้ให้สิทธิในทางปฏิบัติแก่ราษฎร
ทุกชนชั้นวรรณะและทุกชนชาติไทย
มีโอกาสดูสู้กันอย่างสันติในรัฐสภา
เช่น มีวิธีการปฏิบัติเพื่ออภิสิทธิ์ชนฝ่ายเดียวแล้ว
ก็จะเป็นช่องทางให้ฝ่ายถูกกีดกันในทางปฏิบัติ
ใช้วิธีต่อสู้จนกระทั่ง
ความสงบสุขของบ้านเมืองก็จะเกิดขึ้นไม่ได้

(จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึง ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์
นายกรัฐมนตรี วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ หน้า ๓)

“กฎบัตรแห่งสหประชาชาติ”

และ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน”...

เป็นส่วนสำคัญของ “กฎหมายรัฐธรรมนูญ”

ของสยามหรือประเทศไทยด้วย

พระราชบัญญัติและกฎหมายใด

ที่ขัดต่อกฎบัตรและปฏิญญาดังกล่าวแล้วจึงเป็น “โมฆะ”

ส่วนปัญหาที่ว่ารัฐธรรมนูญใด

ที่เขียนขัดต่อกฎบัตรและปฏิญญานั้น

จะเป็นโมฆะหรือไม่นั้น

ปวงชนซึ่งเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุด

ย่อมวินิจฉัยได้ว่ารัฐธรรมนูญชนิดใดขัดสิทธิ

หรือไม่ให้สิทธิแก่ราษฎรตามกฎหมายบัตรและปฏิญญานั้น

เป็น “รัฐธรรมนูญโมฆะ”

(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ

หน้า ๒๗๖)

เศรษฐกิจของบ้านเมือง
ซึ่งเป็นส่วนใหญ่แห่งความเป็นอยู่ของราษฎร
ย่อมเกี่ยวข้องกับวิชากฎหมายมาก
เพราะฉะนั้น ผู้ที่ศึกษาวิชาการกฎหมาย
ทนายความ ผู้พิพากษา
และผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับวิชากฎหมาย
จำต้องศึกษาเศรษฐวิทยาด้วย

[เศรษฐวิทยา นิติสารสิน ๑ : ๑ (๒๔๗๑) หน้า ๕๘]

เราจะกล่าวได้ถนัดปากหรือว่า
การลงอาชญาอย่างร้ายแรง
โดยไม่ต้องอาศัยวิธีอื่นๆ นั้น
สามารถที่จะป้องกันการกระทำผิดได้

(ปาฐะเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาชญาผู้กระทำผิดกฎหมาย
หน้า ๑๑๐)

การที่จะหาวิธีป้องกันการกระทำผิด

เราจะต้องค้นคว้าเพื่อทราบเหตุของการกระทำผิด

ประจวบความเจ็บไข้ ก่อนที่จะป้องกัน

ก็ต้องทราบสมุฏฐานของความเจ็บไข้นั้นเสียก่อน

(ปาฐะเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาญาผู้กระทำความผิดกฎหมาย
หน้า ๑๑๑)

ปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องป้องกันการกระทำผิด

ต่อกฎหมายนั้น

อาจเกิดขึ้นได้ ๓ สถานด้วยกัน คือ

๑. ทางวิทยาศาสตร์

๒. ในทางรัฐประศาสนศาสตร์

๓. ในทางนิติศาสตร์

กล่าวคือเมื่อการกระทำผิดได้เกิดขึ้น

เช่นนายแดงลักทรัพย์ของนายดำไปเช่นนี้

ข้อที่ควรพิจารณามี ๓ ประการ คือ

๑. พิจารณาถึงเหตุผลว่า ทำไมนายแดง

จึงลักทรัพย์ของนายดำไป

จะเป็นด้วยขัดสนยากจนหรือมีสัณดาน
เป็นคนชอบลักขโมย
นี้เรียกว่า ปัญหาในทางวิทยาศาสตร์
เพราะการที่ทราบเรื่องนี้จะต้องอาศัย
การศึกษาในทางวิทยาศาสตร์
จะเป็นทางเศรษฐวิทยาหรือทางแพทย์
หรือทางจิตศาสตร์ก็ตาม

๒. พิจารณาถึงวิธีว่าจะทำอะไร
จึงจะป้องกันไม่ให้เกิดความผิดขึ้นอีก
นี้เรียกว่าปัญหาในทางรัฐประศาสนศาสตร์
เพราะเป็นวิธีที่ประเทศจักต้องเอาใจใส่
๓. พิจารณาถึงว่าการกระทำผิดเช่นนั้น
เข้าอยู่ในบทกฎหมาย
ที่ได้บัญญัติไว้แล้วมาตราใด
นี้เรียกว่าปัญหาในทางนิติศาสตร์
เพราะเกี่ยวแก่ผู้มีอาชีพในทางกฎหมาย

(ปาฐะเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาญาผู้กระทำผิดกฎหมาย
หน้า ๑๑๑-๑๑๒)

เราจะลงความเห็นถือเอาลัทธิอันใดอันหนึ่ง
แต่ลำพังนั้นไม่ได้
เพราะต่างลัทธิก็มีเหตุที่แท้จริง
และก็ย่อมมีข้อยกเว้นด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย
เช่นกับลัทธิที่กล่าวว่าความผิดนั้น
ย่อมเกิดขึ้นจากนิสัยสันดาน
อันเป็นส่วนตัวบุคคลของผู้ร้าย
ความเห็นนี้อาจเป็นจริงเพราะอาจมีผู้ร้ายโดยกำเนิด
แต่ก็อาจมีได้เหมือนกันที่มนุษย์บางคนมีนิสัยดี
แต่ความจำเป็นในทางเศรษฐกิจ
หรือความอบรมในทางศีลธรรมยังไม่เพียงพอ
จึงกระทำความผิดขึ้น
หรือในหมู่คนยากจนเราอาจพบผู้ที่ประพฤติดี
ยิ่งกว่าผู้มีทรัพย์เสียอีก

(ปาฐะเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาชญาผู้กระทำความผิดกฎหมาย
หน้า ๑๒๒)

๑
ในระหว่างมนุษย์ที่กระทำผิดกฎหมาย
คงมีผู้ที่ไม่มีนิสัยอ่อน
หรือรู้เท่าถึงผลของการลงอาชญา
หรืออาจเป็นผู้ที่ถูกเหตุแวดล้อมภายนอกจึงได้กระทำผิด
สำหรับบุคคลที่มีสติสัมปชัญญะไม่กระวนกระวาย
หนักแน่นต้านทานต่อเหตุแวดล้อมได้นั้น
คงจะไม่ค่อยได้กระทำผิดเสมอไป

(ปาฐะเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาชญาผู้กระทำผิดกฎหมาย
หน้า ๑๒๒)

๒
ประเทศจำเป็นต้องมีกฎหมาย
กฎหมายนั้นก็บัญญัติขึ้นตามระบบของแต่ละสังคม
ซึ่งมีรากฐานมาจากระบบเศรษฐกิจของสังคม

(คำปราศรัยของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อธรรมศาสตร์บัณฑิต
และเนติบัณฑิต นักสันติภาพ ที่ได้มาเยี่ยม ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๔ หน้า ๗)

ไเหตุที่จะเกิดการกระทำผิดซึ่งเนื่องมาจากเศรษฐกิจนั้น
ก็คือ ความจน ความขาดแคลน

ในสิ่งที่ต้องการสำหรับความเป็นอยู่
การที่จะบำบัดให้หายจากความจน
หรือความขาดแคลนนี้ไม่ใช่เป็นของง่าย
มิฉะนั้นทุกๆ คนจะเป็นเศรษฐีกันหมด
แต่อย่างไรก็ตาม

เราจะถือเอาความยุ่งยากอันนี้ขึ้นมาเป็นข้อตัดใจ
มิให้ต้องชวนช่วยบำรุงการเศรษฐกิจมิได้เลย
เพราะความจำเป็นในเรื่องบริโภคและอุปโภค
ย่อมมีอยู่ทุกวัน

การบำรุงเผยแผ่ในทางเศรษฐกิจนั้น
ก็จำต้องอาศัยชนหมู่มากและเอกชนเป็นรายบุคคล

(ปาฐะเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาชญาผู้กระทำผิดกฎหมาย
หน้า ๑๒๔)

การป้องกันการกระทำผิดกฎหมาย
เมื่อก่อนความผิดได้เกิดขึ้นก็ดี
หรือการลงอาชญาเมื่อความผิดได้เกิดขึ้นแล้วก็ดี
ย่อมทำให้เกิดปัญหา
และการที่จะแก้ปัญหานั้น
ย่อมอาศัยการศึกษาอบรมเป็นสิ่งสำคัญ
เหตุฉะนั้นกฎหมายจึงมีการศึกษาแกมอยู่ด้วย
ซึ่งจะแยกจากกันให้เด็ดขาดไม่ได้

(ปาฐะเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาชญาผู้กระทำผิดกฎหมาย
หน้า ๑๒๖)

ชา ตี, รั ฐ, ป ระ เ ท ศ

การรักษาเอกภาพของชาติ
 โดยอาศัยทางจิตที่ปราศจากรากฐาน
 ทางเศรษฐกิจและการเมืองประชาธิปไตยของราษฎร
 ก็เท่ากับอาศัยการลอยไปลอยมาในอากาศ
 ซึ่งอาจหล่นลงหรือไปสู่วากาศนอกพิภพ
 มนุษย์อยู่ได้ด้วยการมีปัจจัยดำรงชีพ
 และมีระบบการเมืองประชาธิปไตยที่ให้สิทธิมนุษยชน
 ผู้ที่อาศัยสภาพทางจิต
 โดยไม่กังวลถึงสภาพทางเศรษฐกิจ
 ก็เพราะเขาเองมีความสมบูรณ์
 หรือมีพอกินพอใช้ในทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว

(ข้อสังเกตเกี่ยวกับเอกภาพของชาติกับประชาธิปไตย หน้า ๑๙๔)

อำนาจรัฐเป็นเครื่องมือของวาระที่ปกครอง
 ในสังคมที่สมาชิกแบ่งออกเป็นวาระต่างๆ

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๖๐)

๑ ในทางนิติบัญญัติกล่าวกันว่า
อำนาจรัฐเป็นของสมาชิกทั้งหลายแห่งสังคม
แต่ในทางพฤตินัยสมาชิกแห่งสังคม
ผู้ถืออำนาจรัฐ ก็คือวาระที่ปกครองสังคม
ซึ่งใช้อำนาจรัฐเพื่อประโยชน์แก่วาระของตน
ยิ่งกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคม

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๖๐)

๒ ฟ้าต่างฝ่ายต่างสุจริตมุ่งส่วนรวมของประเทศชาติ
ไม่ใช่มุ่งหวังส่วนตัว
แม้แนวทางที่จะเดินไปสู่จุดหมายจะเป็นคนละแนว
แต่ในอวสานต์เราก็จะพบกันได้

(ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๙๗)

การรับใช้ชาตินั้น

ไม่ใช่การทวงบุญคุณชาติ

หากเป็นการสนองคุณชาติที่มีบุญคุณต่อปวงชน

(ชีวิตประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๑๖๑)

หน้าที่ของรัฐต่อเอกชน...

๑. หน้าที่ซึ่งรัฐจะต้องกระทำโดยจำเป็น
เพื่อป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย...
๒. หน้าที่ซึ่งรัฐจะต้องกระทำเพื่อส่งเสริมบำรุงฐานะ
และความเป็นอยู่ ความสมบูรณ์ของราษฎร

(คำอธิบายกฎหมายปกครอง หน้า ๒๘๘-๒๘๙)

มีชาติก่อนแล้วจึงมีรัฐ

ยกเว้นบางกรณีที่เกิดรัฐขึ้นก่อน

แล้วคนในรัฐจึงเกิดรู้สึกสำนึกว่ามีชาติก่อน

(พิศาลทศศัพท์ “สังคม” “มนุษย์สังคม” “ชาติ” “ประชาชาติ”
“ปิตุภูมิ” “มาตุภูมิ” “รัฐ” หน้า ๓๒)

โดยที่เมธีวิทยาศาสตร์สังคมได้ใช้คำว่า

“État” และ “State”

ซ้ำกันกับที่นักกฎหมายและนักรัฐศาสตร์ได้ใช้

ในทางกฎหมายและในทางกฎหมายระหว่างประเทศ

ฉะนั้นเพื่อให้ปะปนกัน ข้าพเจ้าจึงแปลคำว่า “รัฐ”

ในความหมายว่า “อำนาจเหนือปวงชน”

หรือ “อำนาจบังคับเหนือปวงชน” นั้นว่า “อำนาจรัฐ”

(พิศุระศัพท์ “สังคม” “มนุษยสังคม” “ชาติ” “ประชาชาติ”

“ปิตุภูมิ” “มาตุภูมิ” “รัฐ” หน้า ๓๕)

ทุกคนต้องยกประโยชน์สำคัญของชาติ

เหนือการค้าหากำไร

(แถลงการณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๑๖)

ควรพิจารณาว่าถึงเวลาหรือยังที่จะไม่สายเกินไป
ในการใช้วิธีรักษาเอกภาพของชาติไทย
จากรากฐานที่แท้จริงของสังคม
โดยสถาปนาระบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์
ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง ทศนะสังคม
อันเป็นรูปสังคมที่เหมาะสม
เพื่อให้ทุกชนชาติเห็นว่าระบบนี้นำความผาสุก
ในความเป็นอยู่แท้จริงของเขาได้
พวกเขาก็จะเต็มใจร่วมกับชนชาติไทย
คงอยู่เป็นอาณาจักรอันเดียวกันตลอดไป

(อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด หน้า ๑๗๕-๑๗๖)

เกิดมาเป็นคนไทย...จะต้องสนองคุณชาติ

(สุนทรพจน์ของ รัฐ หน้า ๑๕)

สยามจะเป็นประเทศที่สมบูรณ์
ด้วยความเป็นเอกราชได้
ก็โดยที่ราษฎรและรัฐบาลเป็นคู่ร่วมมือกัน
ดำเนินกิจการก้าวหน้าของชาติให้ลุส่งไปด้วยดี
ขอให้ท่านระลึกอยู่เสมอว่า
แม้ชีวิตของคนเรามีความตายเป็นเบื้องหน้าก็จริง
แต่ชีวิตของผู้สืบสกุลของเราและชีวิตของประเทศชาติ
ย่อมยั่งยืนอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด
เพราะฉะนั้นกิจการอันใดที่เราได้ปฏิบัติไป
เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ
ถึงแม้ผลดีจะยังอยู่ห่างไกล
และเราเองจะไม่ทันมีชีวิตอยู่
ที่จะได้เห็นผลดีนั้นๆ ก็ตาม
แต่ผลดีนั้นย่อมจะสนองแก่ผู้สืบสกุลของไทย
และสนองแก่ชาติไทยเป็นส่วนรวมในอนาคต

(คำกล่าวอ้างของ ไสว สุทธิพิทักษ์ หน้า ๔๘๔)

๑ ให้ถือเอาหลักการทางการเมืองของประเทศไทย
เป็นสำคัญเหนือธุรกิจการค้า

(แถลงการณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ หน้า ๑๖)

๒ ถ้าถือเอาคำบอกเล่ามาเป็นประวัติศาสตร์แล้ว
ก็จะเกิดภัยอันตรายอย่างยิ่งแก่ชาติไทย

(ประสพการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส
ปรีดี พนมยงค์ หน้า ๑๓)

๓ อย่าได้เชื่อข่าวเล่าลือเหลวไหล
เพราะการเชื่อนี้เป็นการประมาทหมิ่นเหม่อย่างยิ่ง
และความประมาทนั้นเอง
อาจทำให้ประเทศถึงกับดับสูญได้
และพึงระลึกถึงพุทธภาษิตที่ว่า ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย

(คำกล่าวอ้างของ ไสว สุทธิพิทักษ์ หน้า ๔๔๖)

ขอให้ผู้รักชาติไทยทั้งหลายระลึกเสมอว่า
“ชาติไทยคงมีอยู่”

ฉะนั้นการพิทักษ์เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติไทย
จึงเป็นหน้าที่สูงสุดของคนไทยที่รักชาติ
เพราะถ้าไม่สามารถพิทักษ์
เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติไว้ได้ไซ้
ชาติไทยก็จะต้องตกเป็นเมืองขึ้นแบบเก่า
หรือเมืองขึ้นแบบใหม่ (Neo-Colony) ของชาติอื่น
ซึ่งจะเป็นเหตุทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจ,
การพัฒนาการเมือง,
และการพัฒนาคติธรรมทางสังคม
ต้องดำเนินไปภายใต้แนวทาง
และเพื่อประโยชน์ของชาติอื่น
ที่เป็นเจ้าเมืองขึ้นแบบเก่า หรือแบบใหม่

(การพิทักษ์เอกราชของชาติ เป็นหน้าที่ของใคร หน้า ๓-๔)

ระเบียบอาณานิคมสมัยใหม่
 กับระเบียบอาณานิคมสมัยเก่า
 เหมือนกันในด้านพื้นฐาน หากต่างกันในเรื่องการเท่านั้น
 ระบบอาณานิคมสมัยเก่านั้น
 ควบคุมประเทศเล็กอย่างเปิดเผยหน้าด้านๆ
 แต่ระเบียบอาณานิคมสมัยใหม่
 คัดเลือกเอาคนในประเทศนั้นเอง
 ในการปฏิบัติการเพื่อพวกเขา (เจ้าอาณานิคม)
 โดยจักรวรรดินิยมอยู่เบื้องหลัง

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ คลอเดีย รอสส์ ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
 ฝรั่งเศส หน้า ๑๑๘-๑๑๙)

นโยบายของประเทศ

เราต้องยอมรับว่า

ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านทั้งหลาย

ตกอยู่ใต้อำนาจของประเทศมหาอำนาจต่างชาตินั้น

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕

สามารถช่วยให้ประเทศไทยรอดพ้น

จากอำนาจของระบบจักรวรรดินิยมได้

ก็เพราะพระองค์ทรงดำเนินนโยบายยึดหยุ่นนี้เอง

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ สัมฤทธิ์ อินทปันดี และ น.อ.ศิริ พงศัตต ร.น.
ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส หน้า ๘๓)

ประเทศไทยควรจะทำการค้ากับทุกประเทศ

โดยไม่ต้องไปมัวพะวงอยู่กับ

เรื่องการเมืองของประเทศนั้นๆ

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ สัมฤทธิ์ อินทปันดี และ น.อ.ศิริ พงศัตต ร.น.
ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส หน้า ๘๔)

นโยบายที่ดีที่สุดคือความเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใด
 ถ้าเราหันไปดูพระพุทธเจ้าหลวง (ร.๕)
 ก็จะเห็นว่าท่านได้ถือนโยบายท่านองนี้
 ซึ่งเวลานั้นเราเรียกว่า Balance of Powers
 การเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕
 เป็นการเปลี่ยนแปลงภายใน
 ส่วนนโยบายต่างประเทศเรามีได้เปลี่ยนแปลง
 แต่เป็นการเสริมกำลังภายใน
 ให้นโยบายต่างประเทศสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น
 และสามารถทำให้เราเลิกสิทธิพิเศษต่างๆ ได้
 แต่คราวใดที่รัฐบาลเปลี่ยนแปลง
 นโยบายต่างประเทศเข้าข้างฝ่ายใด
 ก็นำความยุ่งยากมาสู่ประเทศชาติทันที
 เช่นเมื่อครั้งมหาสงครามเข้าข้างญี่ปุ่น
 แต่ก็แก้ไขด้วยขบวนการเสรีไทย

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ สัมฤทธิ์ อินทปันตี และ น.อ.ศิริ พงศทัต ร.น.
 ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส หน้า ๙๙)

๒
ด้วยทรัพยากรของเรา

เราสามารถยืนโดยลำพังได้

แต่ทั้งนี้ไม่หมายความว่า

เราปฏิเสธความช่วยเหลือทั้งหมด

เราปฏิเสธความช่วยเหลือที่มีพันธนาการ

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ คลอเดีย รอสส์ ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
ฝรั่งเศส หน้า ๑๑๓)

เป็นหน้าที่ของผู้ใฝ่สันติภาพในโลกทุกคน

ที่จะแสวงหาทางออกที่เป็นธรรม

เพื่อว่าทุกประเทศที่มีระบบสังคมแตกต่างกัน

จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

(ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้าและ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน
คำนำ หน้า (๓))

เราไม่ควรมีความคิดเรื่องถือผิวหรือเชื้อชาติ
แต่ควรยึดมั่นในความคิดที่ชนทุกชาติ
อยู่ร่วมกันอย่างสันติในโลกได้

(ชีวิตฉันผวนของข้าพเจ้าและ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน
หน้า ๔๐)

๑
ในฐานะที่ประเทศเราเป็นเพียงประเทศเล็ก ๆ
เราควรมีนโยบายต่างประเทศที่ก่อปรด้วยเหตุผล
โดยการวางตัวเป็นกลาง
หรือที่เราเรียกในปัจจุบันว่า
นโยบายไม่ฝักฝ่ายกับประเทศใด ๆ ก็ตาม
ที่มีภาวะขัดแย้งอยู่และวิธีที่ดีที่สุดก็คือ
ควรพยายามที่จะยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
กับทุกประเทศที่มีระบอบการปกครอง
ทั้งทางการเมืองและสังคมที่แตกต่างกัน

(ชีวิตฉันผวนของข้าพเจ้าและ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน
หน้า ๔๒)

๑๓

เอกราช

เราจะต้องใช้นโยบายเอกราชการคลังของชาติ
เพื่อช่วยรักษาความเป็นเอกราชของชาติไว้
จริงอยู่เวลานี้เราอาจจะต้องรับ
ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ
แต่เราต้องรับจากทุกประเทศ
โดยไม่มีอะไรผูกพันอยู่กับประเทศหนึ่งประเทศใด
มิฉะนั้นเราจะต้องทำตามประเทศให้เงิน
ซึ่งเป็นการเสียความเป็นเอกราช

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน
หน้า ๒๓)

บุคคลย่อมมีเสรีภาพที่จะอาศัยคำสอนของลัทธิใดๆ
ที่เห็นว่าเป็นสัจจะนั้น
เป็นหลักในการวิเคราะห์ความขัดแย้ง
ระหว่างชนชั้นของสังคมไทย
แต่จะต้องไม่มุ่งเฉพาะการต่อสู้ระหว่างชนชั้น
เพียงเรื่องเดียวเท่านั้น

คือจะต้องไม่ละเลยคำนึงถึง
การรักษาความเป็นเอกราชสมบูรณ์ของชาติไทย
ให้ดำรงคงไว้ทั้งทางนิติบัญญัติ
(วิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๓)

สังคมใดที่จำนวนพลเมืองส่วนข้างน้อย
มีความไพบูลย์ด้วยการกดขี่เบียดเบียน
พลเมืองส่วนข้างมาก
ที่ต้องตกทุกข์ได้ยากแสนสาหัส
พลเมืองส่วนมากที่เป็นกระดูกสันหลังของประเทศนั้น
ก็ไม่มีสมรรถภาพพอที่จะเป็นพลัง
ในการรักษาความเป็นเอกราชของชาติไว้ได้
สังคมนั้นก็เสื่อมและสลายไป
(วิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๔)

ถ้าเราถือจิตสำนักขงทาน
เราก็ไม่อาจจะพบความกล้าหาญ
ที่จะรักษาความเป็นเอกราชของชาติไว้ได้
ในการรักษาความเป็นเอกราชนั้น
เราจะต้องมีกำลังใจต่อสู้ให้ได้มา

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ คลอเดีย รอสส์ ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
ฝรั่งเศส หน้า ๑๑๓)

การศึกษ และ ปัญญา สติ

ผู้มีปัญญาจะต้องศึกษาจากมวลราชกุมาร
มิใช่ตั้งตนเป็นครูอาจารย์ของมวลราชกุมาร

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎธรรมชาติแห่งความขัดแย้ง
เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๔๗)

คำว่า “ศึกษา” นี้ข้าพเจ้าตั้งใจที่จะกล่าวถึง
การทำให้รู้ในสิ่งที่ผิดและชอบ
ไม่ใช่เพียงการอ่านหนังสือออกเขียนได้ พูดฝรั่งเก่ง
จริงอยู่ความรู้จักในสิ่งที่ผิดและชอบ
จะต้องเนื่องมาจากการนั้น
แต่ถ้าเราจะพอใจแต่เพียงการอ่านหนังสือออก
พูดฝรั่งเก่งเท่านั้นแล้ว
แทนที่จะป้องกันการกระทำผิด
กลับจะเป็นเครื่องมือในการกระทำผิด
คือผู้ร้ายฉลาดขึ้น
จึงอาจหาหนทางทำผิดกฎหมายได้มากขึ้น

(ปาฐะเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาญาผู้กระทำผิดกฎหมาย
หน้า ๑๒๓)

ความจนอันอาจเกิดขึ้น

จากการที่บุคคลทำตนของตนเอง

ก็คือความเกียจคร้าน ความไม่รู้เท่าถึงการ

ทำให้ถูกคนอื่นเขาโกง

ความเสเพลสุรุ่ยสุร่าย ความเสเพลสุร่ายาเมาจนติด

ความไม่ชินต่อภูมิประเทศหรืออากาศ

เหตุต่าง ๆ เหล่านี้จะลดน้อยลงไป

ก็ต้องอาศัยการศึกษาเป็นส่วนสำคัญ

คือการรู้ของจริง ความจริง

การอบรมนิสัยไม่ให้เสเพลสุรุ่ยสุร่าย

แต่ไม่ใช่หัดให้เหนียวแน่นจนเกินไป

คือควรหัดให้รู้จักใช้ในสิ่งที่ควร

และไม่เฉพาะแต่ความจำเป็นของตน

ต้องมีใจเผื่อแผ่เมตตากรุณาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

ในทางที่ควรซึ่งไม่เรียกว่าสุรุ่ยสุร่าย

มีจิตแข็งพอที่จะต้านทานต่อของมีนเมา, สิ่งที่ยั่ววน

(ปาฐะเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาชญาผู้กระทำผิดกฎหมาย
หน้า ๑๒๔)

ความมุ่งหมายของการศึกษาที่ดีแท้
ต้องให้เป็นไปในทางที่จะสอนคน
ให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเองและผู้อื่นด้วย
เบื้องต้นควรสอนให้รู้จักหน้าที่ๆ จะรักษาตัว
และเพื่อให้มีคารวะในตัวเอง
ก็จำต้องอบรมในทางที่จะไม่ให้ต้องพึ่งผู้อื่น
การทำนาบนหลังคน
คือพึ่งน้ำพักน้ำแรงของผู้อื่นด้วยอำนาจก็ดี
ด้วยอุบายเล่ห์กลก็ดี
ด้วยการหยิบยืมหรือด้วยการขอกี่ดี
เป็นของเลวทรามต่ำช้าที่สุด
ควรสอนให้นักเรียนทุกคนรู้จักการช่างที่เป็นประโยชน์
ควรหัดมือให้ทำการได้ เหมือนอย่างหัดใจให้คิดเป็น
ควรสอนให้รู้จักวัตถุที่เป็นของจริง ไม่ใช่ของเท็จ
และให้รู้จักสภาพความเป็นอยู่แห่งชีวิตที่แท้
ไม่ใช่ชีวิตเทียม
เมื่อดังนี้ความรู้สึกเป็นอิสระภาพจะพลันเกิดมีขึ้นแก่ใจ
อันจะเป็นหลักอย่างมั่นคงของเกียรติยศ
และของนิสัยใจคอที่ดี

ผู้ใดรู้สึกตัวว่าเป็นอย่างนี้
ผู้นั้นจำต้องมีอารมณ์อึดเอิบเกิดขึ้นในใจเป็นธรรมชาติ
รวมความก็คือ การศึกษาในของจริงมิใช่ของสมมติ
(ปาฐะเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการลงอาชญาผู้กระทำความผิดกฎหมาย
หน้า ๑๒๕)

มีความรู้ทางทฤษฎีเพียงใดก็ตาม
จงอย่าประมาทปัญญาของมวลราษฎร
ที่แม้จะอ่านหนังสือไม่ออก
แต่มีความสันทัดจัดเจนในทางปฏิบัติ
ซึ่งนักเรียนควรศึกษา
เพราะมีหลายปัญหาที่ตำราทางทฤษฎีไม่กล่าวไว้
แต่เราสามารถศึกษาได้จากมวลราษฎร
(ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ
หน้า ๑๐๖)

อยากจะให้คณะสงฆ์มาร่วมมือกับรัฐบาล ในการศึกษาอบรม

{ “การประชุมครั้งที่ ๔ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๖
เกี่ยวกับการสอบสวนหลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์)
ว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่” จากหนังสือ
“ดร.ปรีดี พนมยงค์ เขียนโดย ไสว สุทธิพิทักษ์”,
กรุงเทพฯ: บริษัทบพิธการพิมพ์จำกัด, ๒๕๒๖ หน้า ๓๖๓ }

เมื่อกล่าวถึงเรื่องการรู้
และไม่รู้สิ่งที่เป็นสามัญสำนึกแล้ว
ก็มีคติของศาสตราจารย์ผู้หนึ่งกล่าวไว้ว่า
การไม่รู้อาจเป็นโดยไม่รู้โดยไม่ตั้งใจ
ในกรณีเช่นนั้นเมื่อได้ศึกษาใช้ปัญญาและสติ
พร้อมทั้งมีความเฉลียวมีความสังเกตก็อาจรู้ได้
แต่ที่ร้ายที่สุดคือไม่รู้โดยตั้งใจที่จะไม่รู้
ซึ่งเป็นการแก้ไขยาก
เพราะเนื่องจากมีอุปาทานหรือมีกิเลส
ที่หนาแน่นฝังอย่างถอนไม่ขึ้นแล้ว
จึงทำให้ไม่สามารถที่จะเข้าสู่สัจจะได้
แม้จะเป็นรูปธรรมที่ประจักษ์

ก็ไม่อาจที่จะเห็นรูปธรรมนั้นได้
คือเกิดความลังเล
ฉะนั้นในการ...จะศึกษาความรู้...
ต้องทำตนโดยชำระสมอง
ให้ปราศจากอุปาทานและกิเลส
จึงจะรับเอาสิ่งที่เป็นสัจจะตามภววิสัย
และตามรูปธรรมที่ประจักษ์ได้

(จดหมายฉบับวันที่ ๒๐ ก.ย. ๒๕๑๑ ถึง ปาล แก้ว ตา
ว่าด้วย “ความรู้ทั่วไปเรื่องหนึ่ง” หน้า ๘)

ขอให้ระลึกถึงคติโบราณของไทยว่า
คนที่จะฉลาดนั้นจะต้องมีความเฉลียว
จะต้องมีความสังเกต
เพราะความสังเกตนั้นเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาและสติ
ปรัชญาเมธีตั้งแต่สมัยกรีก
ที่ค้นคว้าหาสมุฏฐานของโลกนั้น
ก็เริ่มมาจากความสังเกตก่อน

(จดหมาย ฉบับวันที่ ๒๐ ก.ย. ๒๕๑๑ ถึง ปาล แก้ว ตา
ว่าด้วย “ความรู้ทั่วไปเรื่องหนึ่ง” หน้า ๘)

ถ้าใช้ปัญญาอย่างเดียวโดยไม่ประกอบกับ “สติ”
ก็หลงเชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อได้

[สงครามประสาท WAR OF NERVES กับสงครามโดยตัวแทน
WAR BY PROXY ยุคปรมาณู (นิวเคลียร์) หน้า ๑๔๑]

ถ้าต้องใช้ปัญญาประกอบด้วยสติ
เพื่อพิทักษ์เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติไว้ให้ได้
(คำขวัญสำหรับบัณฑิตธรรมศาสตร์ และอื่นๆ หน้า ๖๓)

ถ้าต้องมีสติควบคุมปัญญา
เพื่อให้เกิดความคิดที่ถูกต้องตามสภาวะที่เป็นจริง
สติคือการคุมปัญญาไว้มิให้เป็นไปตามจิตารมณ์
แต่ให้ปัญญาดำเนินไปด้วยความรู้สึกตัว
ด้วยความรู้สึกรับผิดชอบ ด้วยสุขุมคัมภีรภาพ
(การพิทักษ์เอกราชของชาติเป็นหน้าที่ของใคร หน้า ๔๕)

สาระแห่งการศึกษามีความสำคัญ แม้สถานที่จะเรียนภายใต้หลังคาจาก

(คำปราศรัยของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อธรรมศาสตร์บัณฑิต
และ เนติบัณฑิต นักสันติภาพ ที่ได้มาเยี่ยม ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๔ หน้า ๓)

ปริญญาที่มอบให้นั้น
เปรียบประดุจเพียงแต่ยื่นกุญแจให้เท่านั้น
ขอให้ท่านนำกุญแจนั้นไปไขคลังมหาศาล
แห่งความรู้ของมนุษยชาติที่ได้สะสมมา
และกำลังพัฒนาอยู่ในทุกวันนี้
และกำลังจะพัฒนาต่อไปในอนาคต

(คำปราศรัยของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อธรรมศาสตร์บัณฑิต
และเนติบัณฑิต นักสันติภาพ ที่ได้มาเยี่ยม ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๔ หน้า ๔)

จักรวรรดินิยมบางประเทศ

ใช้วิธีผลิตผู้สำเร็จการศึกษาอย่างเร่งรีบ

เพื่อให้ได้ปริมาณ (Quantity)

จึงละเลยการอบรมสั่งสอนให้เกิดสติสัมปชัญญะ

ในการพิเคราะห์วิจารณ์ เช่น การสอบไล่ที่จะทดสอบ

นักศึกษา ก็ใช้วิธีที่ภาษาไทยปัจจุบันเรียกว่า “ปรนัย”

จึงไม่อาจทดสอบถึงความสมบูรณ์ของ “สติ”

ที่ต้องประกอบกับ “ปัญญา”

(ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส
ปรีดี พนมยงค์ หน้า ๙)

สงครามและสันติภาพ

การทำสงครามนั้นมีใช้ก็พาดพิงมา

หากเอาชาติเป็นเดิมพัน

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน
หน้า ๓๗)

สงครามประสาท (War of Nerves)

ซึ่งมหาอำนาจบางประเทศ

หรือหลายประเทศต่อสู้ระหว่างกัน

โดยวิธียั่วยวนกวนเส้นประสาทนั้น

เป็นอาการแสดงออกอย่างหนึ่งถึงความขัดแย้ง

ทางเศรษฐกิจ, ทางการเมือง, ทางวรรณคดีสังคม, ฯลฯ

ระหว่างประเทศมหาอำนาจนั้นๆ ว่า

มีความรุนแรงมากกว่าความขัดแย้งที่ดำเนินไปตามปกติ

[สงครามประสาท WAR OF NERVES กับสงครามโดยตัวแทน
WAR BY PROXY ยุคประมาณ (นิวเคลียร์) หน้า ๑๓๑]

สื่อนามรมมิได้หมายความว่าเพียงสนามรบทาทหาร
เป็นสนามรบททางการเมือง
สนามรบททางเศรษฐกิจ
และสนามรบททางทัศนคติธรรม
รวมกับสนามรบทาทหาร

(ปริดีฯ ให้สัมภาษณ์คลอเดีย รอสส์ ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
ฝรั่งเศส หน้า ๑๒๔)

หากเราจะย้อนหลังไปดูประวัติศาสตร์
ก็จะพบว่า ผู้ที่ส่งกองทัพออกไปทำการรุกราน
และสู้รบนอกดินแดนประเทศของตนนั้น
ในที่สุดมีแต่จะประสบกับความปราชัยย่อยยับทุกคราวไป
ไม่ว่าจะเป็นกองทัพของฮิตเลอร์หรือโนโปเลียน

(ปริดีฯ ให้สัมภาษณ์ สัมฤทธิ์ อินทปันตี และ น.อ.ศิริ พงศ์ทัต ร.น.
ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส หน้า ๘๔)

ไม่ว่าสาตราวุธ ซึ่งมนุษย์ใช้ประหัตประหารกัน
 ในการทำสงครามนั้น
 จะมีอำนาจร้ายแรงมากยิ่งขึ้นเพียงใด
 แต่สาตราวุธนั้นจะทำลายมนุษย์ได้
 ก็เพราะ “พวกกระหายสงคราม” (Warmongers)
 ได้ก่อให้เกิดสงครามขึ้น
 ดังนั้นผู้รักชาติประชาธิปไตยของหลายประเทศ
 จึงเห็นว่าภัยอันตรายสำคัญอันดับแรกของมนุษยชาตินั้น
 มาจากพวกกระหายสงครามซึ่งเป็นผู้ก่อสงครามขึ้น
 การกระทำของพวกกระหายสงคราม
 จึงเป็น “อาชญากรรมสงคราม” (War Crime)
 และบุคคลที่ก่อให้เกิดสงคราม
 เป็น “อาชญากรสงคราม” (War Criminal)

(การพิทักษ์เอกราชของชาติ เป็นหน้าที่ของใคร หน้า ๕๔)

ผลของสงครามโลกนั้น

ปรากฏว่าประเทศที่ชนะสงครามอย่างแท้จริง

คือประเทศที่รักษาความเป็นกลางไว้ได้

(การพิทักษ์เอกราชของชาติ เป็นหน้าที่ของใคร หน้า ๙๐)

ชัยชนะแห่งสันติภาพนั้น

มิได้มีชื่อเสียงบรรลือนามน้อยไปกว่า

ชัยชนะแห่งสงครามแต่อย่างใด

(“คำนำ” จาก “พระเจ้าช้างเผือก” หน้า ๒)

หน้าที่ในการรักษาสันติภาพนั้น

ย่อมจะต้องได้รับการพิจารณาควบคู่กับ

ความรับผิดชอบในการป้องกันเอกราชของบ้านเมือง

(พระเจ้าช้างเผือก หน้า ๒๘)

สันติภาพอย่างมีเกียรติเท่านั้น ที่คู่ควรกับชื่อของมัน

(พระเจ้าซังเมือก หน้า ๒๘)

ความสุขเป็นตรีคุณของบุคคลอยู่ที่การไม่มีใครรู้จัก
และปลื้มตัวอยู่แต่ในความสงบ
แต่ความสุขเป็นร้อยเท่าของบุคคลจะเกิดขึ้น
ก็ต่อเมื่อบ้านเมืองตนมีสันติภาพอย่างแท้จริง
สันติภาพที่ค้าประกันโดยสติปัญญา
และความดีเดียมั่นคงของผู้ปกครอง
มิใช่การยอมแพ้อย่างขลาดเขลาและไร้เกียรติ
หากเป็นสันติภาพและรางวัลของสันติภาพ
ซึ่งมีค่าสุดประมาณ

(พระเจ้าซังเมือก หน้า ๗๒-๗๓)

การอภิวัฒน์

วิธีที่จะเข้าสู่การอภิวัฒน์ตามความหมายว่า
 ทุกๆ ก้าวหน้าตามแนวทางปฏิสรภาพนั้น
 ก็ต้องสุดแท้แต่ความถนัดของบุคคล
 การที่ผู้ใดอ้างว่าต้องทำตามวิธี
 ที่ผู้อ้างต้องการจึงจะเป็นวิธีอภิวัฒน์นั้น
 ก็เป็นเรื่องที่เรียกว่าคิดตาม “อัตวิสัย” และ “จิตนิยม”
 คือคิดตามใจตนเอง
 โดยไม่มองถึงความถนัดของแต่ละบุคคล
 ยิ่งผู้อ้างเองก็ไม่ถนัดในวิธีที่ชักชวนให้ผู้อื่นทำแล้ว
 ก็ยิ่งเป็นการพูดโดยไม่รับผิดชอบ
 ซึ่งเป็นการเรียกร้องให้คนอื่น
 ทำตามวิธีที่ตนเองก็ไม่ถนัด

(วิธีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๑๔-๑๕)

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง
จากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบราชาธิปไตย
ภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว
ฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ และฉบับ ๑๐ ธันวาคม นั้น
คณะราษฎรย่อมมีความผิดพลาดหลายประการ
ซึ่งท่านทั้งหลายควรศึกษาเพื่อไม่ผิดพลาดซ้ำอีก
(วิถีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย หน้า ๑๗)

การอภิวัฒน์ทุกอย่าง
ย่อมมาจากการขุดรื้อทางเศรษฐกิจเป็นเบื้องต้น
(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ คลอดเดี่ยว รอสส์ ณ บ้านพักชานกรุงปารีส
ฝรั่งเศส หน้า ๑๐๘)

พ ร ะ ศ า ส น า

ผมเชื่อว่าคนไทยที่ส่วนมากเป็นพุทธศาสนิกชน
ก็ย่อมมีจิตใจรักมนุษยชาติไม่ด้อยไปกว่าผู้ถือศาสนาอื่น
นอกจากคนไทยบางคน
ที่ได้ชื่อเพียงแต่ว่านับถือพุทธศาสนา
แต่ในสาระเขาไม่ถือศาสนาใดเลย
ประดุจโบราณท่านกล่าวเป็นคำพังเพยว่า
“เอาผ้าเหลืองน้อยห้อยหูพอให้รู้ว่าเป็นชาวพุทธ”

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน
หน้า ๑๕)

ชาวพุทธที่แท้จริงย่อมนึกถึงกฎแห่งกรรม
กรรมนั้นอาจประจักษ์ในระยะสั้น
หรือในอนาคตต่อไปเร็วหรือช้า

(อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน
หน้า ๑๕)

ไ้เราเป็นชาวพุทธ

จึงต้องปฏิบัติตามคติของพระพุทธองค์ให้มั่น

พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า

อิตตา หิ อิตตโน นาโถ ตนของตนเป็นที่พึงแก้ตน

ชาติไทยอยู่รอดจากการเป็นเมืองขึ้นมาได้ในอดีต

ก็ถือคตินี้เป็นหลัก

คือเราต้องพึ่งราษฎรไทยนี้เป็นหลัก

ส่วนชาติอื่นก็เพียงอาศัยได้บ้างเป็นอุปกรณ์เท่านั้น

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ สัมฤทธิ์ อินทบัณฑิต และ น.อ.ศิริ พงศัตถ์ ร.น.
ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส หน้า ๔๗)

ไ้พระศีลธรรมเสื่อมทรามลง

จึงมีแต่การรบราฆ่าฟันและเบียดเบียนกัน

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๖)

ไ้ท่านใช้ทฤษฎีผู้สละทางพระพุทธศาสนา
สมานกับกิจกรรมของมนุษยชาติ
ที่สัมผัสท่านอยู่ในปัจจุบัน
และเคยสัมผัสท่านมาแล้วในอดีต
ท่านก็อาจใช้วิจารณ์ญาณมองเห็นกฎแห่งอนิจจังว่า
เป็นสัจจะสำหรับโลกและสิ่งทั้งหลาย
ตลอดจนมนุษย์สังคม

(ความเป็นอนิจจังของสังคม หน้า ๑๓)

เราไม่ควรเป็นมิตรกับความมูสา

(พระเจ้าช้างเผือก หน้า ๔๔)

๑ ในชมพูทวีปแห่งเอเชีย
 พระพุทธองค์ได้ทรงค้นพบกฎธรรมชาติว่า
 สิ่งทั้งหลายประกอบด้วยธาตุทั้งสี่ คือ ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ
 ก่อนตรัสรู้ พระองค์ได้ทรงทดลองถือเอาจิต (MIND)
 เป็นสมมุติฐานตามคติของโยคี
 โดยทำทุกขกิริยาทรมานกาย เช่น อดอาหาร เป็นต้น
 แต่วิธีนั้นก็ไม่สามารถช่วยให้พระองค์ตรัสรู้สัจธรรมได้
 ในที่สุดพระองค์ก็ทรงตรัสรู้ว่า
 สสารเป็นสมมุติฐานของสิ่งทั้งหลาย
 แล้วก็ทรงแสวงโคธมเป็นกระยาหาร
 ซึ่งชาวพุทธถือว่าวันนั้นเป็นวันตรัสรู้สัมโพธิญาณ
 พระองค์ได้ทรงนำกฎธรรมชาติ
 ซึ่งพระองค์ทรงค้นพบนั้นมาสั่งสอน
 เพื่อประยุตต์แก่มนุษยสังคมได้ในแคว้นมคธ
 และหลายแคว้นในชมพูทวีป
 แต่โดยที่ชาวอินเดียยังลุ่มหลงในคติ
 นอกเหนือธรรมชาติ และมี ทรศนะ ทาส ศักดินา
 ฝังอยู่ในสันดาน การเผยแพร่คำสอนของพระพุทธองค์
 จึงถูกต่อต้านในอินเดีย

(การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎธรรมชาติแห่งความขัดแย้ง
 เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง หน้า ๑๑)

พระพุทธองค์ได้ทรงบำเพ็ญเป็นตัวอย่างมาแล้ว
ในการที่พระองค์ได้ตรัสรู้สัมโพธิญาณ
มองเห็นความทุกข์ยากของมนุษย์
จึงได้สละความสุขสำราญของพระองค์
เข้าทรงบรรพชาเทศนาสั่งสอน
ให้มนุษย์ปกครองกันโดยสามัคคีธรรม
และทรงปกครองคณะสงฆ์ของพระองค์
ให้เป็นตัวอย่างแก่ระบบประชาธิปไตย
ผู้ที่เคยอุปสมบทหรือเคยศึกษาพระธรรมวินัย
ย่อมรู้ว่าตามวินัยของสงฆ์ที่ปกครองกันในวัด
“ตามฉบับแท้” ของพระพุทธองค์
ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือวินัยมุข... นั้น
เป็นระบบประชาธิปไตยเพียบพร้อม
ด้วยสามัคคีธรรมโดยแท้

(จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่ หน้า ๔๐๗)

พระพุทธองค์ได้เคยสอนวิธีหาสัจจะนั้น
ไว้ในเทศนาว่าด้วย “กาลามสูตร”
คือไม่หลงเชื่อแต่เพียงได้ยินมา
จำต้องอาศัยหลักฐานกลั่นกรองสิ่งที่เป็นสัจจะ

(จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ตอบบรรณาธิการสามัคคีสาร
วารสารของนักเรียนไทยในสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) หน้า ๒๕)

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้สงบไม่ใช้การรุนแรง
ผู้ใดเลื่อมใสก็นับถือ ไม่เลื่อมใสก็ไม่นับถือ
ไม่มีการบังคับขู่เข็ญ
แต่ผู้ใดถือธรรมที่ดี กรรมที่ดี ก็ยอมตามสนอง
(พุทธศาสนาในต่างประเทศ หน้า ๑๕๑)

ไฉนาประเทศกำลังแสวงหาธรรมะ
อันจะเป็นเครื่องชักจูงให้ต่างประเทศ
จำต้องประพฤติในทางที่ดีที่ชอบต่อกัน
จึงได้มีธรรมะระหว่างประเทศขึ้น
แต่ธรรมะระหว่างประเทศ
ไม่มีผลบังคับจริงจังในทางโลก
เหตุฉะนั้นบางประเทศก็อาจไม่ประพฤติตาม
แต่ถ้าหากธรรมะระหว่างประเทศ
จะอาศัยศาสนาเข้าช่วยเพาะ
ในจิตใจของมนุษย์ด้วยแล้ว
ข้าพเจ้าเชื่อว่าหลักความเกี่ยวพันระหว่างประเทศ
จะดีกว่าไม่มีผลบังคับจริงจังเสียเลยดังเช่นทุกวันนี้

(พุทธศาสนาในต่างประเทศ หน้า ๑๕๑-๑๕๒)

ความแข็งแกร่งแห่งนิสัยสันดาน
ย่อมจะต้องทำให้ลดละด้วยความอ่อนหวาน

(พุทธศาสนาในต่างประเทศ หน้า ๑๕๕)

เราจะต้องเคารพต่อทุกความเชื่อที่ต่างจากของเรา
ชั้นดีธรรมเป็นดังบุปผาอันงดงาม
ประดับในคำสั่งสอนของพุทธศาสนา
และเผ่าพันธุ์ของเรา
เป็นการสอนมิให้เรารักศาสนาในทางที่ผิด
หรือมิให้เราดูถูกหรือปราชัยศาสนาอื่น
ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง
การทำความดีนั้นเป็นกฎแห่งพุทธศาสนา
เพราะเมื่อผู้ใดดูถูกคุณค่าของศาสนาอื่น
ผู้นั้นย่อมเกิดความไม่ประสงค์ดีต่อศาสนานั้น
และต่อศาสนาของตนเองด้วย
ความสมานฉันท์เท่านั้นที่เป็นสิ่งที่ดี
และจะทำให้เกิดความก้าวหน้ารุ่งเรือง
เพื่อทุกฝ่ายจะได้สามารถเรียนรู้ถึงศาสนาของผู้อื่น
และรับฟังข้อคิดเห็นของผู้อื่นอย่างพึงพอใจ

(พระเจ้าช้างเผือก หน้า ๔๑)

ความเห็นแก่ตัว

การที่เพาะราษฎรให้รักที่ดินอันเป็นส่วนของตัวเองนั้น
พูดตามหลักปรัชญาแล้ว

ก็เนื่องมาจากความคิดที่รักตัว (Egoism)

กล่าวคือ ให้รักตนของตน ให้รักทรัพย์สินของตน

ดังนี้ย่อมเป็นการตรงข้ามกับการที่เพาะให้รักชาติ

รักผู้อื่นที่เป็นมนุษย์ร่วมชาติ (Altruism)

มีผู้พูดถึงการรักชาติเสมอ

ก็การที่เพาะให้รักตัวให้รักทรัพย์สินของตัวเอง

มิเป็นการตรงกันข้ามกับการที่ว่ารักชาติหรือ

ข้าพเจ้าสงสัยน้อยกว่าผู้ที่อ้างว่ารักชาติ

แต่เที่ยวสั่งสอนให้รักตัวเองด้วยเช่นนี้

จะรักชาติจริงแต่ปากและน้ำใจจะรักชาติจริงหรือไม่

(เค้าโครงการเศรษฐกิจ หน้า ๒๙-๓๐)

ความเห็นแก่ตัวมิได้หมายถึง
แต่เฉพาะในทางวัตถุสิ่งของเท่านั้น
หากการทนงตนเองว่ายิ่งใหญ่หรือวิเศษกว่าคนอื่น
ซึ่งเรียกว่า “วีรบุรุษส่วนบุคคล”

(Individual Heroism)

ก็เข้าลักษณะความเห็นแก่ตัว

(สังคมปรัชญาเบื้องต้น หน้า ๑๐๘)

บุคคลใดมีความเห็นแก่ตัวมากเพียงใด
ความรักชาติก็ลดน้อยลงเพียงนั้น
จึงนำไปสู่ทรรศนะคติที่ถือว่า
ชาติเป็นของตนและครอบครองโดยเฉพาะ
และเป็นของชนชั้นตนโดยเฉพาะ

(สังคมปรัชญาเบื้องต้น หน้า ๑๐๘-๑๐๙)

ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตาม

ผมย่อมรับใช้ประเทศชาติได้เสมอ

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ สัมฤทธิ์ อินทปันดี และ น.อ.ศิริ พงศทัต ร.น.
ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส หน้า ๘๖)

ผมต้องขอบคุณรัฐบาลฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก

ที่ได้แสดงน้ำใจกว้างขวาง

ด้วยการออกวีซ่าให้ผมอยู่ที่นี่ได้

แต่ผมก็ขอเอาเกียรติเป็นประกันได้ว่า

ผมไม่เคยและจะไม่แสวงหา

ความช่วยเหลือจากรัฐบาลต่างประเทศ

ไม่ว่าจะเป็นประเทศไหน

นี่คือสิ่งที่ผมภาคภูมิใจ

และยึดถือปฏิบัติตลอดมา

(ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ สัมฤทธิ์ อินทปันดี และ น.อ.ศิริ พงศทัต ร.น.
ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส หน้า ๘๘)

ผังทำงานให้ชาติตามอุดมคติ และด้วยอุดมคติ

(คำกล่าวอ้างของ ไสว สุทธิพิทักษ์ หน้า ๑๗)

ปรัชญาทางการเมืองของข้าพเจ้า คือ
สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย...*
เพราะว่าประชาธิปไตยและสังคมนิยม
ควรมีพื้นฐานเป็นวิทยาศาสตร์

(คำสัมภาษณ์เอเชียวิค ๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๓ หน้า ๑๓๑)

ความคิดในทางอภิวัดณ์ของข้าพเจ้า
มีพื้นฐานอยู่บนเศรษฐกิจ

(คำสัมภาษณ์เอเชียวิค ๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๓ หน้า ๑๓๗)

*สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตยมีหลัก ๕ ประการ คือ
๑. เอกราชของชาติ, ๒. อธิปไตยของชาติ, ๓. สันติภาพ,
๔. ความเป็นกลาง, ๕. ความไพบูลย์ของประชาชน,
พร้อมด้วยประชาธิปไตยของประชาชน

ข้าพเจ้าต้องอยู่ในสาธารณรัฐราชกุมารจีน
เป็นเวลานานกว่า ๒๐ ปี
ด้วยเหตุผลเพียงเพราะข้าพเจ้าได้กลายเป็น
แพะรับบาปของการใส่ร้ายป้ายสีนานัปการ
โดยเฉพาะข้าพเจ้าถูกกล่าวหาหลายครั้งหลายคราว่า
เป็นอาชญากรหรือก่อกบฏอย่างร้ายแรง
ข้าพเจ้ากลายเป็นบุคคลที่มีพึงปรารถนา
ในสายตาของรัฐบาลต่างประเทศหลายประเทศ
ทั้งๆ ที่ระหว่างที่ข้าพเจ้า
เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
และเป็นหัวหน้ารัฐบาลอยู่นั้น
รัฐบาลเหล่านี้เคยกล่าวว่า เขาเป็นมิตรกับข้าพเจ้า
แต่กลับ “หันหลัง” ให้ข้าพเจ้าอย่างง่ายดาย
เพื่อเอาใจรัฐบาลใหม่

(ชีวิตผันผวนของข้าพเจ้าและ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราชกุมารจีน
หน้า ๓)

ปรัชญาของข้าพเจ้าคือ

“สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย”

ถึงแม้ว่าถ้ามาร์กซ์พูดอย่างนี้หรืออย่างนั้น

ข้าพเจ้าก็ต้องพิจารณาว่าเป็นจริงหรือเป็นไป

ตามสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตยหรือไม่...

ข้าพเจ้ามีอิสระที่จะเลือกทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง

ที่สอดคล้องกับหลักห้าประการ

(เอกราชของชาติ อธิปไตยของชาติ

สันติภาพ ความเป็นกลาง

ความไพบูลย์ของประชาชน

พร้อมด้วยประชาธิปไตยของประชาชน)

(คำสัมภาษณ์เอเชียวิค ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๓ หน้า ๑๓๗)

ประวัติและผลงาน

ของ

ดร.ปรีดี พนมยงค์

๑. นามบิดามารดา

นายเลียง กับ นางลูกจันทน์ พนมยงค์ มีอาชีพ
ทำนา มีลูกทั้งหมด ๘ คน เป็นชาย ๔ คน และหญิง ๔ คน
นายปรีดีฯ เป็นลูกคนที่สอง

๒. วันเกิด

๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๔๓ (ค.ศ.๑๙๐๐)

๓. ที่เกิด

บ้านริมคลองเมืองฝางใต้ ตรงข้ามวัดพนมยงค์
ตำบลท่าวาสกรี อำเภอรุ่งเกา (อำเภอพระนครศรี-
อยุธยา) จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

๔. การศึกษาในประเทศไทย

พ.ศ. ๒๔๔๘ อายุ ๕ ขวบ เริ่มเรียนหนังสือเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนบ้านครูแสง ตำบลท่าวาสุกรี แล้วย้ายไปเรียนต่อบ้านหลวงปราณี (เปี่ยม) อำเภอกำแพง

เมื่ออ่านออกเขียนได้แล้ว ได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนวัดรวกซึ่งสมัยนั้นเป็นโรงเรียนรัฐบาลประจำอำเภอกำแพง สอบไล่ได้ชั้น ๑ แห่งประโยค ๑ (ตามหลักสูตรกระทรวงธรรมการสมัยนั้น ที่จำแนกการศึกษาสามัญออกเป็น ๓ ประโยค ประโยคละ ๔ ชั้น ยังมีได้จำแนกเป็นชั้นมูล ประถม มัธยม)

ต่อมากระทรวงธรรมการจัดหลักสูตรใหม่จำแนกเป็นชั้นมูล, ประถม, มัธยม จึงย้ายไปศึกษาที่โรงเรียนวัดศาลาปูน อำเภอกำแพง สอบไล่ได้ชั้นประถมสมบูรณ์

พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้ย้ายเข้าไปศึกษาในกรุงเทพฯ ที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร และท่านได้เป็นเด็กวัด ณ วัดแห่งนี้ โดยอาศัยอยู่กับพระมหาบาง จนกระทั่งจบชั้นมัธยมเตรียม

พ.ศ. ๒๔๕๗ จบชั้นมัธยมปีที่ ๖ จากโรงเรียนตัวอย่างมณฑลกรุงเทพฯ แห่งวัดเสนาสนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันเป็นชั้นสูงสุดสำหรับหัวเมือง

หลังจากนั้นได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบ

อีก ๖ เดือนจึงลาออกเพื่อกลับไปช่วยบิดาท่านา ซึ่งก็ได้
รับความรู้ทางปฏิบัติเป็นอันมากจากชานา

พ.ศ. ๒๔๖๐ เข้าศึกษาที่โรงเรียนกฎหมาย
กระทรวงยุติธรรม และศึกษาภาษาฝรั่งเศสที่เนติ-
บัณฑิตสภา โดยอาจารย์เลเดแกร์ (E. Ladeker)
ที่ปรึกษาศาลต่างประเทศเป็นผู้สอน

พ.ศ. ๒๔๖๒ สำเร็จวิชากฎหมายชั้นเนติบัณฑิต
โดยใช้เวลาศึกษาเพียง ๒ ปีเศษ ในขณะที่นั้นมีอายุเพียง
๑๙ ปี เท่านั้น นับว่าเป็นเนติบัณฑิตที่มีอายุน้อยที่สุดใน
ขณะนั้น

แต่เนื่องจากตามข้อบังคับสมัยนั้น ผู้ที่จะเป็นเนติ-
บัณฑิตได้ต้องมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ จึงต้องรอจน
อายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๔๖๓ จึงได้เป็น
สมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

๕. กิจกรรมพิเศษและรับราชการระหว่างเป็น นักเรียนกฎหมาย

พ.ศ. ๒๔๖๐-๒๔๖๑ เป็นเสมียนสำนักงาน
ทนายความพระวิจิตรมนตรี (สุด กุณฑลจินดา) อดีต
อธิบดีศาลมณฑลชุมพรและอดีตผู้ช่วยเจ้ากรมพระ
ธรรมนูญทหารบก

พ.ศ. ๒๔๖๒ สำเร็จกฎหมายใหม่ๆ ท่านได้รับ

อนุญาตพิเศษเป็นทนายความบางคดี ได้ว่าความคดี
เรือสำเภา ของนายลีมซุ่นหง่วน จนชนะคดี ซึ่งเป็นคดี
ที่สร้างชื่อเสียงให้ท่านเป็นอย่างมาก

พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๖๓ เป็นเสมียนโทกรมราชทัณฑ์

๖. การศึกษาในประเทศฝรั่งเศส

สิงหาคม พ.ศ.๒๔๖๓ ได้รับการคัดเลือกจาก
กระทรวงยุติธรรมให้ทุนไปศึกษากฎหมาย ณ ประเทศ
ฝรั่งเศส

ศึกษาภาษาฝรั่งเศสและความรู้ทั่วไปที่วิทยาลัย
(Lyceé) กอง (Caen) และศึกษาพิเศษจากอาจารย์
เลอบอนนัวส์ (Lebonnois) ซึ่งเป็นเลขาธิการสถาบัน
คุรุศาสตร์ระหว่างประเทศ (Institut Pédagogique
International)

ศึกษากฎหมายที่มหาวิทยาลัยกอง (Caen) สอบ
ไล่ได้ปริญญารัฐเป็น “บาเชอลิเออร์” กฎหมาย (Bachelier
en Droit) และสอบไล่ได้ปริญญารัฐเป็น “ลิซองซิเอ”
กฎหมาย (Licencié en Droit)

ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยปารีส สอบไล่ได้ปริญญา
รัฐเป็น “ดุษฎีบัณฑิตทางกฎหมาย” (Docteur en Droit)
ฝ่ายนิติศาสตร์ (Science Juridiques) และสอบไล่ได้
ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจ

(Diplôme d' Etudes Supérieures d' Economie Politique)

นายปรีดีฯ เป็นผู้ที่มีการศึกษาดีมาตลอด การศึกษาในระดับปริญญาเอกทางกฎหมาย ท่านก็สอบได้ในระดับเกียรตินิยมดีมาก (Tres bien) จัดได้ว่าเป็นคนไทยคนแรกที่ได้ปริญญาเอกของรัฐ ซึ่งคนไทยโดยทั่วไปจะได้ดุษฎีบัณฑิตของมหาวิทยาลัยเท่านั้น

๗. กิจกรรมพิเศษระหว่างศึกษาในฝรั่งเศส

พ.ศ.๒๔๖๖-๒๔๖๗ ร่วมกับนักเรียนไทยในฝรั่งเศสกับสวีตเซอร์แลนด์ และนักเรียนไทยในประเทศอื่น ส่วนที่ขึ้นสถานทูตสยามกรุงปารีส ตั้งเป็นสมาคมอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียกชื่อว่า “สามัคยานุเคราะห์สมาคม” อักษรย่อ “ส.ย.ว.ม.” เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “Association Siamoise d' Intellectualité d' Assistance Mutuelle” อักษรย่อ “S. I. A. M.” และท่านปรีดีได้รับเลือกตั้งเป็นเลขาธิการสมาคมเป็นคนแรก

พ.ศ.๒๔๖๘ ได้รับเลือกตั้งเป็นสภานายกสมาคม

พ.ศ.๒๔๖๙ ได้รับเลือกตั้งเป็นสภานายกสมาคมอีกครั้งหนึ่ง

พ.ศ.๒๔๖๙ ริเริ่มที่จะแปลงสมาคม “สามัคยานุเคราะห์สมาคม” ให้เป็นสหภาพแรงงาน และการต่อสู้

ท่านอัครราชทูตสยามสมัยนั้นซึ่งเป็นตัวแทนระบบ
สมบูรณาญา

๘. ก่อตั้งคณะราษฎร

พ.ศ.๒๔๖๔ (ปฏิทินไทยในขณะนั้น ตามปฏิทิน
ไทยปัจจุบันเป็น พ.ศ.๒๔๗๐) ในการก่อตั้งคณะราษฎรนี้
ได้ร่วมกับเพื่อนอีก ๖ คน รวมเป็น ๗ คน ได้มีการ
ประชุมกันครั้งแรกที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อ
เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๖๔ (ค.ศ.๑๙๒๑)

ผู้ร่วมประชุมครั้งแรกคือ

๑. ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี (นายทหารกองหนุน)
๒. ร.ท.แปลก ชีตตะสังคะ (นักศึกษาโรงเรียน
นายทหารปืนใหญ่ฝรั่งเศส)
๓. ร.ต.ทัศนัย มิตรภักดี (นักศึกษาโรงเรียน
นายทหารม้าฝรั่งเศส)

๔. นายด้วง ลพานุกรม (เดิมศึกษาในเยอรมนี
สมัยพระเจ้าโคเซอร์ วิลเลียมที่ ๒ ต่อมาเมื่อสยาม
ประกาศสงครามกับเยอรมัน นายด้วง ถูกรัฐบาล
เยอรมันจับไปเป็นเชลยศึก ต่อมาเยอรมันทำสัญญา
หยุดยิง (Armistice) กับสัมพันธมิตร นายด้วง ได้รับ
การปลดปล่อยตัวแล้วเดินทางมาฝรั่งเศส สมัครเป็น
ทหารอาสาไทย ได้รับยศเป็นจ่านายสิบ เสร็จสงคราม

แล้วไปศึกษาปริญญาเอกทางวิทยาศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยในสวิตเซอร์แลนด์)

๕. หลวงสิริราชไมตรี นามเดิม จรูญ สิงหเสนี (อดีตนายสิบตรีกองทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑) ผู้ช่วยสถานทูตสยามประจำกรุงปารีส

๖. นายแนบ พหลโยธิน (เนติบัญญัติอังกฤษ หลานอาร์พระยาพหลพลพยุหเสนา-พจน์)

๗. นายปรีดี พนมยงค์

วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งคณะราษฎร ก็เพื่อจะเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยาม จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในการนี้ได้กำหนดนโยบายของคณะราษฎรไว้ ๖ ประการ คือ

๑. รักษาความเป็นเอกราชของชาติ

๒. รักษาความปลอดภัยในประเทศ

๓. บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทาง

เศรษฐกิจ

๔. ให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน

๕. ให้ราษฎรมีเสรีภาพ

๖. ให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

โดยที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์ให้นายปรีดีฯ เป็นประธาน และเป็นหัวหน้าคณะราษฎร จนกว่าจะมี

บุคคลที่เหมาะสมเป็นหัวหน้าคณะราษฎรในกาลต่อไป

๙. กลับสู่สยาม

เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐ หลังจากเสร็จสิ้นการประชุม
ก่อตั้งคณะราษฎรแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ก็เดินทางกลับสยาม โดยได้เดินทางมาถึงกรุงเทพฯ ในวันที่
๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐

๑๐. การทำงาน

พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นผู้พิพากษาชั้น ๖ กระทรวง
ยุติธรรม ได้ฝึกหัดอัยการศาลต่างประเทศและศาลคดี
ต่างประเทศ ได้ทำบันทึกกระทรวงแถลงสำนวนคดีฎีกา
ประจำศาลฎีกา

ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นเลขาธิการ
การกรมร่างกฎหมาย

ในปีเดียวกันนี้ นายปรีดีฯ ได้เริ่มสอนกฎหมายที่
โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมอีกด้วย

พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้รับพระราชทานยศ
และบรรดาศักดิ์เป็นรองอำมาตย์เอกหลวงประดิษฐ-
มนูธรรม และอำมาตย์ตรี ในปีต่อมา

๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ นายปรีดีฯ ได้ร่วม
กับสมาชิกคณะราษฎรที่เป็นทหารบก ทหารเรือ และ

พลเรือน ภายใต้การนำของนายพันเอก พระยา-
พหลพลพยุหเสนา เข้ายึดอำนาจรัฐ ทำการเปลี่ยน-
แปลงการปกครองประเทศสยามจากระบอบสมบูรณา-
ญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระ-
มหากษัตริย์เป็นประมุข โดยทำหน้าที่เป็นหัวหน้า
ฝ่ายพลเรือน จนกระทั่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
ได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย และพระบาทสมเด็จพระปก-
เกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานธรรมนูญการปกครอง
ราชอาณาจักรสยาม เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้รับแต่งตั้งจาก
ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร

ได้รับแต่งตั้งจากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นเลขา-
ธิการ (คนแรก) ของสภาผู้แทนราษฎร

ได้รับแต่งตั้งจากสภาผู้แทนราษฎร ให้เป็น
อนุกรรมการคนหนึ่ง ในจำนวน ๕ คน มีหน้าที่
ร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินถาวร ซึ่งต่อมา
เปลี่ยนชื่อว่า “รัฐธรรมนูญ” โดยร่วมมือกับพระบาท-
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สภาฯ ได้ลงมติเห็นชอบ
ด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศเป็นรัฐ-
ธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

ได้รับเลือกตั้งจากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็น

“กรรมการราษฎร” คนหนึ่งในจำนวน ๑๕ คน ซึ่งทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินร่วมกับ “เสนาบดี” พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็น “ประธานคณะกรรมการราษฎร” ภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ แล้ว คณะกรรมการราษฎรและเสนาบดีได้เลิกไปโดยมี “คณะรัฐมนตรี” ขึ้นแทน นายปรีดีฯ ได้รับแต่งตั้งเป็น “รัฐมนตรี” ประเภทไม่ดำรงกระทรวงใดที่เรียกกันว่า “รัฐมนตรีลอย” พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี

เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ นายปรีดีฯ ได้รับมอบจากรัฐบาลให้เป็นผู้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจ โดยมีคณะกรรมการพิจารณา ปรากฏว่ารัฐมนตรีส่วนมากไม่เห็นด้วย นายปรีดีฯ จึงขอลาออกจากคณะรัฐมนตรีตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยจะนำเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้นเสนอต่อราษฎรในการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ ๑ ซึ่งนายปรีดีฯ จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร

๑ เมษายน ๒๔๗๖ พระยามโนปกรณฯ นายกฯ และรัฐมนตรีส่วนหนึ่ง ได้ใช้วิธีเผด็จการเข้ากราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ให้ลงพระปรมาภิไธยในพระราชกฤษฎีกา “ปิดสภาผู้แทนราษฎร” และ “งดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา” ออกกฎหมาย “พระราชบัญญัติ

คอมมิวนิสต์ ๒๔๗๖” และออกแถลงการณ์ประนาม นายปรีดีว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” อีกทั้งบังคับให้ออกนอกประเทศ

๑๒ เมษายน ๒๔๗๖ นายปรีดีฯ พร้อมด้วย ภรรยาเดินทางลี้ภัยจากประเทศไทยไปอาศัยอยู่ ประเทศฝรั่งเศส

๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้เป็นหัวหน้านำทหารบก ทหารเรือ และพลเรือนยึดอำนาจการปกครองประเทศ ทำให้ นายปรีดีฯ ได้มีโอกาสเดินทางกลับประเทศสยาม โดย ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นพิสูจน์แนวความคิด และการกระทำของนายปรีดีฯ ว่ามิใช่คอมมิวนิสต์

๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีใน รัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี

๒๑ มีนาคม ๒๔๗๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และได้อยู่ในตำแหน่งนี้จนถึงวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๔๘๐

๑๑ เมษายน ๒๔๗๗ เป็นผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ดำรงตำแหน่งนี้เป็นเวลา ๑๘ ปี

นายปรีดีฯ เป็นผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัย

เป็นผู้วางหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัย จัดหา
บุคลากร สถานที่ ผู้บรรยาย เป็นผู้ให้ความคิดเกี่ยวกับ
สัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยวิชาธรรม-
ศาสตร์และการเมืองที่สำคัญ ๆ คือ กฎหมายรัฐศาสตร์
เศรษฐศาสตร์และการทูต ซึ่งจะแบ่งการสอนในมหา-
วิทยาลัย ออกเป็น ๓ ระดับ คือ ปริญญาตรี โท เอก
รวมถึงการศึกษาในระดับเตรียมปริญญา ที่เรียกว่า
เตรียมม.ธ.ก. รวมทั้งจัดการศึกษาในระดับประกาศ-
นียบัตรการบัญชี

ลักษณะการศึกษาในมหาวิทยาลัยวิชาธรรม-
ศาสตร์และการเมืองเป็นตลาดวิชา เป็นการเปิดโอกาส
ให้ประชาชนจำนวนมากที่สุด ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษา
หาความรู้ ดังปรากฏว่าในปีแรกที่มีการเปิดสอน มีผู้
มาสมัครเข้าเป็นนักศึกษาเป็นจำนวนถึง ๗,๐๕๕ คน
มีทั้งคนที่อยู่ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดทั่วประเทศ

๔ สิงหาคม ๒๔๘๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และดำรงตำแหน่งนี้
อยู่จนถึงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๘๑

๒๐ ธันวาคม ๒๔๘๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการคลัง และดำรงตำแหน่งนี้อยู่จนถึง
วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๔

๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ คนหนึ่ง ในคณะผู้สำเร็จราชการฯ ซึ่งมีพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาเป็นประธาน

๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ สถาปนาผู้แทนราษฎรได้ลงมติแต่งตั้งนายปรีดีฯเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่เพียงผู้เดียว

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ นายปรีดีฯได้ร่วมกับคนไทยทั้งภายในและนอกประเทศ จัดตั้งขบวนการเสรีไทยเพื่อร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรต่อต้านญี่ปุ่น งานนี้นับว่าอันตรายและลำบากมาก เพราะต้องเอาเอกราชอธิปไตยของชาติเป็นเดิมพัน แต่นายปรีดีฯหรือในนามของ “รัฐ” ก็สามารถนำชาติบ้านเมืองพ้นอันตรายได้

๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จนิวัติสู่ประเทศไทย หลังจากสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศแล้ว นายปรีดีฯ ก็ได้คืนพระราชอำนาจและพ้นจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

๘ ธันวาคม ๒๔๘๘ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องนายปรีดีฯไว้ในฐานะ “รัฐบุรุษอาวุโส” และให้มีหน้าที่รับปรึกษาราชการแผ่นดินเพื่อความวัฒนาถาวรของ

ชาติสืบไป

๒๔ มีนาคม ๒๔๘๔ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและลาออกเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๔๘๔

๘ มิถุนายน ๒๔๘๔ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง

๙ มิถุนายน ๒๔๘๔ ยังไม่ทันที่นายปรีดิฯ จะประกอบคณะรัฐมนตรี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลก็เสด็จสวรรคต นายปรีดิฯในฐานะนายกฯ ได้เสนอขอความเห็นชอบต่อรัฐสภาให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ต่อไป ซึ่งรัฐสภาได้ให้ความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ เมื่อเสร็จการประชุม นายปรีดิฯ ก็ได้ขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

๑๐ มิถุนายน ๒๔๘๔ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกเป็นครั้งที่ ๓ เพียง ๔ เดือน ๒๒ วัน

ภายหลังที่ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว นายปรีดิฯในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลของพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ให้เป็นหัวหน้าคณะทูตสันถวไมตรี เดินทางไปเยือนมิตรประเทศต่างๆ และได้ไปช่วยเหลือคณะผู้แทนไทยซึ่งไปร่วมประชุมสหประชาชาติ ซึ่งการเดินทางดังกล่าวได้มีส่วนเพิ่มพูนเกียรติภูมิของชาติเป็นอันมาก

๘ เมษายน ๒๔๙๐ ลาออกจากสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร ภายหลังจากที่ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๙

๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ต้องเดินทางไปอาศัยอยู่ที่
สิงคโปร์และประเทศจีน เพราะการยึดอำนาจของคณะ
รัฐประหาร

ภายหลังที่นายปรีดีฯ ได้เดินทางออกไปนอก
ประเทศแล้ว คณะบุคคลซึ่งกุมอำนาจในประเทศ ได้
แพร่ข่าวให้ร้ายนายปรีดีฯ ว่ามีส่วนพัวพันกับกรณี
สวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
ซึ่งในกาลต่อมานายปรีดีฯ ได้ยื่นฟ้องผู้ที่โฆษณาใส่ร้าย
ต่อศาลยุติธรรมไทย จนกระทั่งจำเลยต้องยอมประกาศ
ขอชื่อนายปรีดีฯ

อันการโฆษณาใส่ร้ายนายปรีดีฯ ในกรณีสวรรคต
มีทั้งเพื่อเหตุผลในทางการเมือง ทั้งเหตุผลในด้าน
ความอิจฉาริษยา และด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่ง
บรรดาบุคคลผู้มีจิตใจรักความเป็นธรรมย่อมจะตระหนัก
ดีถึงความบริสุทธิ์ของนายปรีดีฯ ประกอบด้วยหลักฐาน
ที่เชื่อถือได้ต่างๆ ซึ่งพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนในความบริสุทธิ์
ของนายปรีดีฯ

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ นายปรีดีฯ ได้เดินทาง
กลับสู่ประเทศสยามอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนำ “ชบวนการ

ประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์” ทำการยึดอำนาจกลับคืน ด้วยพิจารณาเห็นว่า การยึดอำนาจรัฐเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ เป็นการกระทำที่ล้มล้างระบอบประชาธิปไตย แต่ปรากฏว่ากระทำไม่สำเร็จ นายปรีดีฯ จึงต้องหลบหนีอยู่ภายในประเทศประมาณ ๖ เดือน ครั้นแล้วได้ออกเดินทางไปนอกประเทศ ผ่าน สิงคโปร์ ชองกง ไปลี้ภัยอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นเวลา ๒๑ ปี ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้เดินทางไปอาศัยอยู่ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส จนกระทั่งถึงอสัญกรรม

๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖

เป็นวันที่นายปรีดีฯ ถึงแก่อสัญกรรม ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ก่อนที่จะมีอายุครบ ๘๓ ปี เพียง ๙ วัน

พิธีปลงศพนายปรีดีฯ ได้กระทำที่กรุงปารีสเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๒๖

๑๑. ชีวิตครอบครัว

๒๔๗๑ นายปรีดีฯ ได้สมรสกับท่านผู้หญิงพูนศุข (ณ ป้อมเพชร) บุตรพระยาชัยวิชิตวิศิษฎ์ธรรมธาดา (ขำ ณ ป้อมเพชร) มีบุตรชายหญิงทั้งสิ้น ๖ คน เป็นชาย ๒ คน หญิง ๔ คน คือ

๑. นางสาวลลิตา พนมยงค์

๒. นายปาล พนมยงค์

๓. นางสาวสุดา พนมยงค์

๔. นายศุขปรีดา พนมยงค์

๕. นางดุขฎิ บุญทัศนกุล

๖. นางวาณี สายประดิษฐ์

(จากหนังสือ ๑. ชีวิตประวัติด้อยของนายปรีดี พนมยงค์ โดยนายปรีดี พนมยงค์ ๒. ปรีดี พนมยงค์ คนดีศรีอยุธยา โดย ดร.วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ และ ๓. ปรีดี พนมยงค์ แกร่งกล้าทุกสมัย โดยกลุ่มวิจัยประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

บรรณานุกรม

๑. “ปริทัศน์ ให้สัมภาษณ์ สัมฤทธิ์ อินทปันตี และ น.อ.ศิริ พงศ์ทัต ร.น. ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส”, จากหนังสือ “ปริทัศน์ พนมยงค์ พูดถึงกรณีสวรรคตและปัญหาของชาติ”, กรุงเทพฯ : สุพจน์ ด้านตระกูล จัดพิมพ์.

๒. “ปริทัศน์ ให้สัมภาษณ์ คลอเดีย รอสส์ ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส”, จากหนังสือ “ปริทัศน์ พนมยงค์ พูดถึงกรณีสวรรคตและปัญหาของชาติ”, กรุงเทพฯ : สุพจน์ ด้านตระกูล จัดพิมพ์.

๓. “ปริทัศน์ ให้สัมภาษณ์ ประทีป นครชัย บรรณาธิการ ส.น.ท.ผ. สาร เกี่ยวกับประสบการณ์ชิลี”, จากหนังสือ “ปริทัศน์ พนมยงค์ พูดถึง กรณีสวรรคตและปัญหาของชาติ”, กรุงเทพฯ : สุพจน์ ด้านตระกูล จัดพิมพ์.

๔. “ข้อสังเกตเกี่ยวกับเอกภาพของชาติกับประชาธิปไตย”, จากหนังสือ “ปริทัศน์ พนมยงค์ พูดถึง กรณีสวรรคตและปัญหาของชาติ”, กรุงเทพฯ : สุพจน์ ด้านตระกูล จัดพิมพ์.

๕. “ปริทัศน์ ให้สัมภาษณ์ ปีเตอร์ ลิมเควีกโก แห่งนิตยสาร *Journal of Contemporary Asia* ณ บ้านพักชานกรุงปารีส ฝรั่งเศส”, จากหนังสือ “ปริทัศน์ พนมยงค์ พูดถึง กรณีสวรรคตและปัญหาของชาติ”, กรุงเทพฯ : สุพจน์ ด้านตระกูล จัดพิมพ์.

๖. “อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปแบบใด”,

จากหนังสือ “ปรีดี พนมยงค์ พุดถึง กรณีสวรรคตและปัญหาของชาติ”, กรุงเทพฯ : สุพจน์ ด้านตระกูล จัดพิมพ์.

๗. “คำสัมภาษณ์เอเชียวิค ๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๓”, จากหนังสือ “มรดกปรีดี พนมยงค์ ” รวบรวมโดย สุพจน์ ด้านตระกูล, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จักรวรรธนุสรณ์

๘. “จดหมาย ฉบับวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๑๑ ถึง ปาล เปว ดา ว่าด้วย ‘ความรู้ทั่วไปเรื่องทีหนึ่ง’ ”, จากหนังสือ “มรดกปรีดี พนมยงค์” รวบรวมโดย สุพจน์ ด้านตระกูล, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จักรวรรธนุสรณ์

๙. “จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่”, จากหนังสือ “ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, ๒๕๒๖.

๑๐. “สงครามประสาท WAR OF NERVES กับสงครามโดยตัวแทน WAR BY PROXY ยุคปรมาณู (นิวเคลียร์)”, จากหนังสือ “ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, ๒๕๒๖.

๑๑. “เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร”, จากหนังสือ “ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, ๒๕๒๖.

๑๒. “พีเคระห์คัพพ์ “สังคม” “มนุษย์สังคม” “ชาติ” “ประชาชาติ” “ปิตุภูมิ” “มาตุภูมิ” “รัฐ”, จากหนังสือ “ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, ๒๕๒๖.

๑๓. “พรรคใดบ้างที่สามารถป้องกันผู้แทนขายตัว วิธีให้ราษฎรถอดผู้แทน (Recall) วิธีเลือกตั้งจากง่ายไปสู่ยาก เสนอให้รัฐจ่ายค่าป่วยการให้ราษฎรที่มาลงคะแนน ชนรุ่นใหม่จะมี

ทางได้เป็นผู้แทนในทางปฏิบัติหรือไม่ และ “สภาเดียว”, จากหนังสือ “รวมบทความบางเรื่องของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการร่างรัฐธรรมนูญ”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สันติธรรม, ๒๕๑๘.

๑๔. “ข้อสังเกตบางประการของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๒๕๑๗”, จากหนังสือ “รวมบทความบางเรื่องของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการร่างรัฐธรรมนูญ”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สันติธรรม, ๒๕๑๘.

๑๕. “ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ”, จากหนังสือ “รวมบทความบางเรื่องของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการร่างรัฐธรรมนูญ”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สันติธรรม, ๒๕๑๘.

๑๖. “จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึง ฯพณฯ สันติธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖”, จากหนังสือ “รวมบทความบางเรื่องของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการร่างรัฐธรรมนูญ”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สันติธรรม, ๒๕๑๘.

๑๗. “คำอธิบายกฎหมายปกครอง”, จากหนังสือ “ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชน”, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖.

๑๘. “คำกล่าวอ้างของ ไสว สุทธิพิทักษ์”, จากหนังสือ “ดร. ปรีดี พนมยงค์” เขียนโดย ไสว สุทธิพิทักษ์, กรุงเทพฯ : บริษัทพิพิธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๖.

๑๙. “การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎหมายธรรมชาติแห่งความขัดแย้ง เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง”, จากหนังสือ “ชุมนุมปัญญา” (เป็นชื่อที่คุณสุพจน์ ด้านตระกูล ตั้งใหม่ในการจัดพิมพ์), กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สันติธรรม, ๒๕๒๘.

๒๐. “การประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ณ วังปารุสกวัน เมื่อ ๑๒ มีนาคม ๒๔๗๕”, จากหนังสือ “พระปกเกล้าทรงโต้เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จักรวรรดินุสรณ์, ๒๕๒๖.

๒๑. “คำขวัญสำหรับบัณฑิตธรรมศาสตร์ และอื่นๆ”, จากหนังสือ “กาลเวลารำลึกแห่งความทรงจำ อนุสรณ์ในการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานอัฐินายปรีดี พนมยงค์ วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๔”, กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๔.

๒๒. “สุนทรพจน์ของรัฐ”, จากหนังสือ “๑๖ สิงหาคม วันสันติภาพไทย”, คณะกรรมการวันสันติภาพไทย จัดพิมพ์ เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ ๔๕ ปี วันประกาศสันติภาพ วันที่ ๑๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๓.

๒๓. เศรษฐวิทยา นิติศาสตร์ ๑: ๑ (๒๔๗๑)

๒๔. จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ตอบบรรณาธิการ สัมภาษณ์ วารสารของนักเรียนไทยในสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) กรุงเทพฯ : สุพจน์ ด้านตระกูล จัดพิมพ์, ๒๕๑๗.

๒๕. แดลงการณ์ของนายปรีดี พนมยงค์, กรุงเทพฯ, : สุพจน์ ด้านตระกูล จัดพิมพ์, ๒๕๑๖.

๒๖. ปรีดีฯ ให้สัมภาษณ์ เทห์ จงคดีกิจ บรรณาธิการ ใหญ่บางกอกโพสต์ และ ประทีป นครชัย บรรณาธิการ ส.น.ท.ผ.สาร, กรุงเทพฯ : สุพจน์ ด้านตระกูล จัดพิมพ์, ๒๕๑๗.

๒๗. “จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ ของ วีรชน ๑๔ ตุลาคม” จากหนังสือ “ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, ๒๕๒๖.

๒๘. นายปรีดีฯ พุดถึงกรณีสวรรคต, กรุงเทพฯ : สุพจน์
ด้านตระกูล จัดพิมพ์, ๒๕๑๗.

๒๙. ปรีดี พนมยงค์, ความเป็นอนิจจังของสังคม, กรุงเทพฯ
: วารสารหมอดความยุติธรรม, ๒๕๓๑.

๓๐. หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์), คำโครง
การเศรษฐกิจ, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สังคมการพิมพ์, ๒๕๑๗.

๓๑. ปรีดี พนมยงค์, อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์
ของประเทศเพื่อนบ้าน, กรุงเทพฯ : สถาบันสยามเพื่อการศึกษา
วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม, ๒๕๑๘.

๓๒. ปรีดี พนมยงค์, สังคมปรัชญาเบื้องต้น, กรุงเทพฯ
: วารสารหมอดความยุติธรรม, ๒๕๓๑.

๓๓. หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์), พุทธ-
ศาสนาในต่างประเทศ, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สันติธรรม, ๒๕๒๘.

๓๔. ปรีดี พนมยงค์, วิถีพิจารณาทางรอดของสังคมไทย,
กรุงเทพฯ : สถาบันสยามเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และ
วัฒนธรรม, ๒๕๑๙.

๓๕. ปรีดี พนมยงค์, ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้าและ ๒๑ ปี
ที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน, (จำนงค์ ภควรรุณี, พรทิพย์
โตใหญ่ แปล), กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, ๒๕๒๙.

๓๖. ปรีดี พนมยงค์, การพิทักษ์เอกราชของชาติเป็น
หน้าที่ของใคร, กรุงเทพฯ : วารสารหมอดความยุติธรรม, ๒๕๓๑.

๓๗. ปรีดี พนมยงค์, ชีวิตประวิติยของนายปรีดี พนมยงค์,
กรุงเทพฯ : โครงการ ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, ๒๕๒๖.

๓๘. “คำปราศรัยของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อธรรม-
ศาสตร์บัณฑิต และเนติบัณฑิต นักสันติภาพ ที่ได้มาเยี่ยม ณ
บ้านพักชานกรุงปารีส ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๔”, จากหนังสือ
“คำปราศรัยสุนทรพจน์ของนายปรีดี พนมยงค์ และบางเรื่อง

เกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ท. อุ๊ต นิตยสุทธิ ต.ช.ต.ม. อดีตผู้แทนราษฎร จังหวัดนครราชสีมา ณ ฌาปนสถาน วัดใหม่อัมพร อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ๒๐ เมษายน ๒๕๑๗”.

๓๙. ประสพการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษ อารุโส ปรีดี พนมยงค์, อาจารย์นิติพิทย นาถสุภา สัมภาษณ์ รัฐบุรุษอารุโส ปรีดี พนมยงค์ เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕, กรุงเทพฯ : โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, ๒๕๒๖.

๔๐. “คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย ๒๔ มิถุนายน” จากหนังสือ “ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย”, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, ๒๕๒๖.

๔๑. ปรีดี พนมยงค์, ควรจะแก้ปัญหาเมืองไทยอย่างไร คำตอบปัญหา ภาคที่ ๑ เกี่ยวกับระบบสังคมนิยม ระบบคอมมิวนิสต์ จะเหมาะสมแก่เมืองไทยหรือไม่ (ตอนที่ ๑), กรุงเทพฯ : นายพูน พุกกะรัตน์ ธรรมศาสตร์บัณฑิตและสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา จัดพิมพ์, ๒๕๑๘.

๔๒. “คำนำ” จาก “พระเจ้าช้างเผือก” เขียนโดย ปรีดี พนมยงค์, กรุงเทพฯ : สมาคมธรรมศาสตร์ นครลอนดอนเจอลิส สหรัฐอเมริกา จัดพิมพ์เป็นที่ระลึก เนื่องในวาระครบ ๔๕ ปี วันประกาศสันติภาพ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๓๓.

๔๓. ปรีดี พนมยงค์, พระเจ้าช้างเผือก, กรุงเทพฯ : สมาคมธรรมศาสตร์ นครลอนดอนเจอลิส สหรัฐอเมริกา จัดพิมพ์เป็นที่ระลึก เนื่องในวาระครบ ๔๕ ปี วันประกาศสันติภาพ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๓๓.

วาทะ ปรัชญาเมธี

ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสประเทศไทย

ประภายธรรม : รวบรวม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ปีพ.ศ. ๒๕๓๘

จำนวนพิมพ์ : ๓,๐๐๐ เล่ม

ดำเนินการจัดพิมพ์และจัดบริการ : ธรรมสภา

๓๕/๒๗๐ จรัสสินทวงศ์ ๖๒ บางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

โทร. ๔๓๔๔๒๖๗, ๔๓๔๓๕๖๖ โทรสาร ๔๒๔๐๓๗๕

โปรดช่วยสมทบค่าจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ในราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท

การให้ธรรมะและการให้ทั้งปวง การรับธรรมะและนำไปปฏิบัติย่อมชนะการรับทั้งปวงเช่นกัน